

Rettferdig alderdom?

Landsorganisasjonens innflytelse på utformingen av nytt pensjonssystem 2001 - 2005

Ivar Øiestad

**Masteroppgave i historie
Institutt for arkeologi, historie, kultur- og religionsvitenskap
Universitetet i Bergen**

Høsten 2007

Forord

Det er mange som skal ha takk for at denne masteroppgaven har blitt en realitet. Først og fremst en stor takk til Kjell Bjørndalen, Jan Davidsen, Per-Kristian Foss, Sigbjørn Johnsen, Heidi Larssen, Per Gunnar Olsen, Axel West Pedersen, Stein Reegård, Hill-Marta Solberg, Arne Strand, Ingebrigt S. Sørfohn, Henriette Westhrin, Snorre Wikstrøm og Per Østvold som tok seg tid til å bli intervjuet i forbindelse med denne oppgaven.

Jeg vil også takke Odd Eriksen, Tore Martin Holm og Gaute Hesjedal for praktisk bistand med tilgang til relevant materiale fra Fagforbundet og Stortinget.

En spesiell takk til veileder professor Øyvind Bjørnson for verdifulle tilbakemeldinger under arbeidet med oppgaven. Takk også til førsteamanuensis Jan Heiret, professor Tore Grønlie og studenter på seminargruppen som har kommentert flere av mine manusutkast. Videre vil jeg takke medstudenter for gode faglige samtaler, og de som leste korrektur på oppgaven.

Bergen, november 2007

Ivar Øiestad

Innhold

Forord.....	2
Innhold	3
Kapittel 1 Innledning.....	5
Innledning og problemstilling	5
LOs kamp for Avtalefestet pensjon (AFP).....	6
Interesseorganisasjonene i det politiske system	10
LO og Arbeiderpartiet	14
Metode.....	16
Oppgavens oppbygning.....	19
Kapittel 2 Pensjonskommisjonens arbeid fra mars 2001 til januar 2004.....	21
Pensjonskommisjonen nedsettes	21
Pensjonskommisjonens råd	22
LO og LO-forbundenes kontakt med Pensjonskommisjonens medlemmer.....	23
LO-kongressen 2001	25
Representantskapsmøte i Oslo	25
Pensjonspolitisk innspill fra LO og YS.....	26
Representantskapsmøte i Bergen	27
Innspill fra LO til Pensjonskommisjonen.....	29
Foreløpig rapport fra Pensjonskommisjonen	30
Fellesforbundets landsmøte 2003.....	33
Pensjonskommisjonens innstilling	34
I kjølvannet av Pensjonskommisjonens innstilling	36
Oppsummering	39
Kapittel 3 Regjeringens behandling fra januar 2004 til desember 2004.....	43
Avtalefestet pensjon	43
Statsminister Bondeviks løfte om tjenstepensjon.....	44
Høringsuttalelser fra LO, Fagforbundet, Fellesforbundet og Norsk Transportarbeiderforbund.....	50
Programkomiteen i Arbeiderpartiet.....	52
Landsstyremøte i Norsk Transportarbeiderforbund.....	56
St.meld. nr. 12 (2004-2005) Pensjonsreform – trygghet for pensjonene	57
LOs gjennomslag i stortingsmeldingen.....	58
I kjølvannet av stortingsmeldingen	59
Oppsummering	60
Kapittel 4 Veien mot LO-kongressen 2005.....	64
Status ved inngangen til 2005	64
Representantskapsmøte i Oslo	64
SVs behandling av pensjonssaken.....	65
SVs landsstyremøte februar 2005	66
SVs landsmøte 2005.....	67
Arbeiderpartiets behandling av pensjonssaken	67
Arbeiderpartiets sentralstyremøte 3. februar 2005	67
Arbeiderpartiets landsmøte 2005	68
Pensjonsutredningsgruppe i LO	68
Folkepensjon	69
LO-kongressen 2005	70
Pensjonspolitisk program fra LO-kongressen 2005	76
I kjølvannet av LO-kongressen	77

Fagforbundets landsmøte 2005	79
Forberedelser	79
Landsmøtet	79
Faglig-politisk samarbeid	80
LOs arbeid inn mot regjeringen og partiene på Stortinget	80
LO-topper valgt inn i sentralstyret i Arbeiderpartiet og SV	82
Oppsummering	83
Kapittel 5 Pensjonsforliket	87
LOs arbeid opp mot finanskomiteen	87
Avtale om pensjonsreform den 19. mai 2005	88
Innst. S. nr.195 (2004-2005) Innstilling fra finanskomiteen om pensjonsreform – trygghet for pensjonene	91
Pensjonsforliket på Stortinget den 26. mai 2005	92
Oppsummering	97
Kapittel 6 Avslutning	102
Litteratur	112
Vedlegg 1	122
Noen sentrale begreper	122

Kapittel 1 Innledning

Innledning og problemstilling

Regjeringen Stoltenberg oppnevnte den 30. mars 2001 en kommisjon for å avklare hovedmål og prinsipper for et samlet pensjonssystem. Bakgrunnen for oppnevningen av Pensjonskommisjonen var at andelen pensjonister i befolkningen ville øke i tiden fram mot 2050, med en dramatisk vekst i utgiftene til pensjoner fra folketrygden de neste tiårene som resultat. I demografiberegninger som Statistisk sentralbyrå har gjort, indikeres det at utgiftene til alderspensjon for Fastlands-Norge kan øke fra rundt seks prosent av BNP i 2001 til rundt femten prosent av BNP i 2050. Mens Norge i 2001 hadde relativt lave utgifter til alderspensjon sammenlignet med andre OECD-land, er det anslått at Norge vil ha et høyere nivå enn de fleste OECD-landene i 2050.¹ En stadig større andel av Norges verdiskapning vil gå til å finansiere pensjonene og bevilgningene til helse og omsorg for eldre.² Da folketrygden trådte i kraft i 1967, var det rundt fire yrkesaktive per pensjonist. I 2001 var dette forholdet sunket til rundt 2,7 yrkesaktive per pensjonist. Det forventes at det vil synke ytterligere, til rundt 1,6 yrkesaktive per pensjonist i 2050.³

Jeg vil i denne oppgaven se på Landsorganisasjonen (LO) sin rolle som aktør i forhold til pensjonsreformen. LO er den største av arbeidstakerorganisasjonene og har gjennom sin lange historie arbeidet aktivt for innføring av nye velferdsordninger for sine medlemmer i tett samspill med Arbeiderpartiet. Det er derfor av særlig interesse å belyse hvordan LO søkte å påvirke utformingen av et nytt pensjonssystem. De sentrale problemstillinger i oppgaven vil derfor være: Hvilke krav og forventninger hadde LO til pensjonsreformen? Hadde LO en plan for hvordan organisasjonen skulle påvirke de politiske prosessene? Var det enighet i LO om de kravene som skulle stilles? Fulgte LO sitt opplegg for å påvirke den politiske prosessen? Fikk LO gjennomslag for sine krav under den politiske behandlingen av saken? Jeg vil også nedenfor bringe inn noen utvidede problemstillinger knyttet til om arbeiderbevegelsen har utspilt sin rolle som mobiliserende kraft i det norske demokratiet.

---

¹ NOU 2004:1, s. 15

² NOU 2004:1, s. 9

³ NOU 2004:1, s. 11

Våren 2007 besto LO av 23 forbund.⁴ Over forbundene sitter LOs sentrale ledelse. Jeg vil i denne oppgaven følge både LO-ledelsens arbeid med pensjonssaken og tre av forbundene. Fellesforbundet er det største av LO-forbundene innenfor privat sektor. Det ble dannet i 1988 av Norsk Jern- og Metallarbeiderforbund, Norsk Bygningsindustriarbeiderforbund, Norsk Papirindustriarbeiderforbund, Norsk Skog- og Landarbeiderforbund og Bekledningsarbeiderforbundet.

Fagforbundet er det største forbundet innenfor offentlig sektor. Det ble dannet i 2003 av Norsk Kommuneforbund og Norsk Helse- og Sosialforbund. Fellesforbundet og Fagforbundet fulgte i stor grad LO-ledelsens synspunkter i pensjonssaken. Jeg vil derfor også ta med et tredje forbund, Norsk Transportarbeiderforbund, som gikk imot LO-ledelsens synspunkter i denne saken.

Oppgaven vil omhandle tidsrommet fra 30. mars 2001 da Pensjonskommissjonen ble oppnevnt og til og med 26. mai 2005 da Stortinget vedtok de store linjene i det nye pensjonssystemet. Folketrygden trådte i kraft i 1967, og siden den gang har det vært mange delutredninger om pensjonsspørsmålet som har tatt for seg enkeltstående problemområder. Det har også skjedd endringer i folketrygden etter 1967. Pensjonskommissjonens innstilling som ble avgitt 13. januar 2004 var den første utredningen som var en helhetsutredning hvor pensjonsspørsmålet ble satt inn i en langsiktig økonomisk sammenheng.

På bakgrunn av den relevante litteraturen vil jeg for det første presisere de overordnede problemstillingene i oppgaven. Deretter vil jeg gjøre greie for kilder, oppbygging av oppgaven og metodiske refleksjoner omkring blant annet bruk av intervjuer.

LOs kamp for Avtalefestet pensjon (AFP)

På 1950- og 1960-tallet hadde LO fokus på at funksjonærer hadde egne pensjonsordninger, mens arbeidere ikke hadde dette. I 1951 gjorde LO en henvendelse til Stortinget hvor organisasjonen ønsket en utredning av en offentlig tilleggspensjon. Henvendelsen ble avvist av sosialkomiteen, og LO satset heller på å reise kravet om tilleggspensjoner i forhandlinger

---

⁴ Valla, 2007, s. 309-310

med arbeidsgiverne.⁵ I 1960 inngikk LO og Norsk Arbeidsgiverforening (NAF) en avtale om tilleggspensjoner under tarifforhandlingene. Avtalen trådte i kraft fra 1962.⁶ Folketrygden ble vedtatt av et nesten enstemmig Storting i 1966,⁷ og trådte i kraft fra 1967. Det viktigste nye ved folketrygden var at den innførte tilleggspensjoner oppå de tidligere alderspensjonene. Folketrygden sikret alderspensjonistene en ytelse tilsvarende knapt 60 prosent av brutto arbeidsinntekt de tjue beste inntektsårene. De som hadde hatt lav inntekt fikk en noe høyere dekningsprosent, mens de som hadde hatt høy inntekt, fikk en noe lavere dekningsprosent. Alle som ikke hadde opparbeidet seg rett til tilleggspensjoner, mottok folketrygdens minsteytelser. Slik var folketrygden et universelt velferdsgode.

Da folketrygden ble etablert, trodde LO at den skulle være så god at man ikke trengte egne pensjonsordninger. Men på 1970- og 1980-tallet oppdaget LO at det var et gap mellom det LO forventet at arbeidere skulle få utbetalt av folketrygden, og det som faktisk ble utbetalt. LO mente derfor at arbeidere innenfor privat sektor trengte egne pensjonsordninger i tillegg til den pensjonen som folketrygden garanterte dem.⁸ Fellesforbundet fremmet krav i oppgjør på 1990-tallet om at alle skulle få obligatorisk tjenstepensjon, noe som betydde at arbeidsgiver pliktet å betale inn et beløp for hver enkelt ansatt i et pensjonsfond som den ansatte ville få utbetalt som pensjonist. Dette kravet ble avvist av arbeidsgiversiden.

LOs pensjonspolitikken på 1970- og 1980-tallet var konsentrert om å videreutvikle folketrygden. I 1989 vedtok LO-kongressen et handlingsprogram som åpnet opp for at organisasjonen igjen kunne bruke forhandlingssystemet for å ivareta medlemmenes pensjonsbehov.⁹ Spørsmålet var også framme på LO-kongressen i 1985, da det ble reist krav om en omfattende pensjonsreform hvor LO ønsket lavere og fleksibel pensjonsalder. Ved hovedoppgjøret i 1988 tok LO det første steget mot en pensjonsreform da organisasjonen krevde at samfunnet måtte sikre at eldre arbeidstakere kunne få en verdig avslutning på arbeidslivet. Derfor ønsket LO å prioritere de yrkesaktives rett til pensjon før en hadde oppnådd aldersgrensen som ga rett til pensjon fra folketrygden.¹⁰

---

⁵ Pedersen, 1990, s. 145

⁶ Hippe og Pedersen, 1988, s. 69 i følge Bjørnson, 2001, s. 215

⁷ Sejersted, 2005, s. 280

⁸ Bjørnson, 2001, s. 216-217

⁹ Pedersen, 1990, s. 8

¹⁰ LO, 1988, s. 10-11

LO-leder Yngve Hågensen skriver i sin biografi at det ved LO-kongressen i 1985 vokste fram et krav om en avtalebasert, fleksibel pensjonsavtale. Samtidig bestemte kongressen at man ikke lenger skulle fremme det gamle kravet om å senke den generelle pensjonsalderen. LO ønsket først og fremst at en fleksibel pensjonsalder ble vedtatt som lov for alle. Men kongressen vedtok at dersom man ikke fikk gjennomslag lovveien, skulle LO forhandle fram en slik avtale i tariffoppgjørene for sine medlemmer.¹¹ Ved hovedoppgjøret i 1988 fikk LO gjennomslag for å innføre AFP. Det ble vedtatt at ansatte i bedrifter med tariffavtale kunne fratruke ved 66 år fra 1. januar 1989, og ved 65 år fra 1. januar 1990.¹²

Ved lønnsoppgjøret i 1992 mente LO at AFP-ordningen burde forbedres. Ordningen måtte gjøres mer attraktiv ved bedre økonomiske ytelser, samtidig som flere burde få adgang til AFP. LOs mål var at man skulle få mulighet til å pensjonere seg som 60-62-åring.¹³ LO oppnådde da også betydelige forbedringer av AFP-ordningen. Fra 1. oktober 1993 skulle alle over 64 år omfattes av ordningen. Ytelsen økte samtidig fra 52 prosent til 60 prosent av gjennomsnittlig industriarbeiderlønn. Det ble også startet en utredning som skulle føre til videre senking av aldersgrensen for å kunne benytte seg av AFP.¹⁴

I mellomoppgjøret i 1993 var den viktigste saken å videreføre AFP. Fra regjeringen Brundtland sin side ble det garantert 50 millioner til finansiering av AFP.¹⁵ Foran lønnsoppgjøret i 1994 ønsket LO-ledelsen å ta direkte kontakt med Næringslivets Hovedorganisasjon (NHO) og regjeringen for å få på plass en finansiering av AFP slik at den kunne gjelde fra fylte 64 år.¹⁶

Foran tariffoppgjøret i 1996 var en videre utvidelse av AFP ned til 62 år et av de tyngste kravene.¹⁷ NHO og LO ble enig om at tidligpensjonsalder fra 62 år skulle være vedtatt i tariffperioden 1996 til 1998. AFP var en trepartsavtale mellom LO, NHO og regjeringen. Men regjeringen Brundtland hadde før tariffoppgjøret sagt at det var partene selv som måtte stå for finansieringen hvis man ønsket en videre nedsettelse av tidligpensjonsalderen.¹⁸

---

¹¹ Hågensen, 2004, s. 135

¹² Hågensen, 2004, s. 157

¹³ Hågensen, 2004, s. 214

¹⁴ Hågensen, 2004, s. 215

¹⁵ Hågensen, 2004, s. 233

¹⁶ Hågensen, 2004, s. 240

¹⁷ Hågensen, 2004, s. 250

¹⁸ Hågensen, 2004, s. 251

I mellomoppgjøret i 1997 ønsket LO å få på plass tidligpensjoneringsreformen. Men det var ikke enighet om hvordan nedsettelsen av tidligpensjonsalderen fra 64 til 63 og 62 år skulle finansieres. Siden staten ikke ønsket å være med på dette, var heller ikke regelverket klart. Dermed ville pensjonering ved 63 og 62 år være en tilleggsavtale til AFP-ordningen. Gikk man av som 63-åring, var man derfor ikke sikret AFP når man fylte 64 år. Så dermed måtte LO sikre at tilleggsavtalen ble en del av den opprinnelige AFP-ordningen. Det kom på plass en løsning da statsminister Thorbjørn Jagland sendte et brev til LO og NHO den 5. april 1997. I brevet sto det at regjeringen gikk inn for å videreføre ordningen med mulighet for å gå av ved 63 og 62 år. Regjeringen skulle foreslå nødvendige endringer i skatteloven, samt endre opptjeningsreglene i samsvar med reformen. Staten ønsket fortsatt ikke å bidra med finansiering av AFP-ordningen for 63- og 62-åringene. Dette førte til at bedriftenes egenandel for den enkelte AFP-pensjonist måtte økes fra 10 til 20 prosent. Samtidig måtte også den generelle premien som alle bedriftene innbetalte til AFP-fondet økes.¹⁹

I forslaget til statsbudsjett i 1999 foreslo regjeringen Bondevik å kutte i AFP. Til slutt fikk regjeringen halt i land et budsjettforlik med Arbeiderpartiet, og alle forslag om kutt i AFP ble strøket. Hågensen mente at dette viste at det var ingen slag som er vunnet til evig tid og at fagbevegelsen hele tiden må være klar til å forsvare sine hevdvunne rettigheter.²⁰ En vesentlig grunn til at AFP-ordningen fikk oppslutning var den relativt høye arbeidsledigheten på begynnelsen av 1990-tallet. Ved tidligpensjonering ville en kunne frigjøre arbeidsplassen for yngre arbeidstakere.

Min gjennomgang av utviklingen av det etablerte pensjonssystemet, viser at LO har spilt en aktiv rolle i å få det gjennomført. Det innebærer at organisasjonen har betydelige interesser å ivareta på vegne av sine medlemmer når det gjelder utformingen av et nytt pensjonssystem. Stein Kuhnle har pekt på at de etablerte velferdsgoder har vært med på å legge et grunnlag for vaner og forventninger blant befolkningen som gjør at det kan bli vanskelig å tenke seg muligheten av at folk kan fratras etablerte sosiale rettigheter uten at det skapes legitimitetsproblemer for myndighetene.²¹ Også i forhold til en pensjonsreform gjør det seg gjeldende forventninger i befolkningen som i særlig grad arbeidstakerorganisasjonene er talsmenn for.

---

¹⁹ Hågensen, 2004, s. 257

²⁰ Hågensen, 2004, s. 278

²¹ Kuhnle, 1983, s. 160

Følgende problemstillinger skal undersøkes: Hvilke forventninger hadde LO og LO-forbundene til pensjonsreformen? Var man fortsatt opptatt av avtalefestet pensjon og fleksibel pensjonsalder, eller oppsto det andre viktige krav? Var det enighet i LO om disse kravene?

Interesseorganisasjonene i det politiske system

I Maktutredningen som ble avsluttet i 1982, viste Gudmund Hernes til hvordan organisasjoner kunne oppnå goder fra det offentlige: å levere argumenter som kan påvirke offentlige vedtak, å reise opinion via medlemmer eller media som myndighetene må ta hensyn til, drive lobbying og iverksette aksjoner.²²

Med bakgrunn i denne analysen opererer man vanligvis med fire kanaler for påvirkning av staten: valgkanalen, organisasjonskanalen, mediekanalen og aksjonskanalen. Disse kanalene for påvirkning vil jeg gjøre bruk av som analyseredskap i denne oppgaven. Innenfor forskningsmiljøene har det i særlig grad blitt forsket på hvordan organisasjonene har vunnet økt innflytelse over de statlige organ gjennom organisasjonskanalen.

Ser man på forholdet mellom fagbevegelsen og det politiske system siden 1950, og fagbevegelsens vei til økt innflytelse i dette tidsrommet, er begrepet korporativisme viktig. Det finnes ulike typer korporativisme. Trond Nordby (1994) skiller mellom to hovedformer: Forhandlingskorporativisme og forvaltningskorporativisme. I forhold til mine problemstillinger vil det være naturlig at jeg konsentrerer meg om forvaltningskorporativisme.

Forvaltningskorporativisme innebærer at de organiserte særinteresser kobles inn i de offentlige beslutningsprosesser ved for eksempel representanter i statlig besluttende utvalg. Korporativistisk samarbeid er basert på en erkjennelse av at man har en blanding av motstridende og felles interesser. [...] Forvaltningskorporativisme betyr en slags kompensasjon for økt statlig makt *over* næringslivet med økt innflytelse i de statlige beslutningsprosesser.²³

I Norge er det de sentrale myndighetene som nedsetter statlige utvalg. Myndighetene avgjør også hvilke saker disse utvalgene skal behandle, og utformer utvalgets mandater og

---

²² Hernes, 1983, s. 234-237

²³ Sejersted, 2000, s. 211

instruksjer, og det er myndighetene som bestemmer hvor lenge utvalget skal arbeide sammen.²⁴

Forholdet mellom staten og interesseorganisasjonene i Norge har variert etter 1950. På bakgrunn av forskningen på 1950- og 1960-tallet kan man si at disse to tiårene var preget av at Stortinget ikke var på banen i forholdt til organisasjonene, og at det var forvaltningen som var interesseorganisasjonene sin viktigste kontakt i staten.²⁵ Det var i denne perioden statsviteren Stein Rokkan mente at ”stemmer teller, men ressursene avgjør”.²⁶ Valgkanalen som vedrører velgere, de politiske partiene og de folkevalgte organ, var ikke like sentral som den korporative kanal der forhandlinger mellom forvaltningen og organisasjonene bestemte hvordan politikken skulle utformes.²⁷ På 1950- og 1960-tallet hadde man stort sett flertallsregjeringer i Norge.

På 1970-tallet var det viktig for organisasjonenes representanter å ha direkte kontakt med politikere på regjerings- og stortingsgruppenivå, samt ha kontakt med partiorganisasjonene.²⁸ Dessuten gikk representantene for interesseorganisasjonene innenfor et bestemt område til det departementet eller den stortingskomiteen som hadde ansvar for saksfeltet til organisasjonen. Dette kjennetegner et segmentert system.²⁹

På 1980- og 1990-tallet hadde Norge stort sett mindretallsregjeringer uten et stabilt stortingsflertall å støtte seg på. Dette ga Stortinget mer makt. Regjeringen måtte tilpasse sine forslag etter det den forventet ville bli Stortingets reaksjon på forslaget, og den måtte ofte si seg villig til å inngå kompromiss med andre partier på Stortinget. Dette førte til at det på 1980- og 1990-tallet ble mer og mer usikkert hva utfallet av den parlamentariske beslutningsprosessen ville bli, og det var stor sannsynlighet for at Stortinget ville vedta endringer i regjeringens forslag. På grunn av dette antar man at lobbyvirksomheten på Stortinget økte. For organisasjonene var det i denne perioden ikke nok å sitte i råd og utvalg. Selv om organisasjonen nådde frem med sine forslag i forvaltningen, kunne saken få et annet

---

²⁴ Nordby, 1994, s. 26

²⁵ Rommetvedt, 1997, s. 130

²⁶ Rokkan, 1987, s. 95

²⁷ Rommetvedt, 1997, s. 129-130

²⁸ Rommetvedt, 1997, s. 131

²⁹ Rommetvedt, 1997, s. 140

utfall etter Stortingets behandling. De organisasjonene som ikke kom igjennom med sine forslag til forvaltningen, kunne få gjennomslag under stortingsbehandlingen av saken.³⁰

Da myndighetene fra slutten av 1970-tallet begynte å legge ned flere offentlige råd, komiteer og utvalg hvor interesseorganisasjonene satt, førte dette også til at organisasjonene måtte finne andre påvirkningskanaler. Disse rådene og utvalgenes oppgave var å forberede eller gjennomføre politiske beslutninger. Siden organisasjonene hadde sine representanter i disse rådene og utvalgene, hadde de en gylden mulighet for påvirkning. Da disse ble lagt ned, satset organisasjonene mer på direkte påvirkning av stortingspolitikere og embetsmenn.³¹ I løpet av 1980-tallet ble nedleggelsene av både permanente og midlertidige utvalg ganske omfattende. Grunnen til at dette skjedde, var en bevisst politikk fra myndighetenes side. I løpet av dette tiåret økte lobbyvirksomheten på Stortinget hvor bedriftene tok direkte kontakt med politikerne uten å benytte seg av organisasjonene. Forklaringen på dette ligger i at Stortingets makt vis-à-vis regjeringen var sterkere under mindretallsregjeringene som styrte landet på 1970-, 1980- og 1990-tallet.³² Men på tross av nedleggelse av utvalg, er det fortsatt mye igjen av det forvaltningskorporative system i Norge, men i en slankere utgave.³³

Sigurd Allern definerer lobbying som ”de framstøtene bransjeorganisasjoner, interesseorganisasjoner, kommuner og andre aktører gjør for å påvirke dagsorden og beslutningene i politiske organer til beste for sine egne målsettinger”.³⁴ En vanlig form for å drive lobbyvirksomhet er å ha formelle eller uformelle møter med politikerne. Lobbyvirksomheten skjer ofte sammen med forsøk på å påvirke medienes dagsorden, for eksempel gjennom ulike typer tilrettelagte nyheter. Denne virksomheten er dermed noe annet enn de institusjonaliserte, korporative samarbeidsformene som finnes mellom staten og de største organisasjonene.³⁵

Det er møtevirksomhet på Stortinget hvor stortingsrepresentanter møter representanter for ulike interesseorganisasjoner. Høringer er den mest formelle delen av dette. Da holder representanter fra organisasjonene et kort innlegg der de legger fram organisasjonens synspunkter og krav til stortingskomiteen. På det samme møtet deltar det vanligvis flere

---

³⁰ Rommetvedt, 1997, s. 133

³¹ Gulbrandsen et al., 2001, s. 215 og Rommetvedt, 1997, s. 133

³² Nordby, 1994, s. 130

³³ Sejersted, 2000, s. 229 og Sejersted, 2005, s. 398

³⁴ Allern, 2001, s. 162

³⁵ Allern, 2001, s. 162

organisasjoner som har synspunkter på samme budsjett- eller lovforslag fra komiteen. Enkelte organisasjoner deltar på høringsmøter med flere av stortingskomiteene. Noen organisasjoner har møter med utvalgte partiers gruppestyrere eller med bestemte stortingsrepresentanter både i og utenfor Stortinget.³⁶ Lobbyvirksomheten, og da først og fremst de organiserte høringene, kan på mange måter betraktes som en styrke for det politiske demokratiet. For med organisasjonenes innspill, krav og kommentarer får stortingsrepresentantene tilgang til annen informasjon enn den som kommer fra regjeringen og forvaltningen. Ved å arrangere høringer kan man få på bordet både tilsiktede og utilsiktede konsekvenser av lov- og budsjettforslag før man skal fatte vedtak. Svakheter i forhold til det politiske demokrati er at store organisasjoner med særinteresser uavhengige av høringene kan drive lobby- og medie kampanjer som favoriserer de som allerede har mest makt og ressurser.³⁷

Maktutredningen som ble avsluttet i 1982 konkluderte med at interesseorganisasjonene hadde styrket sin stilling i forhold til styringen av staten på bekostning av de politiske organ. Man fant at maktforholdene har forskjøvet seg fra Stortinget og til forvaltningen og organisasjonene.³⁸ Gudmund Hernes fant at staten i stor grad ble styrt utenfra via organisasjonsressurser og i direkte kontakt med byråkratiet. Han spissformulerte dette slik: ”Staten blir organisasjonenes forlengede arm”.³⁹ I Makt- og demokratiutredningen sin sluttbok fra 2003 viste forfatterne til at reformene som har foregått i offentlig sektor blant annet har ført til at det har funnet sted en sanering av det korporative komitévesenet, at fristilte forvaltningsorgan og andre påvirkningsmetoder har fått større plass og at noen ”helt sentrale områder av den offentlige politikken er blitt *avsegmentert*”.⁴⁰

Følgende problemstilling skal belyses: Viser LOs rolle i pensjonssaken om nedbyggingen av det korporative komitévesenet har medført at LOs innflytelse over de statlige organer er blitt svekket?

---

³⁶ Allern, 2001, s. 163

³⁷ Allern, 2001, s. 163

³⁸ Hernes, 1983, s. 303

³⁹ Hernes, 1983, s. 182

⁴⁰ Østerud et al., 2003, s. 101

LO og Arbeiderpartiet

Forholdet mellom LO og Arbeiderpartiet kommer til å stå sentralt i min gjennomgang av LOs innflytelse i pensjonssaken. Det er i løpet av 1990-tallet og i årene etter 2000 gjort flere analyser av dette forholdet. Elin Haugsgjerd Allern har i sin doktoravhandling sett på forholdet mellom partier og interesseorganisasjoner, og hun mener at det ikke var tvil om at Arbeiderpartiet hadde et tett samarbeid med LO og LO-forbundene. Partiets relasjoner til andre interesseorganisasjoner var på ingen måte like tett.⁴¹

I en analyse av forholdet mellom sosialdemokrater og LO i de skandinaviske landene gjøres det en generell betraktning omkring forholdet mellom parti og fagbevegelse. Forfatterne antok at fagbevegelsen så samarbeidet med Arbeiderpartiet som et middel til å få medlemmer og til å vinne innflytelse over en Arbeiderpartiregjering. Arbeiderpartiet på sin side så samarbeidet som en mulighet til å få tilført økonomisk støtte og til å få oppslutning i valg fra medlemmene i LO.⁴² I den samme artikkelen konkluderes det med at erfaringen med sterke historiske forbindelser har hatt et sterkere rotfeste i det sosialdemokratiske parti og i organisasjonsstrukturen i LO i Norge og Sverige enn det har hatt i Danmark.⁴³

Hege Skjeie har i sin analyse av styringstradisjoner i Arbeiderpartiet i siste halvdel av 1900-tallet, belyst den sentrale rollen som Samarbeidskomiteen mellom LO og Arbeiderpartiet har spilt.⁴⁴ Gjennom Samarbeidskomiteen har LO øvet innflytelse på Arbeiderpartiet. I perioder utartet møtene i samarbeidskomiteen seg til ”regjeringsseminar” i Folkets Hus.⁴⁵ Hun viste også til at sentrale LO-folk hadde sittet som regjeringsmedlemmer i Arbeiderpartiregjeringer i tidsrommet 1971 til 1996.⁴⁶

Knut Heidar og Jo Saglie (2002) har vist at halvparten av arbeiderpartimedlemmene er LO-medlemmer og tre fjerdedeler av landsmøteutsendingene er LO-medlemmer.⁴⁷ De

---

⁴¹ Allern, 2007, s. 163

⁴² Allern et al., 2007, s. 611-612

⁴³ Allern et al., 2007, s. 629

⁴⁴ Skjeie, 1999, s. 108-116

⁴⁵ Skjeie, 1999, s. 110 ff

⁴⁶ Skjeie, 1999, s. 112

⁴⁷ Heidar og Saglie, 2002, s. 274

konkluderer med at materialet deres viser at det er tette bånd mellom Arbeiderpartiet og LO.⁴⁸ De går også inn på at landsmøtet i Arbeiderpartiet i 1992, gikk inn for å oppheve det formaliserte samarbeidet mellom LO og Arbeiderpartiet som lå i at lokale fagforeninger kunne vedta kollektiv innmeldelse i partiet. I løpet av 1996 trådte avviklingen i kraft. På tross av denne svekkelsen av formelle bånd, konkluderte forfatterne med at det fremdeles er et tett, men ikke fullt så synlig samarbeid mellom ledelsen i Arbeiderpartiet og LO. Samarbeidet skjer gjennom at ledelsen i partiet og organisasjonen har regelmessige møter i Samarbeidskomiteen.⁴⁹

Når det gjelder LO-medlemmenes partivalg, så har de tradisjonelt stemt på Arbeiderpartiet. Ved valget i 1957 stemte vel 84 prosent på Arbeiderpartiet.⁵⁰ I tidsrommet 1965 til 2001 ble antallet arbeidere mer enn halvert i Norge. Men andelen LO-medlemmer har holdt seg noenlunde konstant.⁵¹ Fram til og med stortingsvalget i 1997 stemte over 50 prosent av LO-medlemmene på Arbeiderpartiet.⁵²

Valget i 2001 var et katastrofevalg for Arbeiderpartiet som fikk 24,3 prosent av stemmene.⁵³ I forkant av valget kom det fram at regjeringen Stoltenberg hadde arbeidet med planer om å stramme inn sykelønnsordningen. Dette skapte spenninger mellom Arbeiderpartiet og LO som førte til at Arbeiderpartiet fikk lite støtte fra LO under valgkampen.⁵⁴ I dette valget stemte bare 32,8 prosent av LO-medlemmene på Arbeiderpartiet.⁵⁵ Frode Berglund finner at Arbeiderpartiet ikke gjorde det så bra hos partiets tradisjonelle velgere. Et av de største problemene for partiet var at utdanningsnivået økte blant norske velgere.⁵⁶ Samtidig stemte 18,1 prosent av LO-medlemmene på Høyre.⁵⁷ I forhold til tidligere tiders sterke lojalitet til Arbeiderpartiet var LO-medlemmene på vei til å bli en politisk uensartet gruppe.⁵⁸

Jeg vil i min gjennomgang av LOs arbeid med pensjonssaken i særlig grad gå inn på forholdet til Arbeiderpartiet. Har nedbyggingen av de formelle bånd mellom LO og Arbeiderpartiet

---

⁴⁸ Heidar og Saglie, 2002, s. 294

⁴⁹ Heidar og Saglie, 2002, s. 59-60

⁵⁰ Allern og Heidar, 2001, s. 113

⁵¹ Berglund, 2003, s. 117

⁵² Allern og Heidar, 2001, s. 113

⁵³ Aardal, 2003b, s. 8

⁵⁴ Takvam, 2002, s. 29 og 154-155

⁵⁵ Aardal, 2003a, s. 267

⁵⁶ Berglund, 2003, s. 125

⁵⁷ Aardal, 2003a, s. 267

⁵⁸ Berglund, 2003, s. 131

resultert i mindre lojalitet fra LO-medlemmenes side? Er den lave oppslutningen om Arbeiderpartiet i 2001 blant LO-medlemmene uttrykk for en svekkelse av båndene mellom LO og Arbeiderpartiet? Eller medførte katastrofevalget at LO og Arbeiderpartiet så nødvendigheten av et sterkere samarbeid?

Forfatterne av sluttboken fra Makt- og demokratiutredningen så Arbeiderpartiets tilbakegang i et større perspektiv. De konkluderte med at ”fagforeningene og arbeiderbevegelsen spiller mindre rolle i politisk mobilisering.[...] Arbeiderbevegelsen er ikke lenger en mobiliserende kraft”.⁵⁹ De hevdet også at ”spesialisering og avideologisering fører til at organisasjonssamfunnet ikke er like sosialt integrerende og politisk mobiliserende som før”.⁶⁰ De la også til at man muligens var vitne til ”begynnelsen til slutten på organisasjonssamfunnets dominerende rolle i det nasjonale demokratiet”.⁶¹

På bakgrunn av denne gjennomgangen vil jeg stille følgende spørsmål: Viser LOs innflytelse i pensjonssaken at fagbevegelsen og arbeiderbevegelsen samlet fagbevegelsen og arbeiderbevegelsen samlet har utspilt sin dominerende rolle i det nasjonale demokratiet?

Metode

Det skriftlige kildemateriale jeg har brukt i denne oppgaven omfatter blant annet Norges offentlige utredninger (NOU), stortingsmeldinger, innstillinger fra stortingskomiteer, referater fra landsmøter i LO-forbund, referater fra LO-kongresser samt artikler i aviser og tidsskrifter. Alt dette er menneskeskapt spor, og det er et meddelende, språklig kildemateriale som sier noe om forhold utenfor seg selv. Meddelende kilder kan bli brukt på to måter. For det første kan man bruke dem som levninger. Levninger er spor som vi selv kan utnytte for å finne ut hvordan noe var. For det andre kan man bruke dette kildematerialet som beretninger som sier noe om hvordan noe var, som kan fortelle noe om hva som faktisk skjedde. Beretningene vil gi en kronologi over ulike typer begivenheter eller hendelser.⁶² Men i en og samme kilde kan

---

⁵⁹ Østerud et al., 2003, s. 80

⁶⁰ Østerud et al., 2003, s. 145

⁶¹ Østerud et al., 2003, s. 151

⁶² Kjeldstadli, 1999, s. 173-175

det ”være både levningselementer og beretningselementer, både normative utsagn og beskrivende utsagn”.⁶³

Avisartiklene vil i denne oppgaven bli brukt som beretninger for å finne ut noe om saksgangen og om hvordan aktørene har brukt mediekanalen. Det er viktig å vurdere kilden opp mot andre kilder hvis det finnes, samt annen kunnskap.⁶⁴

Det er viktig å være klar over at referater fra LO-kongressen, landsmøter i LO-forbund og så videre kan inneholde både levningselementer og beretningselementer. Pensjonskommisjonens innstilling, regjeringens stortingsmelding og finanskomiteens innstilling i saken er primærkilder, men de er ikke tilstrekkelige til å belyse hvilken innflytelse LO hadde i pensjonssaken. Når det gjelder stortingsmeldingen er dette et politisk dokument. Et slikt dokument bør leses kritisk da det er et forslag fra regjeringen for å vinne tilslutning fra Stortinget i saken. Utvalget av fakta i meldingen, vurderingene som gjøres og konklusjonene som trekkes kan ha en politisk hensikt.⁶⁵

Det finnes lite sekundærlitteratur om pensjonssaken. Jeg har derfor valgt å intervju sentrale personer som dels har vært involvert i denne saken eller har fulgt den. Jeg sendte ut forespørsel om intervju til 18 personer. Femten svarte ja til å la seg intervju. I forespørselen beskrev jeg hovedformålet med intervjuet. Innenfor LO har jeg intervjuet ledere av de ovenfor nevnte tre forbund foruten medarbeidere i LO sentralt som kjente saken godt. På den politiske siden har jeg intervjuet Per-Kristian Foss som var finansminister i regjeringen Bondevik, sentrale medlemmer av Pensjonskommisjonen, herunder dens leder, samt medlemmer av finanskomiteen. Jeg har også intervjuet en medarbeider i Arbeiderpartiets sekretariat. I tillegg har jeg intervjuet en forsker som har fulgt saken nøye og deltatt i debatten, og en politisk redaktør som har fulgt saken og kommentert den. Alt i alt dekker informantene de ulike aktører i pensjonssaken på en rimelig god måte slik at deres synspunkter kommer til uttrykk og belyser saken.

Jeg forberedte meg godt til intervjuene. På forhånd leste jeg meg opp på saksgangen og hva den enkelte informant hadde uttalt, blant annet til media, for å skaffe meg grunnlag for å stille

---

⁶³ Kjeldstadli, 1999, s. 175

⁶⁴ Kjeldstadli, 1999, s. 180-181

⁶⁵ Østbye et al., 1997, s. 51

relevante spørsmål. Jeg foretok et formelt intervju med dem jeg fikk avtale med. Intervjuene varte fra 22 minutter til i overkant av 90 minutter, og de ble som oftest foretatt på informantens kontor. Jeg tok opptak av alle intervjuene. I etterkant ble fjorten av intervjuene skrevet ut i sin helhet, til sammen 240 sider, og sendt per post til godkjenning. Da prosessene jeg spurte om ligger noen år tilbake i tid, var det forventet at intervjuobjektene ikke husket alle detaljer. Jeg oppdaget også at informanter husket forløpet av samme hendelse på forskjellige måter.⁶⁶

Både politikerne og de øvrige informantene er ekspertkilder, det vil si at de har særegen kompetanse på det feltet som jeg har intervjuet dem om. De har også på ulike måter interesser knyttet til det jeg tar opp i denne oppgaven. Når politikerne uttaler seg om denne saken, må dette kunne tolkes som politiske vurderinger og politiske utsagn. Dette gjør selvsagt ikke uttalelsene deres mindre interessante, men det er viktig å huske på når vurderingene leses.⁶⁷

For to av dem jeg ønsket å intervju, Kjell Magne Bondevik og Gerd-Liv Valla, viste det seg vanskelig å få på plass en intervjuavtale. I forhold til dem har jeg måtte basere meg på taler, brev og intervju i media, foruten at jeg har benyttet meg av Bondevik sin biografi. Jeg har i tillegg gjort bruk av annen litteratur som jeg har funnet relevant i forhold til problemstillingene i oppgaven.

Jeg har valgt å kommentere og drøfte i oppsummeringen i hvert kapittel. Jeg vil også bruke presens når jeg referere til det som informantene har sagt i intervjuene. Det var mange emner eller områder i pensjonssaken som LO og de tre forbundene var opptatt av, men jeg velger å fokusere på de emnene eller områdene som jeg mener er viktigst i denne saken.

Da det i pensjonssaken brukes en del begreper som er relativt kompliserte, har jeg funnet grunn til å legge ved som vedlegg 1 en oversikt hvor disse begrepene klargjøres. Vedlegg 1 er hentet fra Pensjonskomisjonens foreløpige rapport (2002), side 103-106.

---

⁶⁶ Kjelstadli, 1999, s. 196

⁶⁷ Allern, 2001, s. 35

Oppgavens oppbygning

Kapitlene er delt opp kronologisk slik at jeg følger LO og de tre forbundene fra Pensjonskommisjonen ble nedsatt i mars 2001 fram til hovedlinjene for et nytt pensjonssystem ble vedtatt på Stortinget i mai 2005.

I kapittel 2 søker jeg å belyse hva LO og de tre forbundene arbeidet med i forhold til pensjonssaken mens Pensjonskommisjonen arbeidet fra mars 2001 til januar 2004. Jeg presenterer kort Pensjonskommisjonen og Pensjonskommisjonens råd der LOs representant Per Gunnar Olsen satt. Jeg viser at pensjonssaken var en av sakene som ble tatt opp på LO-kongressen i 2001, på representantskapsmøter i LO, og at LO sendte dokumenter til Pensjonskommisjonen. Videre at Fellesforbundet jobbet med pensjonssaken på egenhånd i dette tidsrommet og staket ut sin kurs på sitt landsmøte i oktober 2003. Jeg omtaler også at Pensjonskommisjonen la fram en foreløpig rapport i september 2002 slik at pensjonssaken kunne bli omtalt i Nasjonalbudsjettet for 2003. I slutten av kapitlet tar jeg opp hvilke saker LO fikk gjennomslag for i Pensjonskommisjonens innstilling som ble lagt fram i januar 2004.

I kapittel 3 søker jeg å belyse hva LO og de tre forbundene jobbet med i forhold til pensjonssaken mens regjeringen jobbet med stortingsmeldingen om pensjon fra januar til desember 2004. I tariffoppgjøret våren 2004 fikk LO gjennomslag for et av sine viktigste punkter da statsminister Bondevik, som svar på et brev sendt av forhandlingsleder Kjell Bjørndalen for Fellesforbundet og forhandlingsleder Karl Nysterud for Teknologibedriftenes Landsforening (TBL) og Byggenæringens Landsforening (BNL), gikk ut og lovet at forslag om tjenestepensjon ville komme med i regjeringens pensjonsmelding.

På forsommeren 2004 sendte LO, Fagforbundet og Fellesforbundet sine høringsuttalelser om Pensjonskommisjonens innstilling til Finansdepartementet. LO var i sin høringsuttalelse uenig med mye av det som Pensjonskommisjonen foreslo i sin innstilling. Den 16. desember 2004 la programkomiteen i Arbeiderpartiet fram sin innstilling om hvordan den så for seg at det nye pensjonssystemet skulle være. LO-leder Gerd-Liv Valla satt som medlem av komiteen, og fikk gjennomslag for LOs tre viktigste krav: bevare AFP, bevare bruttopensjonsordningene for offentlig sektor og tjenestepensjon for alle, men samtidig var hun enig med komiteen i

bruk av delingstall og indeksering. Valla fikk kritikk fra deler av LO for å ha sittet i komiteen og for å være enig i bruk av delingstall og indeksering. Den 10. desember 2004 la regjeringen fram pensjonsmeldingen. Jeg tar for meg hvilke saker LO har fått gjennomslag for i meldingen.

I kapittel 4 framstilles prosessene som pågikk internt i LO fra regjeringen la fram sin pensjonsmelding og programkomiteen i Arbeiderpartiet la fram sin innstilling om pensjonssaken i desember 2004 og fram til pensjonsvedtaket på LO-kongressen i mai 2005. LO-ledelsen forsøkte å samle organisasjonen i et felles syn forut for og på selve LO-kongressen. På LO-kongressen fikk ledelsen flertall for sitt syn. Jeg tar også for meg hvilke standpunkter SV og Arbeiderpartiet havnet på i pensjonssaken etter sine landsmøter våren 2005.

I kapittel 5 er fokuset på behandlingen av pensjonssaken i Stortinget, og hvilken innvirkning noen av informantene mener at LO har hatt på kompromisset mellom Arbeiderpartiet, Høyre, Kristelig Folkeparti, Senterpartiet og Venstre som ble inngått på Stortinget 19. mai 2005 og på pensjonsforliket som ble vedtatt 26. mai 2005 med de samme partiene.

Kapittel 6 er avslutning av oppgaven.

Kapittel 2 Pensjonskommisjonens arbeid fra mars 2001 til januar 2004

I dette kapitlet vil jeg i særlig grad belyse hvordan LO startet opp en prosess internt i organisasjonen for å best mulig ivareta medlemmene sine interesser i pensjonsspørsmålet og for å samle organisasjonen om felles innspill i forhold til Pensjonskommisjonen. Parallelt med den interne prosessen, startet LO arbeidet med å fremme sine synspunkter overfor Pensjonskommisjonen og overfor opinionen. Jeg vil særlig se på hvilke kanaler LO brukte for å vinne fram med sine synspunkter i pensjonssaken. De fire kanalene er som nevnt valgkanalen, organisasjonskanalen, mediekanalen og aksjonskanalen. Jeg vil avslutningsvis se på i hvilken grad organisasjonen nådde fram med sine synspunkter i saken overfor Pensjonskommisjonen.

Pensjonskommisjonen nedsettes

Den 30. mars 2001 nedsatte regjeringen Stoltenberg Pensjonskommisjonen. Hovedoppgaven for kommisjonen var å avklare hovedmål og prinsipper for et samlet pensjonssystem, hvor den skulle ta utgangspunkt i de aktuelle problemene og utfordringene ved pensjonssystemet.⁶⁸ Alle de politiske partiene på Stortinget ble representert, samt at man tok med fagfolk og eksperter i kommisjonen.⁶⁹ At ikke representanter fra interesseorganisasjonene kom med i kommisjonen kan ses i sammenheng med avviklingen av korporative ordninger innenfor statsforvaltningen. Fylkesmann i Hedmark, Sigbjørn Johnsen, ble utnevnt til leder.

De politiske partiene var ikke bundet av det som deres representant i kommisjonen mente. Dette skilte seg fra hvordan det hadde vært i Sverige der de fleste politiske partiene hadde sine representanter i en arbeidsgruppe som ble nedsatt for å arbeide med pensjonssaken. Det denne arbeidsgruppen ble enig om, ble man også enig om i Riksdagen.⁷⁰ En av Arbeiderpartiets representanter i kommisjonen, Hill-Marta Solberg, sier i ettertid at hun som medlem av kommisjonen på ingen måte var bundet av vedtak fattet i Arbeiderpartiet. Men

---

⁶⁸ Pensjonskommisjonen, 2002, s. 9

⁶⁹ Fagfolkene og ekspertene kom fra Statistisk Sentralbyrå, Universitetet i Oslo, Advokatforeningen og Rikstrygdeverket (NOU 2004:1, s. 39)

⁷⁰ Intervju med Johnsen, 2006, s. 5

samtidig hadde regjeringen Stoltenberg utformet et mandatet for kommisjonen da den ble nedsatt, og i dette mandatet lå de viktigste føringene for Solbergs arbeid i kommisjonen.⁷¹

Sosialistisk Venstrepartiet (SV) representant i Pensjonskommisjonen, Henriette Westhrin sier i ettertid at det ble nedsatt et utvalg i SV som utformet partiets pensjonspolitik. ⁷² Dette utvalget som Westhrin var medlem av laget en alternativ pensjonsmodell som hun tok med seg inn i sitt arbeid i kommisjonen. Hun sier at hennes arbeid i kommisjonen hele tiden var forankret i partiet, men at man i SV var opptatt av at det hun mente i kommisjonen ikke skulle være bindende for hva partiet skulle mene i ettertid.⁷³

Pensjonskommisjonens råd

Interesseorganisasjonene ble som i Sverige ikke representert i den norske Pensjonskommisjonen.⁷⁴ Men det ble oppnevnt et råd som besto av representanter fra ulike interesseorganisasjoner som skulle arbeide opp mot Pensjonskommisjonen. Her satt det representanter fra hovedorganisasjoner i arbeidslivet, finansnæringen og for pensjonistene.⁷⁵ Pensjonskommisjonen hadde 33 møter, og syv ble holdt sammen med Rådet.⁷⁶

LOs mann i Rådet var førstesekretær Per Gunnar Olsen. Han er i ettertid overrasket over at når myndighetene først skulle sette ned en pensjonskommisjon, så var det bare politikere som ble oppnevnt. Olsen mener at det ikke var særlig demokratisk å utelukke organisasjonene fra Pensjonskommisjonen. Han var skuffet over at Rådet ikke ble dratt så mye med i arbeidet som han hadde håpet og trodd da han ble oppnevnt til å sitte der. Kommisjonen innkalte Rådet og hørte på synspunktene som rådsmedlemmene kom med, men Olsen mener at kommisjonen aldri gjorde noe med de innspillene som rådsmedlemmene kom med.⁷⁷ Sigbjørn Johnsen mener på sin side at kommisjonen samarbeidet godt med Rådet. Kommisjonen brukte etter hans mening veldig mye tid til å jobbe opp mot Rådet. Johnsen hadde inntrykk av at

---

⁷¹ Intervju med Solberg, 2006, s. 1-2

⁷² Intervju med Westhrin, 2006, s. 3 og 5

⁷³ Intervju med Westhrin, 2006, s. 5

⁷⁴ Stjernø, 2005, s. 194

⁷⁵ Organisasjonene som var med i Rådet var Funksjonshemmedes Fellesorganisasjon, Kommunenes Sentralforbund, Handels- og Servicenæringens Hovedorganisasjon, Næringslivets Hovedorganisasjon, Landsorganisasjonen i Norge, Finansnæringens Hovedorganisasjon, Sparebankforeningen, Akademikerne, Norsk Pensjonistforbund og Yrkesorganisasjonenes Sentralforbund (NOU 2004:1, s. 39).

⁷⁶ NOU 2004:1, s. 39

⁷⁷ Intervju med Olsen, 2006, s. 4

rådsmedlemmene kanskje ønsket at Rådet og kommisjonen skulle ha sittet enda tettere, men i følge Johnsen lot ikke det seg gjøre. Han mener at det kom gode innspill fra rådsmedlemmer som kommisjonen tok med seg videre i diskusjonen. Noen av rådsmedlemmene ville kanskje hevde at Rådet kom for sent inn i arbeidet, men Johnsen forsikrer om at kommisjonen jobbet mye for at Rådet skulle være et organ som hadde en viktig funksjon i Pensjonskommisjonens arbeid.⁷⁸

Hill-Marta Solberg mener i ettertid i likhet med Johnsen at innspill fra rådsmedlemmene ble tatt med i diskusjoner som kommisjonen hadde senere. Solberg kunne ikke peke på konkrete saker som akkurat LO hadde innflytelse på.⁷⁹ Henriette Westhrin er av en annen oppfatning, og hevder at innspillene fra rådsmedlemmene bare ble tatt til etterretning.⁸⁰ Også sjeføkonom i LO, Stein Reegård, er i ettertid av den oppfatning at Rådet neppe hadde stor innflytelse på Pensjonskommisjonen. Han tror at Pensjonskommisjonens sekretariat og Finansdepartements folk dominerte i så stor grad at kommisjonens medlemmer ikke kunne ha valgt en annen kurs. Kommisjonens arbeid ble etter hans mening mer eller mindre et produkt av Finansdepartementet. Fra LO sentralt gikk kontakten med Pensjonskommisjonen via Per Gunnar Olsen.⁸¹

LO og LO-forbundenes kontakt med Pensjonskommisjonens medlemmer

Heller ikke Fagforbundet hadde noen direkte kontakt med Pensjonskommisjonen. Kontakten skjedde via LO, som videreformidlet det til Per Gunnar Olsen.⁸² Sigbjørn Johnsen sier i ettertid at han hadde møter med Fagforbundet, og holdt foredrag der mens kommisjonen arbeidet.⁸³

Henriette Westhrin sier i ettertid at hun hadde noen møter med Fagforbundet i forkant av at kommisjonen la fram sin innstilling. Forbundet var først og fremst opptatt av

---

⁷⁸ Intervju med Johnsen, 2006, s. 10

⁷⁹ Intervju med Solberg, 2006, s. 2

⁸⁰ Intervju med Westhrin, 2006, s. 7

⁸¹ Intervju med Reegård, 2007, s. 5 og 6

⁸² Intervju med Davidsen, 2006, s. 9

⁸³ Intervju med Johnsen, 2006, s. 13. Jan Davidsen sier i ettertid at Sigbjørn Johnsen hadde samtaler med, og holdt foredrag i Fagforbundet først etter at Pensjonskommisjonen hadde lagt fram sin innstilling i januar 2004 (Intervju med Davidsen, 2007, s. 9). Det er vanskelig ut fra disse utsagnene å vite hvem som har rett. Siden saksforholdet ikke spiller så veldig stor rolle for saksframstillingen, har jeg valgt å ikke undersøke dette videre.

bruttoordningene for de ansatte i offentlige sektor, men Westhrin sier at dette spørsmålet ikke ble behandlet noe videre i kommisjonen.^{84 85}

Fellesforbundet ser ut til å ha handlet annerledes. Forbundet begynte tidlig med å forsøke å få gjennomslag for sine meninger i pensjonssaken ved å påvirke Pensjonskommisjonen mens den fortsatt arbeidet. Kjell Bjørndalen og Sigbjørn Johnsen hadde flere samtaler, og Johnsen kjente til hvilke pensjonsvedtak Fellesforbundet hadde gjort på sitt landsmøte i 2003.⁸⁶ Sigbjørn Johnsen berømmer i ettertid arbeidet som Fellesforbundet gjorde, og de gode innspillene Fellesforbundet kom med, og særlig i den tiden da Pensjonskommisjonen jobbet med tjenstepensjon.⁸⁷ Fellesforbundets ledelse hadde ifølge Bjørndalen også møter og samtaler med politikerne Henriette Westhrin, Sverre Myrli og Hill-Marta Solberg som satt i kommisjonen. Fellesforbundet orienterte kommisjonsmedlemmene om innholdet i ulike vedtak forbundet hadde gjort om pensjon, om hvordan det gikk med forbundets forhandlinger med arbeidsgivere om tjenstepensjon, og de forsøkte å få kommisjonsmedlemmene til å se helheten mellom AFP, tjenstepensjon og en ny folketrygd.⁸⁸ Motsatt av Fellesforbundet var Norsk Transportarbeiderforbund svært passive i denne innledende fasen, og begynte å engasjere seg i pensjonssaken først etter at Pensjonskommisjonen hadde lagt fram sin innstilling i januar 2004.^{89 90}

---

⁸⁴ Intervju med Westhrin, 2006, s. 6

⁸⁵ Fellesforbundets leder Kjell Bjørndalen sier i ettertid at Per Gunnar Olsen hadde en egen gruppe i LO som jobbet med pensjon, og at Fellesforbundet hadde et medlem i denne gruppen. I denne gruppen orienterte man om hva som skjedde (Intervju med Bjørndalen, 2006, s. 10). Gruppen som Olsen var leder av het ”pensjonspolitisk samordningsgruppe”, og ble opprettet i oktober 2001 (LO, 2001a, s. 11). Per Gunnar Olsen sier i ettertid at det utvalget han ledet var et fast utvalg som hadde med helse- og sosialpolitikk å gjøre, men at denne gruppen også jobbet med pensjonsspørsmålet (Intervju med Olsen, 2006, s. 8). Bjørndalen mente at Rådet, i hvert fall LO, ikke var spesielt aktivt overfor Pensjonskommisjonen.

⁸⁶ Intervju med Bjørndalen, 2006, s. 10

⁸⁷ Intervju med Johnsen, 2006, s. 13

⁸⁸ Intervju med Bjørndalen, 2006, s. 10-11

⁸⁹ Intervju med Østvold, 2006, s. 1-2

⁹⁰ Transportarbeiderforbundet hadde ingen kontakt med Sigbjørn Johnsen mens Kommisjonen arbeidet. Leder i Norsk Transportarbeiderforbund Per Østvold mener at Rådet ikke hadde noen sentral rolle i pensjonssaken, og at Per Gunnar Olsen ikke var en sentral mann i LO når det gjaldt pensjonssaken (Intervju med Østvold, 2006, s. 9-10).

LO-kongressen 2001

Noen måneder etter at Pensjonskommisjonen var oppnevnt, avholdt LO sin 30. ordinære kongress i Folkets Hus i Oslo fra 5. til 10. mai 2001. LO-kongressen er LOs høyeste myndighet, og blir avholdt hvert fjerde år.

Kongressen er innledningen på LOs bestrebelser på å utøve innflytelse på utformingen av det fremtidige pensjonssystemet. Pensjonsspørsmålet var et av emnene som ble tatt opp på kongressen. Som leder av pensjonspolitisk arbeidsgruppe i LO fra 1999 til 2001, og den som internt i LO hadde jobbet mye med pensjonsspørsmålet, redegjorde Per Gunnar Olsen for hva denne gruppen hadde kommet fram til.⁹¹

Redegjørelsen munnet ut i at LO-kongressen vedtok et politisk grunnlag for LOs pensjonspolitikk i kongressperioden fra 2001 til 2005. Her gikk LO inn for at alle burde få to tredjedeler av tidligere lønn utbetalt som pensjonist. Dessuten burde pensjonssystemet bidra til utjevning mellom personer med ulik lønn og mellom kjønn. Organisasjonen ønsket videre at det skulle være rom for at AFP-ordningen kunne fortsette. Samtidig måtte pensjonssystemet kunne sikre at en arbeidstaker skulle kunne stå i arbeid fram til 70 år. LO gikk også inn for å omgjøre oljefondet til et pensjonsfond. Et av organisasjonens hovedmål var å øke tjenestepensjonsdekningen i privat sektor gjennom avtalefesting og samtidig forsvare tjenestepensjonsordningene for de ansatte i offentlig sektor. Til slutt ønsket LO å arbeide for å sikre innflytelse over oppspart pensjonskapital.⁹² Dette politiske grunnlaget for LOs pensjonspolitikk ble tatt med i det brevet som LO sendte til Pensjonskommisjonen 20. juni 2002.⁹³

Representantskapsmøte i Oslo

Representantskapet i LO avholdt møte 5. februar 2002. Dette er LOs høyeste myndighet mellom kongressene. Representantskapsmøter skal finne sted minst en gang i året de årene det ikke er LO-kongress.

---

⁹¹ LO, 2001b, s. 89-97

⁹² LO, 2001c og LO, 2002c

⁹³ Se LO, 2002c

Pensjon var et av emnene som ble tatt opp under saken om tariffrevisjonen 2002. LO-leder Gerd-Liv Valla innledet. Hun sa blant annet at grunnbeløpet i folketrygden hadde vært underregulert i flere år. Det viktigste grepet som etter Vallas mening kunne gjøres, var å innføre tjenestepensjon for de arbeidstakerne som ikke hadde det.⁹⁴ LO-sekretariatet hadde derfor foreslått at det ble reist krav ”om pensjonsordning i tillegg til folketrygden i de enkelte avtaleområder betalt av arbeidsgiver”.⁹⁵

I LO-sekretariatets innstilling i denne saken het det at som svar på privatiseringsforslag, ønsket LO at oljefondet fortsatt skulle være under statlig forvaltning, og at dette fondet ble øremerket tilleggspensjoner i folketrygden. LO mente også at det var viktig at pensjonsrettigheter ble videreført hvis det skjedde en omorganisering eller at en arbeidstaker skiftet arbeidsplass.⁹⁶ Sekretariatets innstilling til tariffrevisjon 2002 ble enstemmig vedtatt av Representantskapet.⁹⁷ På grunnlag av prosessen så langt, var LO klar til å sende over en uttalelse til Pensjonskommisjonen. Det gjorde de i form av en uttalelse som de utformet i fellesskap med YS.

Pensjonspolitisk innspill fra LO og YS

Den 29. april 2002 sendte LO og YS et felles innspill til Pensjonskommisjonen/Rådet. Dokumentet ble senere lagt som et vedlegg til Pensjonskommisjonens foreløpige rapport som ble presentert i september 2002. De to organisasjonene understreket at det var viktig at man kom fram til en bred enighet om de hovedprinsippene som skulle danne grunnlaget for det fremtidige pensjonssystemet i Norge. Etter LO/YS mening burde det skje en omlegging av folketrygden slik at tilleggspensjonene i framtiden blir fondsbaserte. For disse organisasjonene var det viktig at man gjenopprettet folks tillit til folketrygden som et allment akseptert pensjonssystem. Det var viktig at man fikk vite at det som man betalte inn til folketrygden ville stå i forhold til ytelsene. Videre hevdet organisasjonene at folketrygdens ytelser i forhold til den generelle lønnsutviklingen i samfunnet var blitt svekket fordi det hadde funnet sted en underregulering av grunnbeløpet. I tillegg var det skjedd en innstramning i regelverket fra og med 1992. De to organisasjonene mente at det ikke måtte

---

⁹⁴ LO, 2002a, s. 20-21

⁹⁵ LO, 2002a, s. 21

⁹⁶ LO, 2002a, s. 24

⁹⁷ LO, 2002a, s. 47

skje en endring av hovedprinsippene i folketrygden. Begrunnelsen var at regelverket var for komplisert, fordi man hadde et beregningsgrunnlag før og et annet etter 1. januar 1992.⁹⁸

LO/YS lanserte noen krav i pensjonsspørsmålet i dette dokumentet. Det første var at Statens Petroleumsfond og Folketrygdsfondet måtte bli omgjort til et pensjonsfond, for å sikre finansieringen av de fremtidige pensjonsrettighetene. Det andre at det ble opprettet en individuell konto i folketrygden hvor de opptjente rettigheter til den enkelte kom fram. Det innebar at arbeidstakere fikk sin del av oljeformuen gjennom opparbeidede pensjonsrettigheter. Hvis dette ble innført, mente LO/YS at den politiske risiko som fantes i pensjonssystemet som eksisterte på det tidspunktet enten ville forsvinne eller bli sterkt redusert.

Det tredje kravet var at hovedprinsippene i folketrygden ble videreført. LO/YS ønsket herunder at besteårsregelen fortsatte som før og at perioden for full opptjening fortsatt skulle være 40 år. Det ble blant annet hevdet at fra et likestillingssynspunkt, var det viktig å beholde besteårsregelen.

Det fjerde kravet var at grunnbeløpet i folketrygden måtte reguleres i forhold til lønnsutviklingen i samfunnet, og det femte at det måtte skje en etterregulering av grunnbeløpet for å kunne kompensere for den underreguleringen som hadde foregått tidligere. Det siste kravet var at bruttoordningene i tjenstepensjonsordningen i offentlig sektor, herunder særaldersgrenser, ble ført videre. Hvis det skulle skje endringer i disse ordningene, forutsatte det enighet mellom partene.⁹⁹

Representantskapsmøte i Bergen

Det ble avholdt et Representantskapsmøte 3. og 4. juni 2002. På dette møtet var pensjon en egen sak. Leder for pensjonspolitisk samordningsgruppe, Per Gunnar Olsen, innledet om en pensjonspolitisk plattform.¹⁰⁰

---

⁹⁸ LO og YS, 2002

⁹⁹ LO og YS, 2002

¹⁰⁰ LO, 2002c

Olsen utdypet fire problemstillinger hvor LO hadde laget forslag til standpunkter. Den første problemstillingen var å bevare folketrygden som helhetlig system. LO ønsket at folketrygden skulle forbli en fellesskapsordning som skulle være basert på at det skulle skje en rettfærdig og solidarisk omfordeling mellom inntektsgrupper, aldersgrupper og kjønn. Mot dette synet sto de som ønsket at folketrygden skulle privatiseres og bli mer et markedsbasert og individualistisk system.¹⁰¹

Den andre problemstillingen var spørsmålet om å fondere pensjonene. LO trodde at hvis man ikke satset på fonding, ville skattebyrdene eller nedskjæringer i offentlig sektor på sikt rett og slett bli for omfattende. LO hadde gått inn for en fonding av oljefondet.¹⁰²

Den tredje problemstillingen var underregulering av grunnbeløpet. Det som folketrygdssystemet man hadde på det tidspunktet hadde fått mest kritikk for, var at det i en årrekke hadde foregått en underregulering av grunnbeløpet. Opprinnelig var tanken at folketrygden skulle dekke to tredjedeler av lønnsinntekten for en person som hadde full opptjening. I 2002 var dette nivået redusert til rundt 50 prosent. LO ønsket at denne underreguleringen ble stanset. LO ønsket at det blir innført ved lov en automatisk reguleringsteknikk som gjorde at grunnbeløpet holdt tritt med lønnsutviklingen.¹⁰³

Den fjerde problemstillingen var tjenestepensjonene i privat sektor. I offentlig sektor var det gode pensjonsordninger slik at man ved full opptjening på 30 år hadde rett til 66 prosent av sluttlønnen i pensjon. LO ønsket å slå tilbake alle forsøk på å gjøre denne ordningen dårligere. Men Olsen påpekte at hovedutfordringen lå i privat sektor hvor 900 000 arbeidstakere i 2002 sto uten tjenestepensjon, og dermed bare hadde folketrygden å falle tilbake på. Hvis man bare hadde folketrygdens alderspensjon å leve av som pensjonist, ville man få en sterk reduksjon av inntekten i forhold til livet som yrkesaktiv. Selv om man hadde full opptjeningstid og gjennomsnittslønn, ville man bare få halvparten av lønnen brutto som pensjonist. Olsen mente at det kunne utvikle seg klasseskiller mellom de som hadde tjenestepensjon og de som ikke hadde det. LOs hovedmål var å gjøre folketrygdens så god at tjenestepensjon ble overflødig. Men LO visste ikke om dette målet ble nådd, så derfor var LO positiv til innføring av lovverk om tjenestepensjon i privat sektor. På grunn av denne lovfestingen, trodde LO at det vil bli

---

¹⁰¹ LO, 2002b, s. 21

¹⁰² LO, 2002b, s. 22

¹⁰³ LO, 2002b, s. 22

fart på innføringen av tjenstepensjoner i privat sektor.¹⁰⁴ Den pensjonspolitiske plattformen ble enstemmig godkjent med noen endringer.¹⁰⁵

Innspill fra LO til Pensjonskommisjonen

På bakgrunn av vedtaket på Representantskapsmøte i Bergen oversendte Per Gunnar Olsen den 20. juni 2002 et innspill til Pensjonskommisjonen på vegne av LO. Innspillet ble senere et vedlegg til Pensjonskommisjonens foreløpige rapport som ble presentert i september 2002.

I dette innspillet ble det presentert hva LO-kongressen hadde blitt enig om å arbeide med når det gjaldt pensjon i kongressperioden fra 2001 til 2005. Disse punktene har jeg presentert tidligere i dette kapittelet under omtalen av LO-kongressen i 2001.

LO skriver at organisasjonen hadde reist krav om tjenstepensjon til alle som ikke hadde en slik ordning, det vil si rundt 900 000 ansatte i privat sektor, ved tariffoppgjøret i 2002, men at organisasjonen ikke hadde fått gjennomslag for dette kravet.

Videre het det at regjeringen Bondevik hadde tatt til orde for å privatisere folketrygden. LO ønsket ikke at den skulle privatiseres, men heller at den skulle styrkes og være et viktig grunnlag for de offentlige ordningene.

Konklusjonen på organisasjonens pensjonspolitiske plattform var at LO ville samarbeide med andre arbeidstakerorganisasjoner om å påvirke de politiske partiene og derigjennom offentlig utvalgsarbeid for å få dem til å prioritere blant annet følgende saker i sitt arbeid med pensjonspolitikken: At folketrygdens grunnbeløp skulle automatisk reguleres i forhold til lønnsveksten skulle lovfestes. Videre at det skulle være fondsbaserte tilleggsytelser gjennom oljefondet samt årlige avsetninger fra staten som kom i tillegg til utbetalingen av alderspensjon fra folketrygden. Det var altså et ønske om at oljefondet skulle omgjøres til et pensjonsfond.

---

¹⁰⁴ LO, 2002b, s. 23

¹⁰⁵ LO, 2002b, s. 30 og LO, 2002c

Det burde etableres et lovmessig og administrativt grunnlag for supplerende tjenestepensjonsordninger som gav muligheter for utbetaling av kjønns- og aldersnøytrale premier og for å skifte jobb uten at man skulle tape det man hadde tjent opp av pensjon. Så lenge folketrygdssystemet ikke ga en tilfredsstillende dekning, ville LO selv kjempe for best mulig pensjonsordning for flest mulig.¹⁰⁶

Foreløpig rapport fra Pensjonskommissjonen

Finansminister Per-Kristian Foss og sosialminister Ingjerd Schou ba Pensjonskommissjonen legge fram en foreløpig rapport om mål, prinsipper og veivalg for pensjonssystemet.¹⁰⁷ Denne rapporten ble lagt fram 4. september 2002. Foss sier i ettertid at regjeringen ba om rapporten fordi de ønsket å forberede Stortinget på begrunnelsen for en pensjonsreform slik at Stortinget skulle slippe å vente helt til regjeringen la fram sin stortingsmelding. Regjeringen ønsket samtidig å omtale pensjonsreformen i Nasjonalbudsjettet for 2003.¹⁰⁸

Ved å lage en foreløpig rapport, sørget kommissjonen for at det var en pågående høring om det arbeidet de hadde gjort mens den arbeidet videre. Sigbjørn Johnsen mener i ettertid at det var både viktig og riktig å legge fram en foreløpig rapport fordi kommissjonen da lyttet til en del av den tyngste kritikken som kom, og forsto at det var en del ting de ikke hadde tenkt på.¹⁰⁹ Henriette Westhrin var uenig i dette. Hun sier i ettertid at det ikke ble noe videre offentlig debatt da den foreløpige rapporten ble lagt fram. Den debatten kom først da den endelige innstillingen var lagt fram. Hun mener at grunnen til dette kan være at aktørene trengte tid til å lese seg opp, foreta beregninger og se konsekvensene av Pensjonskommissjonens forslag.¹¹⁰

Den foreløpige rapporten medførte at pensjonsforsker Axel West Pedersen skrev en kommentarartikkel i Tidsskrift for velferdsforskning høsten 2002 hvor han lanserte en alternativ modell.¹¹¹ I etterkant av denne artikkelen holdt Pedersen en innledning og kom med innspill til det nevnte utvalget i SV som jobbet med pensjon. Disse innspillene var

---

¹⁰⁶ LO, 2002c

¹⁰⁷ Intervju med Foss, 2006, s. 1, Pensjonskommissjonen, 2002, s. 7 og NOU 2004:1, s. 38

¹⁰⁸ Intervju med Foss, 2006, s. 1

¹⁰⁹ Intervju med Johnsen, 2006, s. 10

¹¹⁰ Intervju med Westhrin, 2006, s. 7

¹¹¹ Intervju med Pedersen, 2006, s. 1

utgangspunktet for tanker som Henriette Westhrin gjorde seg i sitt arbeid med sin alternative modell i Pensjonskommisjonens innstilling.¹¹²

I den foreløpige rapporten la kommisjonen fram problemstillinger som den ønsket politiske tilbakemeldinger på. I rapporten ble det lagt fram to alternative pensjonsmodeller. Den første modellen innebar at alle pensjonistene skulle få en lik statlig basispensjon, basert på antall år man hadde bodd i Norge. Finansieringen av denne skulle skje gjennom vanlig beskatning. Pensjon ut over basispensjonen som gjenspeilte inntekten gjennom livet, ble overlatt til tjenestepensjoner som yrkesaktiv og individuelle ordninger.¹¹³

Den andre modellen kalte kommisjonen en modernisert folketrygdpensjon. Denne innebar en modernisering av folketrygden der sammenhengen mellom arbeidsinntekt og pensjonsopptjening i løpet av livet ble styrket. Personer med lav eller ingen opptjent pensjon fikk garantipensjon som sikret et minstenivå, og som ble avtrappet mot opptjent inntektpensjon.¹¹⁴

Pensjonskommisjonen mente at det var viktig at de økte pensjonsutgiftene i tiårene framover ble møtt av en kombinasjon av tiltak som både begrenset veksten i de offentlige utgiftene og som også stimulerte til at flere sto lenger i jobb. Kommisjonen foreslo derfor å innføre delingstall hvor pensjonen hver enkelt pensjonist fikk utbetalt, ville avhenge av den forventede levealderen for det aktuelle årskullet i befolkningen. Delingstallet ville etter Pensjonskommisjonens mening redusere pensjonsutgiftene hvis levealderen fortsatte å stige, samtidig som dette kunne stimulere til at flere eldre arbeidstakere valgte å stå lenger i jobb. Dette forslaget kunne kombineres med at man kunne velge selv når man valgte å pensjonere seg. Dersom denne ordningen ble innført, burde dette kombineres med et system der den årlige pensjonen ble økt jo lenger man sto i jobb.

Kommisjonen foreslo også prisindeksering av pensjon i stedet for lønnsindeksering. Det ville begrense noe av utgiftsveksten på lang sikt.¹¹⁵ Det ble også forelått å fondere deler av folketrygdens pensjonsforpliktelser. Dersom en fondsløsning ble valgt, burde den etableres

---

¹¹² Intervju med Westhrin, 2006, s. 4

¹¹³ Pensjonskommisjonen, 2002, s. 9

¹¹⁴ Pensjonskommisjonen, 2002, s. 9

¹¹⁵ Pensjonskommisjonen, 2002, s. 14

med utgangspunkt i Petroleumsfondet og Folketrygdfondet.¹¹⁶ Et annet forslag var at bruttoordningen for de ansatte i offentlig sektor skulle bli skiftet ut med en mer rendyrket supplerende ordning. Bakgrunnen for dette forslaget var at hvis bruttoordningen fortsatte, ville de ansatte i offentlig sektor ikke bli berørt av eventuelle endringer i folketrygden, og kommisjonen mente at en eventuell reformert folketrygd burde omfatte hele befolkningen.¹¹⁷

I forbindelse med at Pensjonskommisjonens foreløpige rapport ble lagt fram, uttalte LOs mann i Rådet, Per Gunnar Olsen, at LO hadde fryktet at Pensjonskommisjonen ville foreslå å skjære ned de offentlige pensjonsytelsene fordi folketrygden var blitt for dyr. Men heldigvis hadde Sigbjørn Johnsen sagt at det ikke var kommisjonens oppgave å spare staten for pensjonsutgifter, og at det ville bli økte utgifter siden antall pensjonister kom til å øke. Per Gunnar Olsen håpet at Stortinget ville støtte dette.¹¹⁸ Til Klassekampen uttalte Olsen at LO var for en fleksibel pensjonsalder. LO ønsket også å holde på dagens besteårsregel fordi en alleårsregel i stor grad ville ramme kvinner med omsorgsoppgaver. Videre lovet Olsen at det ville bli bråk siden Johnsen mellom linjene sa at kommisjonen ville foreslå å fjerne bruttoordningen for de ansatte i offentlig sektor. LO ønsket ikke dette.¹¹⁹

Nasjonalbudsjettet for 2003 ble lagt fram 20. september 2002,¹²⁰ og kapittel 3.7 var viet Pensjonskommisjonens foreløpige rapport. I dette kapittelet omtalte regjeringen blant annet de samme momentene som jeg allerede har omtalt i min gjennomgang av Pensjonskommisjonens foreløpige rapport. Regjeringen understreket at meningen med den foreløpige rapporten ikke hadde vært å legge fram konkrete forslag til endringer, men å skissere veivalg for pensjonssystemet. Regjeringen ønsket at Pensjonskommisjonen skulle stå fritt i sitt videre arbeid, og ba om at begge modellene kommisjonen hadde skissert skulle utredes nærmere.¹²¹

---

¹¹⁶ Pensjonskommisjonen, 2002, s. 15

¹¹⁷ Pensjonskommisjonen, 2002, s. 13

¹¹⁸ NTB 4. september 2002

¹¹⁹ Klassekampen 5. september 2002

¹²⁰ St.meld. nr. 1 (2002-2003)

¹²¹ St.meld. nr. 1 (2002-2003)

Fellesforbundets landsmøte 2003

Fra 11. til 16. oktober 2003 avholdt Fellesforbundet sitt fjerde ordinære landsmøte i Oslo. Landsmøtet er Fellesforbundets høyeste myndighet og blir avholdt hvert fjerde år. Landsmøtet består av 400 representanter som velges av avdelingene. I tillegg kommer representantskapets medlemmer.

Det offentlige pensjonssystemet var en av sakene som ble tatt opp. Landsmøtet hadde en rekke krav i forhold til det offentlige pensjonssystemet. Det første kravet var at det var viktig at alle skulle være sikret en minstestandard uavhengig av om man var yrkesaktiv, hvilken sivil status man hadde og uavhengig av kjønn og alder. Men samtidig ble det understreket at det skulle lønne seg å være i inntektsgivende arbeid. Videre mente Fellesforbundet at det burde bli en klarere sammenheng mellom den inntekten en hadde som yrkesaktiv og det en fikk utbetalt som pensjon enn man hadde i pensjonssystemet på det tidspunktet.

Et annet viktig punkt var at om man hadde hatt høy lønn i et kort yrkesaktiv liv, skulle ikke denne personen få høyere pensjon enn en som har opptjent tilsvarende inntekt gjennom jevn inntekt i løpet av et langt yrkesaktivt liv. Forbundets sjuende krav var at hvis man fikk et avbrudd i sitt yrkesliv på grunn av fødsel, arbeidsledighet eller at man tok etter- eller videreutdanning, skulle man få opptjening av pensjon som om man hadde vært yrkesaktiv i disse årene. Adgangen til å gå av med pensjon burde gjøres fleksibel, slik at man kunne få lov til å gå av med pensjon fra fylte 62 år.¹²² Det nye pensjonssystemet burde etter forbundets mening ha fleksibilitet i forhold til pensjonsalder, hvor det tok opp i seg AFP-ordningen slik at man fikk rett til å gå av med tidligpensjon samtidig som eldre arbeidstakere lettere kunne finne seg nytt arbeid. Hvis AFP-ordningen ble avløst av et nytt system, måtte den nye ordningen sikre arbeidstakere med et langt liv i jobb bak seg, en pensjon som minimum skulle tilsvare ytelsene i AFP-ordningen.¹²³

Landsmøtet mente videre at pensjonene skulle reguleres i takt med lønnsutviklingen i samfunnet. Det var også viktig at pensjonsrettighetene man hadde tjent seg opp i det systemet man hadde på det tidspunktet skulle være mulig å ta med seg videre inn i det nye pensjonssystemet. Forbundet mente at det var viktig at Petroleumsfondet og Folketrygdfondet

---

¹²² Fellesforbundet, 2003, s. 14

¹²³ Fellesforbundet, 2003, s. 15

skulle bli et pensjonsfond for tilleggsytelsene i det offentlige pensjonssystemet. Fondet burde sikres gjennom at det offentlige forvaltet det. Det siste kravet var at det burde lovfestes en rett til tjenestepensjon. Det var også viktig at pensjonsrettighetene i arbeidsforhold var regulert av eller nedfelt i avtaler mellom partene i arbeidslivet.¹²⁴ Disse kravene ble vedtatt av Fellesforbundets landsmøte mot en håndfull stemmer.

Pensjonskommissjonens innstilling

Pensjonskommissjonens innstilling, NOU 2004:1, ble presentert 13. januar 2004 og var kommisjonen sin endelige innstilling om et nytt norsk pensjonssystem. Innstillingen ble avgitt til Finansdepartementet og Sosialdepartementet. I innstillingen redegjorde Pensjonskommissjonen for hvordan den så for seg at det nye norske pensjonssystemet skulle se ut. Under enkelte punkter hadde kommisjonen delt seg, slik at man blir presentert for flertallets og mindretallenes forslag, hvor representantene fra Arbeiderpartiet, Høyre, Kristelig Folkeparti, Venstre og Senterpartiet utgjorde flertallet, mens representantene fra Fremskrittspartiet og SV utgjorde mindretall. Det var Fremskrittspartiet som gikk lengst med å foreslå at det offentlige bare skulle betale en flat pensjon til alle pensjonister, på nivå med det som i det pensjonssystemet på det tidspunktet ble kalt minstepensjon.

Blant hovedprinsippene i forslaget fra flertallet i kommisjonen het det at pensjonen skulle stå i forhold til inntekten gjennom hele yrkeslivet. Pensjonen skulle også stå i forhold til de pengene man betalte inn til pensjonssystemet. Videre ville alle bli garantert en pensjon som minimum var på samme nivå som det som på det tidspunktet ble kalt minstepensjon. Kommisjonen gikk inn for at besteårsreglen ble byttet ut med en alleårsregel. Ulønnet omsorg skulle gi høyere pensjonsopptjening enn i folketrygden som eksisterte på det tidspunktet.

For å greie å gjøre pensjonssystemet økonomisk bærekraftig, skulle størrelsen på pensjonen beregnes i forhold til forventet gjenstående levealder på den aldersgruppen man tilhørte. Hvis den forventede levealderen økte, måtte man stå lenger i arbeid for å få den samme pensjonen. Eventuelt kunne man spre pensjonsutbetalingene over flere år. Det var dette som ble kalt delingstall.

---

¹²⁴ Fellesforbundet, 2003, s. 14

Det ble foreslått å innføre fleksibel pensjonsalder i folketrygden fra 62 år. Men jo lenger man sto i arbeid, jo høyere pensjon fikk man. Hvis man tok ut pensjon fra man fylte 62 år, ble pensjonen lavere enn om man sto lenger i arbeid. Pensjonsutbetalingene skulle hvert år reguleres i takt med gjennomsnittet av lønns- og prisutviklingen. Dette vil gjelde for alle personer som mottar pensjon etter at det nye pensjonssystemet trer i kraft i 2010 uansett når de ble pensjonist. Dette ble kalt indeksering. Her hadde det skjedd en utvikling i forhold til den foreløpige rapporten der kommisjonen foreslo å prisindeksere pensjonsutbetalingene.

For å sikre opptjente pensjonsrettigheter skulle det opprettes et nytt Statens pensjonsfond basert på midlene i Petroleumsfondet og Folketrygdfondet. Dette forslaget hadde LO lansert, og som vi ser var flertallet i Pensjonskommisjonen enig. Kommisjonen gikk inn for at bruttoordningen for ansatte i offentlig sektor skulle skiftes ut med en nettordning. Dette ville føre til en bedre sammenheng mellom arbeidsinntekt, pensjonspremie og tjenestepensjon. I tillegg ville det bli enklere å legge sammen og ta med seg hvis man fikk jobb i privat sektor.

Det ble foreslått at det nye pensjonssystemet skulle tre i kraft fra 2010 og innføres over en periode på femten år. De som er født før 1950 blir ikke berørt av reformen. De som er født mellom 1951 og 1965 blir omfattet i stigende grad av reformen, mens personer som er født etter 1965 blir omfattet fullt ut av pensjonsreformen.¹²⁵

Innstillingen fra Pensjonskommisjonen var viktig da den var utgangspunktet for fagbevegelsens mobilisering i pensjonssaken.

Mens Pensjonskommisjonen arbeidet, kom LO med innspill til kommisjonen hvor organisasjonen gikk inn for at folketrygden, offentlig tjenestepensjon, og avtalefestet pensjon skulle være uendret. Samtidig foreslo LO at Petroleumsfondet skulle omgjøres til et generelt pensjonsfond for folketrygden.¹²⁶ I innstillingen ble det foreslått å etablere et Statens pensjonsfond som var basert på Statens Petroleumsfond og Folketrygdfondet,¹²⁷ så på det punktet fikk LO gjennomslag for sitt krav.

---

¹²⁵ NOU 2004:1, s. 11-14

¹²⁶ NOU 2004:1, s. 25 og 147

¹²⁷ NOU 2004:1, s. 13

Per Gunnar Olsen sier i ettertid at det var LOs sjefsøkonom Stein Reegård som lanserte ideen om å gjøre Petroleumsfondet om til et pensjonsfond. Det hadde sammenheng med at fondet bare vokste og vokste, og de ulike partiene på Stortinget ønsket å bruke penger fra fondet til ulike gode formål. LO ønsket å bruke det til et formål, og organisasjonen så at det var et formål der man hadde behov for å bruke penger, og det var til de økende pensjonsutgiftene. Der fikk LO gjennomslag både når det gjaldt å omdøpe fondet, og at det skulle brukes til de økende pensjonsutgiftene.¹²⁸ Stein Reegård sier i ettertid at LO gjorde et vedtak om å omgjøre Petroleumsfondet til et pensjonsfond i siste halvdel av 1990-tallet. Bakgrunnen for dette vedtaket var todelt. Den ene grunnen var at LO ønsket å skape større trygghet for pensjonene. Siden Norge hadde oljefondet, hadde landet sjansen til å fondere. Den andre grunnen var at man ved å omgjøre oljefondet til et pensjonsfond, kunne legitimere en fornuftig bruk av oljepengene.¹²⁹

I kjølvannet av Pensjonskommissjonens innstilling

Det var noen punkter som ikke var løst i innstillingen fra Pensjonskommissjonen. Etter at innstillingen var lagt fram, satte LO fokus blant annet på et av organisasjonens viktigste krav, spørsmålet om tjenestepensjon som ikke var løst, og på hva som ville skje med AFP. Om AFP het det i innstillingen at hvis det ble innført en fleksibel pensjonering i folketrygden, burde staten etter kommisjonens mening konsentrere sitt økonomiske bidrag til fleksibilitet i pensjonssystemet der, og la sitt økonomiske bidrag til AFP-ordningen opphøre.¹³⁰ Hva mente finansminister Per-Kristian Foss og Pensjonskommissjonens leder Sigbjørn Johnsen om kommisjonens forslag om tjenestepensjon og AFP i ettertid?

Foss sier i ettertid at Pensjonskommissjonen forsøkte å oppnå en bred enighet om tjenestepensjon i avslutningen av sitt arbeid, men den greide det ikke.¹³¹ Det var et klart flertall i kommisjonen som gikk inn for en obligatorisk tjenestepensjon, men medlemmene ble ikke enig om hvilken modell man skulle velge.¹³²

---

¹²⁸ Intervju med Olsen, 2006, s. 2

¹²⁹ Intervju med Reegård, 2007, s. 2-3

¹³⁰ NOU 2004:1, s. 197

¹³¹ Intervju med Foss, 2006, s. 5

¹³² Intervju med Johnsen, 2006, s. 6 og LO-Aktuelt, nr. 1, 2004, s. 6

Et av LOs andre krav var at AFP ikke skulle røres. Pensjonskommissjonen ønsket å kutte alle statlige bidrag til AFP.¹³³ Men kommisjonen lanserte ikke noe forslag om å fjerne AFP. Den foreslo at staten som arbeidsgiver kunne bidra til AFP, men at staten som myndighet ikke skulle bidra til AFP. Staten burde heller bidra til en generell tidligpensjoneringsordning som gjaldt for alle arbeidstakere og ikke bare ansatte i bedrifter som var tariffbundet.¹³⁴ Foss mener i ettertid at hvis regjeringen hadde holdt fast på Pensjonskommissjonens forslag når det gjaldt AFP ville den ikke oppnådd bredt flertall i Stortinget.¹³⁵

I det første nummeret av tidsskriftet LO-Aktuelt i 2004 kom sentrale personer i LO og noen forbund med sine umiddelbare tanker etter at Pensjonskommissjonens innstilling var lagt fram. I dette nummeret av tidsskriftet gikk det fram at LO ønsket at både de ansatte i offentlig og privat sektor skulle være sikret en pensjonsutbetaling som var 66 prosent av tidligere lønn. Dette var ikke kommisjonen enig i. En samlet kommisjon ønsket at de offentlig ansatte gikk over fra bruttoordning til nettoordning. Bruttoordningen sikret at de ansatte i offentlig sektor var sikret 66 prosent av tidligere lønn. Nestleder i Fagforbundet Tove Stangnes første tanker om innstillingen fra kommisjonen var at forslaget om at de ansatte i offentlig sektor skulle gå fra brutto- til nettoordning var å erklære krig mot fagbevegelsen. Hun mente at de lavest lønte i offentlig sektor da ikke ville kunne leve av lønnen sin. Hvis nettoordning ble vedtatt, mente Stangnes at alternativet måtte bli at de ansatte i offentlig sektor måtte betale inn mer i pensjonspremie.¹³⁶

LO Stats leder Morten Øye sa at bruttoordningene for de offentlig ansatte var forhandlet fram mellom partene i arbeidslivet, og dermed ikke var en del av det offentlige trygdesystemet. Grunnen til at bruttoordningen ble forhandlet fram, var fordi man i offentlig sektor tjente mindre enn grupper det var grunn til å sammenligne seg med i privat sektor.¹³⁷

Pensjonskommissjonen ønsket at tjenstepensjon skulle bli et tillegg til folketrygden, og at folketrygden skulle variere etter hvilket lønnsnivå man hadde hatt mens man var i arbeid. Dette betydde at summen av folketrygd og tjenstepensjon ville variere mer enn med det pensjonssystemet man hadde på det tidspunktet. Kommisjonen foreslo også å innføre

---

¹³³ Intervju med Foss, 2006, s. 5

¹³⁴ Intervju med Johnsen, 2006, s. 6

¹³⁵ Intervju med Foss, 2006, s. 5

¹³⁶ LO-Aktuelt, nr. 1, 2004, s. 8

¹³⁷ LO-Aktuelt, nr. 1, 2004, s. 6

levealdersjustering eller delingstall. Det betyr at hvis et kull med pensjonister var forventet å leve lenger en de foregående kullene, ble den årlige pensjonen redusert.

Pensjonskommisjonen ble ikke enig om tjenstepensjoner. Mindretallet ønsket å lovfeste retten til tjenstepensjon i privat sektor, og gikk inn for at utbetalingen fra folketrygd og tjenstepensjon skulle utgjøre 60 prosent av den lønnen man hadde hatt i arbeid forutsatt at man hadde jobbet i 43 år.¹³⁸

Leder i Fellesforbundet Kjell Bjørndalen mente at man burde supplere innstillingen fra kommisjonen med at arbeidsgiverne ble gitt en plikt til å opprette tjenstepensjonsordninger. Han var glad for at flertallet i kommisjonen støttet prinsippet om obligatorisk tjenstepensjon. Bjørndalen ønsket også at folk som var arbeidsledige eller i etter- og videreutdanning skulle få en pensjonsopptjening på samme måte som Pensjonskommisjonen hadde foreslått for dem som hadde omsorgsarbeid.¹³⁹

LOs sjeføkonom Stein Reegård sine første reaksjoner på innstillingen var at de som hadde harde jobber som slet dem ut, ble rammet hardt. Videre mente han at kvinner ble rammet hardere enn menn, og at de med lav lønn fikk det tøffere enn dem med høy lønn. Reegård var glad for at Høyre og Fremskrittspartiet ikke hadde fått gjennomslag for sine privatiseringsforslag i innstillingen.¹⁴⁰

Førstesekretær i LO og medlem av Pensjonskommisjonens råd, Per Gunnar Olsen, sine første reaksjoner på innstillingen var at han syntes at det var positivt at kommisjonens flertall foreslo at tjenstepensjon skulle bli obligatorisk. Olsen mente at det var en fordel å reise kravet om tjenstepensjon i tariffoppgjøret våren 2004 fordi det var viktig å komme i gang med innbetalingene til tjenstepensjon så snart som mulig i stedet for å vente til det nye pensjonssystemet trådte i kraft fra 2010. Han påpekte at dersom tjenstepensjonsordningen skulle bli lovfestet, kunne det ligge til rette for at partene kunne forhandle om hvilken modell man skulle satse på.¹⁴¹

---

¹³⁸ LO-Aktuelt, nr. 1, 2004, s. 6

¹³⁹ LO-Aktuelt, nr. 1, 2004, s. 7

¹⁴⁰ LO-Aktuelt, nr. 1, 2004, s. 8

¹⁴¹ LO-Aktuelt, nr. 1, 2004, s. 8

Per Gunnar Olsen uttalte til Aftenposten da Pensjonskommissjonen hadde lagt fram sin innstilling at hans umiddelbare inntrykk var at han ikke likte at regjeringen ønsket å gjennomføre pensjonssaken i ekspressfart. Videre lovet han at det ville bli oppvask i Samarbeidskomiteen mellom LO og Arbeiderpartiet etter at Arbeiderpartiet sine representanter Hill-Marta Solberg og Sverre Myrli hadde stemt med flertallet i kommisjonen for kutt i pensjonene. Arbeiderpartiets leder Jens Stoltenberg uttalte at Arbeiderpartiet og LO hadde en dialog om pensjonsreform, men at ingen av partene hadde vetorett.¹⁴² Dagen etter ble Olsen igjen sitert på at man burde ikke gjennomføre pensjonssaken i ekspressfart. Olsens poeng denne gangen var at LO trengte lenger høringsfrist enn 15. mai 2004 for å kunne avklare de ulike forbundenes prioriteringer i denne saken.¹⁴³ Olsen uttalte seg til pressen som en representant for LO som hadde jobbet mye med pensjonssaken som medlem av Rådet. Han kom i denne sammenhengen med LOs meninger om innstillingen på det tidspunktet. Olsen brukte mediekanalen i forsøk på å få gjennomslag for LOs synspunkter i denne saken. Grunnen til at han bruker denne kanalen, er trolig fordi det tar lang tid å søke om utsettelse, og på denne måten fikk han raskt gitt beskjed til Finansdepartementet om at LO trengte lenger høringsfrist.

Oppsummering

Siden det bare ble oppnevnt representanter fra de politiske partiene samt fagfolk og eksperter til å sitte i Pensjonskommissjonen, oppfattet LO dette som at arbeidstakerorganisasjonene ble tilsidesatt i en sak som i høy grad berørte dem. Selv om organisasjonene fikk representanter i Pensjonskommissjonens råd, ga ikke det den nødvendige nærheten og direkte innflytelsen på arbeidet i kommisjonen. Sammensetningen av kommisjonen er på mange måter en illustrasjon på at det korporative system ikke lenger hadde den samme posisjonen innenfor det norske systemet som tidligere. Makt- og demokratiutredningen har vist at fagorganisasjonene ikke lenger har like mye makt innenfor det korporative systemet som de hadde tidligere. På grunn av endringer i arbeidsmarkedet har vi fått en fragmentering av fagbevegelsen.¹⁴⁴ Dette blir ytterligere understreket ved at det var en Arbeiderpartiregjering som oppnevnte kommisjonen. Ved at LO ikke satt i kommisjonen, var organisasjonen henvist til å søke innflytelse gjennom andre kanaler i denne saken. I sluttboken i Makt- og demokratiutredningen påpekes det at

---

¹⁴² Aftenposten 14. januar 2004

¹⁴³ Aftenposten 15. januar 2004

¹⁴⁴ Østerud et al., 2003, s. 244

politisk makt er [...] også evne til å *påvirke* staten. Et motstykke til den institusjonelle politiske makten er den makten som ligger i det sivile samfunn, i samfunnsborgernes rettigheter, organisering, aksjoner og nettverk.[...] Massemediene og det frivillige organisasjonslivet har en sentral rolle i struktureringen av offentligheten.¹⁴⁵

Min gjennomgang viser at LO i stor grad benyttet sin representant i Rådet, Per Gunnar Olsen, til å legge fram organisasjonens synspunkter i pensjonssaken. I tillegg sendte LO sine formelle uttalelser i pensjonssaken til Pensjonskommissjonen for å kunne synliggjøre sine standpunkt og søke å vinne innflytelse på kommisjonens arbeid. Dette må kunne ses som en aktiv bruk av organisasjonskanalen for å påvirke saken. Det kan virke som LO selv mener at de i liten grad vant fram med sine synspunkter gjennom denne kanalen. Lederen av Pensjonskommissjonen mener derimot at synspunktene som ble kanalisert blant annet gjennom Rådet hadde betydning for kommisjonens arbeid. Når man ser på Pensjonskommissjonens innstilling synes det som om kommisjonen har vektlagt innspillene fra LO.

Som jeg har vist i min gjennomgang hadde en del sentrale folk i LO og i LO-forbund, blant annet Fellesforbundets leder Kjell Bjørndalen, direkte kontakt med Pensjonskommissjonens leder Sigbjørn Johnsen samt Arbeiderpartiet og SV sine medlemmer for å få informasjon og for å legge fram sine forventninger til kommisjonens arbeid. Denne direkte kontakten må kunne ses som lobbyvirksomhet. Det er noe overraskende at ikke flere sentrale folk i LO-systemet hadde en slik direkte kontakt med kommisjonen. Trolig har dette sammenheng med at Bjørndalen hadde mer erfaring med lobbyvirksomhet.

I tillegg går det fram av min gjennomgang at flere medarbeidere i LO skrev artikler i media om pensjonssaken eller lot seg intervju. Denne aktive bruken av mediekanalene viser at siden LO ikke var representert i kommisjonen, fant organisasjonen det nødvendig å søke innflytelse gjennom andre kanaler. I sluttboken fra Makt- og demokratiutredningen blir det vist til at ”nærings- og interesseorganisasjonene i større grad signaliserer standpunkter gjennom massemediene og ved lobbyvirksomhet direkte overfor Stortinget”.¹⁴⁶

Da Pensjonskommissjonens innstilling ble lagt fram, var det tydelig at LO ikke var fornøyd med sitt gjennomslag overfor kommisjonen. Men det er grunn til å påpeke at kommisjonens innstilling følger opp LOs hovedinnspill i saken som ble oversendt i brev av 20. juni 2002.

---

¹⁴⁵ Østerud et al., 2003, s. 16

¹⁴⁶ Østerud et al., 2003, s. 102

Det første forslaget var å bevare folketrygden som et helhetlig system, og at den ikke skulle privatiseres. Dette følger kommisjonen opp. Det andre forslaget var at Statens Petroleumsfond og Folketrygdfondet skulle omgjøres til et pensjonsfond. Dette følger kommisjonen opp. Det tredje forslaget gjelder at det blir en løpende regulering av pensjonene som gjør at grunnbeløpet holder tritt med lønnsutviklingen. Dette følger kommisjonen opp ved å foreslå årlig regulering i takt med gjennomsnittet av lønns- og prisutvikling. Det fjerde forslaget er innføring av tjenestepensjon i privat sektor. Det var et klart flertall i Pensjonskommisjonen som gikk inn for en obligatorisk tjenestepensjon, men medlemmene ble ikke enig om hvilken modell man skulle velge. I tillegg nevnte LO blant annet under henvisning til LO-kongressens vedtak, at AFP-ordningen måtte fortsette, noe kommisjonen ikke følger opp når den foreslår å kutte de statlige bidrag. Det samme gjelder kravet om videreføring av bruttoordning innenfor offentlig sektor hvor kommisjonen foreslår nettoordning. Deler av Pensjonskommisjonens innstilling ble derfor av LO oppfattet som en tilsidesettelse av opparbeidede rettigheter.

Stein Kuhnle har pekt på at den lange perioden med enighet om utbygging av velferdsstaten har ført til at befolkningen har opparbeidet seg vaner og forventninger som gjør at det kan bli vanskelig å tenke seg at befolkningen skulle kunne bli fratatt etablerte sosiale rettigheter uten at det skulle skape legitimitetsproblemer for myndighetene.¹⁴⁷ De etablerte pensjonsordningene er å betrakte som et sentralt velferdsgode for den enkelte borger og for arbeidstakerorganisasjonene. Når det blir lagt fram forslag om vesentlige nedskjæringer i de etablerte velferdsgodene, gir dette grunnlag for mobilisering blant arbeidstakerne for å stanse endringene. For LO var det viktig som organisasjon å forsvare opparbeidede rettigheter og velferdsgoder på vegne av medlemmene. En organisasjon viser sin berettigelse gjennom å være et talerør for sine medlemmer og søke gjennomslag i samfunnet for organisasjonens synspunkter.¹⁴⁸

Som den største av hovedsammenslutningene var det viktig å være aktivt på banen og flagge sine synspunkter og ikke la andre hovedsammenslutninger ta føringen i saken. LO har tapt mye av sitt hegemoni for mens LO tidligere var den dominerende fagorganisasjonen, er i dag bare litt over halvparten av alle fagorganiserte medlemmer i organisasjonen.¹⁴⁹ Grunnen til

---

¹⁴⁷ Kuhnle, 1983, s. 160

¹⁴⁸ Hernes, 1983, s. 231

¹⁴⁹ Østerud et al., 2003, s. 203

dette er blant annet at LO opplever ”sterkere konkurranse fra andre organisasjoner i et differensiert arbeidsliv”.¹⁵⁰ LO lot ikke andre organisasjoner ta føringen i pensjonssaken.

LO sendte en felles henvendelse til Pensjonskommisjonen sammen med YS i brev av 29. april 2002 for å vise felles standpunkt på arbeidstakersiden. Bakgrunnen for det er trolig at hvis ikke fagbevegelsen hadde opptrådt samlet, hadde muligheten den hadde til å påvirke helheten blitt mindre.¹⁵¹

Min gjennomgang viser at LO satte i gang en intern prosess i organisasjonen for å kunne følge Pensjonskommisjonens arbeid så tett som mulig og komme med konkrete forslag og forventninger til kommisjon for å søke å påvirke medlemmene i deres arbeid. I denne utredningsfasen står LOs sjeføkonom Stein Reegård og førstesekretær Per Gunnar Olsen særlig sentralt i organisasjonens arbeid med saken.

Min gjennomgang viser at LO fremmer konkrete krav i forholdt til det framtidige pensjonssystemet som organisasjonen senere går fra. Det gjelder særlig kravet om å videreføre besteårsregelen. Dette tyder på at LO ennå ikke helt har samlet seg om hvilke innspill de skal stille seg bak som organisasjon.

På flere områder har Pensjonskommisjonen falt ned på standpunkt i sentrale spørsmål i pensjonssaken som samsvarer med de innspillene som LO har sendt til kommisjonen. Men på noen områder er LO uenig med forslagene fra kommisjonen, noe som gir LO grunn til å sette inn ressurser for å følge pensjonssaken tett videre i den politiske prosessen. Den interne prosessen i organisasjonen har startet med sikte på å jobbe seg fram til et samlende standpunkt i saken internt i LO. SV sin representant i kommisjonen, Henriette Westhrin, la fram sin egen pensjonsmodell i kommisjonens innstilling. Det gjensto å se hvilken oppslutning SV sine standpunkt i pensjonssaken ville få internt i LO.

---

¹⁵⁰ Østerud et al., 2003, s. 297

¹⁵¹ Engelstad et al., 2003, s. 324

Kapittel 3 Regjeringens behandling fra januar 2004 til desember 2004

Mellom 13. januar 2004, da Pensjonskommisjonen la fram sin innstilling, og 10. desember 2004, da regjeringen Bondevik la fram sin stortingsmelding om pensjon, ble viktige prinsipper i den framtidige pensjonsreformen diskutert. LO med sine forbund var i denne fasen viktige premissleverandører på særlig to områder: Under tarifforhandlingene samme vår dukket pensjonsspørsmålet opp, og både LO, arbeidsgiverorganisasjonen og regjeringen med statsminister Bondevik kom med viktige innspill for å finne en løsning. Dessuten var LO en viktig premissleverandør under den politiske beslutningsprosessen internt i arbeiderbevegelsen som ledet fram til Arbeiderpartiets standpunkt i saken. Selv om LO på begge disse områdene var en viktig premissleverandør, talte verken LO eller arbeiderbevegelsen i utgangspunktet med en stemme. Ledelsen i de ulike forbundene og i LO hadde til dels avvikende oppfatninger om hvordan pensjonssaken burde løses. I dette kapittelet vil jeg belyse de ulike forbundene sine synspunkter i pensjonssaken og vise på hvilke områder de var enige, og hvilke områder de var uenige eller hadde særstandpunkt. Dessuten er det grunn til å spørre: klarte LO å påvirke Arbeiderpartiet i den retningen organisasjonen ønsket, og fikk LO gjennomslag for sine standpunkter i regjeringens stortingsmelding om pensjon?

Avtalefestet pensjon

Ved lønnsoppgjøret i 1988 fremmet LO krav om avtalefestet pensjonsordning (AFP) for sine medlemmer slik at de kunne gå av med pensjon før de hadde rett på alderspensjon fra folketrygden. Fra 1989 kunne man gå av med AFP ved fylte 66 år, og fra 1990 fra 65 år. Staten gikk inn og bidro med 40 prosent av utbetalingene. Grunnen til dette var at mange av de som gikk av med AFP, alternativt ville ende opp med uføretrygd. Gjennom store deler av 1990-tallet var nedsettelse av aldersgrensen et hovedtema i forhandlingene. Staten ble brakt inn som forhandlingspartner, og staten var også med da aldersgrensen for AFP ble satt ned til 64 år i 1993. Aldersgrensen ble senket ytterligere til 62 år i 1998, men staten var ikke med på å

finansiere AFP for 62- og 63-åringene. Offentlig ansatte og medlemmer av andre lønnstakerorganisasjoner enn LO kan også gå av med AFP.¹⁵²

Staten er aktiv på flere plan i lønnsforhandlinger. Den tilrettelegger rammebetingelsene for lønnsoppgjørene og har møter med partene før lønnsforhandlingene starter. Staten kan delta aktivt i forhandlingene ved å finne fram til omforente løsninger, som for eksempel finansiering av pensjoner. Dette gjør staten for at partene lettere skal komme til enighet. Staten utøver stor makt som tilrettelegger i lønnsoppgjørene. Men når staten deltar i lønnsoppgjørene, kommer den under press fra partene. Dette skjer fordi staten har økonomiske reserver i form av oljeformuen, og fordi staten ikke har interesse av at norsk økonomi skal bli svekket ved langvarige arbeidskonflikter. Et av de synligste eksemplene på dette er innføringen av AFP, som vi har sett ble innført etter påtrykk fra LO.

Staten blir ikke bare trukket inn i arbeidslivet, men fagorganisasjonene og arbeidsgiverorganisasjonene blir medspillere når det er snakk om utformingen av den økonomiske politikken. Dette har ført til at de sentrale organisasjonene på begge sider av forhandlingsbordet får en spesiell nærhet til regjeringen og forvaltningen, og på mange måter også til Stortinget. Dette kalles det faglig-politiske samarbeidet, og har plassert LO i en særstilling når Arbeiderpartiet har vært i regjeringsposisjon.¹⁵³ Men ved tariffoppgjøret i 2004 satt en regjering utgått fra Høyre, Kristelig Folkeparti og Venstre ved makten.

Statsminister Bondeviks løfte om tjenstepensjon

Den 7. januar 2004, tre dager før Pensjonskommissjonen leverte sin innstilling, sa statsminister Bondevik til NRK at de mellom 900 000 og 1 million arbeidstakerne som ikke hadde noen tjenstepensjonsordning burde få en tjenstepensjonsordning på toppen av minstepensjonen. Tjenstepensjon burde ikke være forbeholdt noen få. Finn Bergesen i NHO mente at arbeidsgiverne, arbeidstakerne og staten burde gå sammen i et spleiselag slik at man kunne få tjenstepensjon for alle.¹⁵⁴

---

¹⁵² Skånland, 2004, s. 116

¹⁵³ Engelstad et al., 2003, s. 279

¹⁵⁴ Bergens Tidende 8. januar 2004

Fellesforbundets leder Kjell Bjørndalen sa på denne tiden at en burde lovfeste tjenestepensjon. Tjenestepensjon var verken fastsatt i lov eller avtalefestet på dette tidspunktet. Han mente at tjenestepensjon kom til å være høyt på prioriteringslisten ved lønnsoppgjøret den våren. Han ville ha tjenestepensjonen avtale- eller lovfestet på en måte som gjorde at partene på den enkelte arbeidsplassen sto fritt til å utforme ordningen mer konkret.¹⁵⁵

Da Pensjonskommisjonen la fram sin innstilling, sa Bjørndalen at han støttet kommisjonens innstilling. Han mente at arbeidstakere med et langt yrkesliv bak seg ikke fikk god nok uttelling i det pensjonssystemet som man hadde på det tidspunktet. Videre var han glad for at det var foreslått livsløpsopptjening, og at det skulle bli bedre samsvar mellom det som man hadde betalt inn gjennom yrkeslivet, og det man fikk utbetalt i pensjon som pensjonist. Han var også fornøyd med at det ble en fleksibel pensjonsalder fra 62 år, og han regnet med at man ikke ville få mindre utbetalt enn det man fikk fra AFP i pensjonssystemet på det tidspunktet.¹⁵⁶ Bjørndalen trodde at Pensjonskommisjonens støtte til en tjenestepensjonsordning kunne gi drahjelp inn i tariffoppgjøret. Han mente at en mulighet til å få en løsning på tjenestepensjonsspørsmålet var at det ble avtalt en minsteordning sentralt, mens det var mulig å avtale bedre løsninger lokalt. Hvis man fikk en bedre pensjonsordning, kunne det være aktuelt med lavere lønnskrav.¹⁵⁷ AFP hadde vært Fellesforbundets hjertebarne siden ordningen ble kjempet igjennom i 1988. Men i slutten av januar gikk Kjell Bjørndalen ut og sa at Fellesforbundet kunne tenke seg å erstatte AFP-ordningen med en fleksibel pensjonsalder fra 62 år. Dette hadde Pensjonskommisjonen foreslått i sin innstilling. Forutsetningen var at denne tidligpensjonsordningen var like bra som AFP-ordningen hadde vært. Dette forslaget var ment å fange opp alle, og ikke bare de som kunne gå av med AFP.¹⁵⁸

Representantskapet i LO behandlet kravene foran lønnsoppgjøret den 24. februar 2004. Representantskapet kom med en uttalelse om tjenestepensjon. I uttalelsen het det at LO ønsket at alle arbeidstakere skulle få tjenestepensjon. Dette gjaldt også arbeidstakerne i privat sektor som ikke hadde tjenestepensjonsavtaler. LO mente at man ikke lenger kunne fortsette med å ha forskjeller i tjenestepensjonsordningene som eksisterte mellom ulike grupper og mellom avtaleområder. Det kunne fra LOs side bli nødvendig å stille krav om økonomiske avsetninger til tjenestepensjon. Videre burde man etter LOs syn se på hvordan man skulle tilpasse seg en

---

¹⁵⁵ Klassekampen 10. januar 2004

¹⁵⁶ Dagens Næringsliv 14. januar 2004

¹⁵⁷ Dagsavisen 18. januar 2004

¹⁵⁸ Dagsavisen 30. januar 2004

ny lovgivning for ytelser som kom i tillegg til folketrygden. LO fremhevet at både de eksisterende og de nye pensjonsordningene måtte reguleres av tariffavtaler inngått mellom partene i arbeidslivet. Videre måtte det være både kjønns- og aldersnøytralitet ved utformingen av premiene. Det var viktig for LO at pensjonsrettighetene for alle arbeidstakere skulle bli videreført på samme nivå som man hadde hvis det skjedde en omorganisering eller man skiftet arbeidsgiver. LO var motstander av å svekke bruttoordningene for de ansatte i offentlig sektor og AFP-ordningen.¹⁵⁹

I slutten av februar 2004 sa Bondevik i Stortinget at han ønsket en tjenstepensjonsordning for alle, men det var usikkert hvilken form ordningen ville få. LO tolket det som at de hadde fått gjennomslag for sitt krav om tjenstepensjon, men kilder rundt statsministeren sa at det var å ta for hardt i.¹⁶⁰

I ettertid mener LOs sjeføkonom Stein Reegård at det var en politisk erkjennelse at det var urettferdig at nesten en million nordmenn bare skulle leve på folketrygden når de ble pensjonister. Allerede på slutten av 1990-tallet hadde LO forsøkt å få tjenstepensjonen tariffestet, men NHO motsatte seg dette. LO kom den gangen til at organisasjonen ikke hadde medlemsmessig styrke til å få i stand en ordning avtaleveien, og da gjensto bare lovveien. Det viktigste for LO var at alle arbeidstakere skulle få tjenstepensjon, og da spilte det mindre rolle for LO om tjenstepensjonsordningen ble lovregulert eller tariffregulert.¹⁶¹

Førstesekretær i LO Per Gunnar Olsen mener i ettertid at alle, ikke bare staten, burde være med å bidra til å gjøre tjenstepensjon obligatorisk. Han ønsket i utgangspunktet en tjenstepensjonsordning som var tariffestet i stedet for lovfestet. Med en lov om tjenstepensjon, sto politikerne fritt til å oppheve loven når de måtte ønske det. Men samtidig var det greit å få en lovfesting av tjenstepensjon når det ikke ble en tariffesting av det.¹⁶²

Fellesforbundets leder Kjell Bjørndalen sier i ettertid at han hadde vært med å kjempe for tjenstepensjon til alle sine medlemmer siden 1990-tallet. Kravet om tjenstepensjon var et LO-krav, men det var Fellesforbundet som i dette tariffoppgjøret igjen lanserte kravet overfor arbeidsgiverne. Bjørndalen sier at når Fellesforbundet og Teknologibedriftenes Landsforening

---

¹⁵⁹ NOU 2005:7, s. 107

¹⁶⁰ Verdens Gang 29. februar 2004

¹⁶¹ Intervju med Reegård, 2007, s. 13 og 14

¹⁶² Intervju med Olsen, 2006, s. 12 og 13

(TBL) og Byggenæringens Landsforening (BNL) ville ha myndighetenes medvirkning for å få i stand en avtale med arbeidsgiverne, så hadde det grunnlag i et inntektspolitisk samarbeid som hadde utviklet seg gjennom mange år. Han var ikke i tvil om at da han fikk arbeidsgiverne til å søke bistand hos myndighetene, og de la fram sitt syn for regjeringen, så visste regjeringen at hvis de ikke bidro med noe, så ville det ende med trussel om streik. Bjørndalen mener at det var riktig å legge seg på en innskuddsbasert pensjonsordning fordi det ville gi bedriftene og næringslivet en pekepinn på hva pensjonskostnadene ville bli framover. Han var veldig klar på at Fellesforbundet ikke ønsket å forhandle folk ut i arbeidsledighet, så derfor var det viktig å finne fram til en løsning som næringslivet kunne være med på. Bjørndalen mente at den jordnærheten som Fellesforbundet viste i denne saken, ble godt mottatt i det politiske miljøet, og at å imøtekomme Fellesforbundets ønsker, ville være den beste måten å løse denne saken på. Men hvis ikke det hadde kommet en løsning på dette, så mente Bjørndalen at det hadde blitt streik.

Han sa at Fellesforbundet først og fremst ønsket en tariffesting av tjenstepensjonsordningen. Det vil si at tjenstepensjonsordningen skulle forhandles fram mellom partene i arbeidslivet. Grunnen til at Fellesforbundet opprinnelig ønsket å gjøre det på denne måten, var fordi dette skulle være en eksklusiv rett for forbundets medlemmer. Men da arbeidsgiverne ønsket å være med på å lovfeste tjenstepensjonen slik myndighetene foreslo, grep Bjørndalen denne sjansen slik at tjenstepensjonen ble lovfestet. Når det endte med at tjenstepensjonsordningen skulle bli regulert av et lovverk som sikret at alle fikk det, så mener Bjørndalen at dette var en helt grei løsning i denne saken.¹⁶³

Den 30. mars 2004 sendte forhandlingsleder Kjell Bjørndalen for Fellesforbundet og forhandlingsleder Karl Nysterud for TBL/BNL et brev til statsminister Bondevik. Der ble det vist til at TBL og Fellesforbundet forsøkte å etablere tjenstepensjonsordninger i hver enkelt bedrift ved tariffoppgjøret i 2002. LO og NHO ba ved mellomoppgjøret i 2003 om at det gjennom lovveien skulle bli åpnet opp for at ansatte kunne betale inn en egenandel til tjenstepensjonsordninger etter Lov om innskuddspensjon. Det ble påpekt at hvis tjenstepensjon ble avtalefestet, ville det føre til at bare de som jobbet i bedrifter med tariffavtale fikk nyte godt av dette, mens de som jobbet i bedrifter som ikke hadde tariffavtale ikke ville bli omfattet. Det ble vist til Pensjonskommisjonens innstilling der det sto at det var

---

¹⁶³ Intervju med Bjørndalen, 2006, s. 11-13

ønskelig at det ble etablert pensjoner i arbeidsforhold for de i privat sektor som ikke hadde det på dette tidspunktet. Partene spurte videre regjeringen om den hadde tenkt å legge fram et forslag om pensjoner i arbeidsforhold som gjaldt alle lønsmottakere som ikke allerede hadde tjenestepensjon.¹⁶⁴

Dagen etter, den 31. mars sendte statsminister Bondevik et svarbrev til forhandlingslederne. Her forklarte Bondevik at flertallet i Pensjonskommisjonen hadde gått inn for at det ble etablert tjenestepensjon ved siden av pensjonen fra folketrygden. Kommisjonen hadde skissert opp ulike alternativer for dette, men ingen av disse alternativene fikk flertall. Han påpekte at både Pensjonskommisjonen og regjeringen ønsket at de som ikke hadde tjenestepensjon, skulle få det. Det var en viktig sak for regjeringen å følge opp Pensjonskommisjonens innstilling i sin stortingsmelding. Men så kom det mest sentrale i Bondeviks brev. Bondevik skriver at ”i stortingsmeldingen vil Regjeringen fremme forslag om pensjoner i arbeidsforhold, herunder forslag som fyller visse minimumsstandarder og som gjelder alle lønsmottakere som ikke allerede har bedre ordninger”.¹⁶⁵ Bondevik lovet altså at forslaget om tjenestepensjon ville komme med i regjeringens stortingsmelding.

Per-Kristian Foss mener i ettertid at Bondeviks utspill kom som et resultat av det regjeringen hadde lovet i lønnsforhandlingene. Regjeringen deltok alltid i slutten av lønnsforhandlinger ved å svare på brev fra partene. Så etter hans mening var Bondeviks løfte om tjenestepensjon et resultat av denne brevvekslingen mellom partene og regjeringen.¹⁶⁶ Foss mener at LOs viktigste bidrag i pensjonssaken var at organisasjonen reiste krav om tjenestepensjon i tarifforhandlingene, og at de fikk med seg de andre partene i arbeidslivet på å fremme dette kravet overfor regjeringen. Det var i tjenestepensjonssaken at LO hadde mest kontakt med regjeringen Bondevik.¹⁶⁷

Kjell Magne Bondevik skriver i sin selvbiografi at det våren 2004 var sterke motsetninger ved inntektsoppgjøret. Han fikk et bilde av situasjonen gjennom forhåndsdrøftinger med partene, og ut fra dette bildet så han hvor utfordringene lå. Løsningen på utfordringene lå i at regjeringen måtte komme med et forpliktende forslag om obligatorisk tjenestepensjon for alle norske arbeidstakere. Tradisjonelt var Høyre skeptisk til å blande regjeringen inn politisk i et

---

¹⁶⁴ Nysterud og Bjørndalen, 2004

¹⁶⁵ Statsministerens kontor, 2004, s. 2

¹⁶⁶ Intervju med Foss, 2006, s. 7

¹⁶⁷ Intervju med Foss, 2006, s. 2 og 3

inntekstoppgjør mellom partene i arbeidslivet. Men Høyre støttet i dette tilfellet at regjeringen kunne fremme et slik forslag. Bondevik skriver at han selv var en tilhenger av en slik type inntektspolitisk samarbeid. Grunnen til dette var at han mente at inntektspolitikken ikke kunne ses på som isolert fra den økonomiske politikken som regjeringen og Stortinget har ansvaret for. Fagforeningsledere var fornøyd med regjeringens bidrag, som medførte at 47 000 arbeidere i industrien ikke ble tatt ut i streik. Bondevik fikk også en e-post fra Pensjonskommisjonens leder Sigbjørn Johnsen som skrev at ”gjennom dette er en meget viktig brikke lagt på plass i forbindelse med hele [pensjons]reformen”.¹⁶⁸

Ingebrigt Sørfohn som satt i finanskomiteen for Kristelig Folkeparti, sier i ettertid at han ikke var overrasket over Bondeviks utspill. Sørfohn mener at kravet om tjenestepensjon var et rettferdighetskrav. Siden alle ansatte i offentlig sektor hadde tjenestepensjon, mens mange i privat sektor ikke hadde det, ble dette opplevd ganske urettferdig. Etter hans mening var det ikke viktig for pensjonistene om det var inntekter fra folketrygdpensjon eller inntekter fra tjenestepensjon de levde av. Det som var viktig var hva de samlet fikk utbetalt i pensjon.¹⁶⁹

Pensjonskommisjonens leder Sigbjørn Johnsen mener i ettertid at han kunne kjenne igjen sporene fra Pensjonskommisjonens innstilling i brevet fra Bondevik til TBL/BNL og Fellesforbundet. Johnsen mener at LO kanskje om noen år ville se tilbake og tenke at dette var det viktigste organisasjonen oppnådde i løpet av pensjonsreformen.¹⁷⁰

Politisk redaktør i Dagsavisen, Arne Strand, mener i ettertid at ordlyden i det brevet som statsminister Bondevik sendte til partene, var nesten identisk med ordlyden i vedtaket som Fellesforbundet gjorde om tjenestepensjon på sitt landsmøte i oktober 2003. Etter hans mening fikk Fellesforbundet dermed gjennomslag for sitt syn. Han mente at Bondevik gikk langt i å imøtekomme LOs ønske om tjenestepensjon, og at det var han som slo fast at alle skulle få tjenestepensjon. ”Det er Bondeviks fortjeneste som politiker”.¹⁷¹ Etter Strands mening var nok finansminister Foss uenig i Bondeviks utspill, men at finansministeren bøyd av fordi det var viktig å få oppgjøret i havn uten streik.¹⁷²

---

¹⁶⁸ Bondevik, 2006, s. 621

¹⁶⁹ Intervju med Sørfohn, 2007, s. 3

¹⁷⁰ Intervju med Johnsen, 2006, s. 15-16

¹⁷¹ Intervju med Strand, 2006, s. 8

¹⁷² Intervju med Strand, 2006, s. 8

Høringsuttalelser fra LO, Fagforbundet, Fellesforbundet og Norsk Transportarbeiderforbund

Både LO, Fagforbundet og Fellesforbundet sendte inn sine høringsuttalelser til Finansdepartementet,¹⁷³ mens Norsk Transportarbeiderforbund sendte inn sin høringsuttalelse til LO.¹⁷⁴ Både LO og de tre forbundene tar opp mange punkter i sine høringsuttalelser. Jeg har valgt å konsentrere meg om de viktigste av disse punktene i min gjennomgang av høringsuttalelsene.¹⁷⁵

LOs sjeføkonom Stein Reegård sier at LO var sterkt kritisk til Pensjonskommisjonens innstilling. Etter hans mening hadde innstillingen et for begrenset perspektiv, og kommisjonen hadde etter hans mening ikke stilt seg spørsmålet hvordan vi skal skape et best mulig pensjonssystem. Innstillingen diskuterte ikke samspillet og rollefordelingen mellom folketrygden og tjenestepensjon i det hele tatt. En annen ting var at Pensjonskommisjonens behandling av statsfinansene var svak. Etter LOs mening hadde kommisjonen undervurdert oljefondets inntekter til den norske stat, og Reegård mener at det i ettertid har vist seg at LO hadde rett. Videre var LO kritisk til at kommisjonen foreslo å fjerne statens støtte til AFP-ordningen.¹⁷⁶ Leder i Norsk Transportarbeiderforbund Per Østvold mener i ettertid at LO sitt høringssvar til Pensjonskommisjonens innstilling var veldig radikalt. Etter hans mening lå uttalelsen fra LO faktisk til venstre for SVs syn på det tidspunktet.¹⁷⁷

Mens LOs høringsuttalelse trolig skulle forsøke å favne om de fleste meningene om pensjonssaken som rådet i LOs ulike forbund, trengte Fagforbundet, Fellesforbundet og Norsk Transportarbeiderforbund sine uttalelser bare ta hensyn til egne medlemmers behov. Dette ser ut til å være grunnen til at punkter som var viktige for LO eller det ene forbundet, ikke var nevnt hos de andre.

---

¹⁷³ LO, 2004a, Fagforbundet, 2004 og Fellesforbundet, 2004

¹⁷⁴ Norsk Transportarbeiderforbund, 2004a

¹⁷⁵ Stein Reegård sier i ettertid at det var Samfunnspolitisk avdeling i LO, som han er leder av, som laget et utkast til høringsuttalelse på vegne av LO. Utkastet bygget både på holdninger og det forutgående arbeid som hadde vært drevet i denne saken, samt ulike vedtatte programmer. Høringsutkastet ble sendt rundt til LOs valgte ledelse og andre fagavdelinger i LO, før det ble behandlet i LO-sekretariatet som godkjente og vedtok uttalelsen (Intervju med Reegård, 2007, s. 7-8). Dette vedtaket skjedde i juni 2004 (LO, 2004b).

¹⁷⁶ Intervju med Reegård, 2007, s. 7

¹⁷⁷ Intervju med Østvold, 2006, s. 5

Fagforbundet mente at det burde åpnes for en justering av pensjonsutgiftene for økt levealder dersom kommisjonens beregninger skulle slå til. Som vi ser var Fagforbundet allerede den gangen tilhenger av levealdersjustering eller delingstall. Fellesforbundet var motstander av levealdersjustering, mens LO hold spørsmålet om delingstall åpent i sin uttalelse. I sin uttalelse skriver LO at Pensjonskommisjonen undervurderte bidraget fra oljefondet. Ingen av de tre forbundene nevner oljefondets bidrag.

Alle gikk inn for at folketrygden skulle styrkes. Videre var LO, Fagforbundet og Fellesforbundet motstandere av at det skulle finne sted privatisering av folketrygden.

Både Fagforbundet og LO var veldig opptatt av at bruttoordningen for de ansatte i offentlig sektor skulle bestå. Fellesforbundets medlemmer hadde ikke bruttoordninger, og dette var nok grunnen til at forbundet ikke nevnte dette punktet i sin uttalelse. Heller ikke Transportarbeiderforbundet nevnte dette punktet.

Fellesforbundet ønsket en tidligpensjonsordning som var like god som AFP-ordningen, ellers ville forbundet kreve at AFP-ordningen ble opprettholdt. Verken LO, Fagforbundet eller Transportarbeiderforbundet ønsket at AFP ble fjernet, men LO åpnet opp for å drøfte allmenne tidligpensjonsordninger hvis AFP skulle forsvinne. Transportarbeiderforbundet mente at hvis AFP skulle fjernes, måtte den erstattes av en minst like god ordning.

Både LO og Fellesforbundet var glad for regjeringens løfte om tjenestepensjon til alle, mens Fagforbundet ikke nevnte dette i sin uttalelse, dette fordi de fleste medlemmene i Fagforbundet har bruttoordninger. Heller ikke Transportarbeiderforbundet nevnte dette i sin uttalelse, men det skyldes nok at deres høringsuttalelse ble skrevet før regjeringen kom med sitt løfte.

Fagforbundet mente at nordmenn flest neppe ville ha noe i mot å betale mer i skatt hvis det betydde at folketrygden ble opprettholdt slik vi kjenner den. Verken LO, Fellesforbundet eller Transportarbeiderforbundet skriver noe om dette i sine uttalelser. Opposisjonen i LO brukte dette som et av sine argumenter.

Både LO og Fellesforbundet var enig med kommisjonen i at besteårsregelen burde bli erstattet med en alleårsregel. Fagforbundet nevnte ikke noe om dette punktet i sin uttalelse, mens Transportarbeiderforbundet gikk inn for å beholde besteårsregelen.

Programkomiteen i Arbeiderpartiet

Grunnen til at jeg velger å skrive om programkomiteen i Arbeiderpartiet, er fordi jeg ønsker å få belyst forholdet mellom LO og Arbeiderpartiet i denne saken. Alle som satt i denne komiteen var medlemmer av Arbeiderpartiet, men ett av medlemmene var i tillegg LOs leder. I juni 2004 behandlet og vedtok LO-sekretariatet en høringsuttalelse om Pensjonskommisjonens innstilling. Det var på grunnlag av denne høringsuttalelsen at LO-leder Gerd-Liv Valla jobbet i programkomiteen. Vallas hovedoppgave i programkomiteen når det gjaldt pensjonssaken, var å få gjennomslag for flest mulig av LO sine saker. Hun sa selv at hun hadde full støtte fra LO-sekretariatet til å sitte i programkomiteen. Sekretariatet hadde ment at det var viktig å påvirke der det var mulig.¹⁷⁸

Det var sentralstyret i Arbeiderpartiet som oppnevnte programkomiteen den 25. juni 2003. Den skulle legge fram et forslag til nytt program for Arbeiderpartiet på landsmøtet i april 2005.¹⁷⁹ Utredningssekretær i Arbeiderpartiet, Snorre Wikstrøm, som til daglig leder den politiske avdelingen på partikontoret, var sekretær i programkomiteen. Det er alltid utredningssekretæren som er sekretær for programarbeidet i Arbeiderpartiet.¹⁸⁰ Wikstrøm sier i ettertid at dette var den mest toptunge programkomiteen som Arbeiderpartiet hadde hatt i moderne tid. Lederen av komiteen var Arbeiderpartiets leder Jens Stoltenberg. I tillegg satt LO-leder Gerd-Liv Valla der, sammen med partisekretær Martin Kolberg, kvinnebevegelsens leder og AUFs leder.¹⁸¹ At alle disse sentrale Arbeiderpartifolkene satt i komiteen, viste etter Wikstrøms mening kanskje hvor viktig stortingsvalget høsten 2005 var for Arbeiderpartiet.

Han sier at selve programprosessen foregikk i to runder. I den første runden var det en høring og en debattrunde, mens tekstforslag dukket opp i den andre runden. I pensjonssaken foregikk det høringsrunder og diskusjonsrunder, og det var først på et av de siste møtene før komiteen skulle legge fram hva den hadde blitt enig om i pensjonssaken, at komiteens leder Jens Stoltenberg la fram teksten slik den ble til slutt. På selve komitémøtene var det ikke noen uenighet, men Wikstrøm tror at denne enigheten kommer av at Stoltenberg og resten av ledelsen i Arbeiderpartiet på forhånd hadde diskutert pensjonssaken med ledelsen i LO.¹⁸² Det

---

¹⁷⁸ LO, 2004b

¹⁷⁹ Arbeiderpartiet, 2003

¹⁸⁰ Intervju med Wikstrøm, 2006, s. 1

¹⁸¹ Intervju med Wikstrøm, 2006, s. 1-2

¹⁸² Intervju med Wikstrøm, 2006, s. 2

var enighet i komiteen om at pensjonen fortsatt skulle være offentlig styrt. I komiteens interne debatt var det fokus på AFP, bruttopensjonsordningene for de ansatte i offentlig sektor, indeksering og delingstall. Det var stor enighet om at det burde innføres obligatorisk tjenestepensjon for alle. Wikstrøm husker også at besteårsregelen ble mye diskutert i komiteen.¹⁸³

Når det gjaldt komiteens forhold til LO, så mener Wikstrøm at LO hadde en mer indirekte innflytelse på programkomiteen, og at mange av komitémedlemmene så det som en fordel at Arbeiderpartiet var enig med LO i pensjonssaken. Samtidig understreker han at det ikke var snakk om at LO hadde kommet med diktater om hva Arbeiderpartiet skulle mene i denne saken.¹⁸⁴

Etter Wikstrøms mening var LOs tre viktigste krav til pensjonsreformen, å bevare AFP, bevare bruttopensjonsordningene for ansatte i offentlig sektor og tjenestepensjon for alle, sammenfallende med noen av de punktene som hele komiteen mente var viktige. Han påpekte at siden komiteen hadde 16. desember 2004 som frist for å levere sitt utkast, og både Arbeiderpartiets og LOs leder satt i komiteen, så hadde dermed også Arbeiderpartiet og LO en frist for å bli enig. Wikstrøm tror at pensjonsspørsmålet også ble diskutert i Samarbeidskomiteen mellom LO og Arbeiderpartiet. Når Stoltenberg og Valla kom og sa i komiteen at dette hadde LO og Arbeiderpartiet blitt enig om i Samarbeidskomiteen, så ville de andre medlemmene i programkomiteen gå for disse løsningene.¹⁸⁵

Ifølge Wikstrøm var det lite sannsynlig at Pensjonskomisjonens innstilling hadde blitt vedtatt uforandret selv om Arbeiderpartiet ikke hadde hatt et samarbeid med LO. For i likhet med LO og forbund i LO, så jobbet også partiorganisasjonen i Arbeiderpartiet for endringer. Han syntes det var vanskelig å si hvilke av punktene som komiteen ble enig om som skyldtes LOs innflytelse. For når både LO og krefter i Arbeiderpartiets partiorganisasjon jobbet for å forandre kommisjonens innstilling, så var det vanskelig å si hvilke faktorer som var utløsende. Komiteen fikk tidlig vite hvilke tre krav som var viktige for LO. Grunnen til at disse kom med i komiteens innstilling, var blant annet fordi LO jobbet for å få dem med.¹⁸⁶

---

¹⁸³ Intervju med Wikstrøm, 2006, s. 2-3

¹⁸⁴ Intervju med Wikstrøm, 2006, s. 4

¹⁸⁵ Intervju med Wikstrøm, 2006, s. 5

¹⁸⁶ Intervju med Wikstrøm, 2006, s. 5-6

Den 16. desember 2004 la Jens Stoltenberg fram komiteens pensjonsforslag på en pressekonferanse. Wikstrøm husker at forslaget ble godt mottatt i Arbeiderpartiet og i hovedtyngden av LO. Men det var deler av LO som var kritisk til hva komiteen hadde kommet fram til når det gjaldt delingstall og indeksering.¹⁸⁷

Etter at komiteen hadde lagt fram sitt forslag, uttalte LO-leder Gerd-Liv Valla at hennes deltakelse i komiteen ikke måtte hindre en pensjonsdebatt i LO fram mot LO-kongressen i mai 2005. Valla fikk kritikk både for å ha sittet i komiteen og for hva komiteen hadde kommet fram til. Det gjaldt særlig hva komiteen ble enig om med hensyn til bruken av indeksering og delingstall. Valla forsvarte både indeksering og delingstall. Hun mente at indeksering vil være en forbedring. Opptjening skulle i det nye systemet reguleres av lønnsutviklingen. Samtidig skulle den pensjonen som ble utbetalt, bli regulert av et gjennomsnitt av pris og lønnsvekst.

Når det gjaldt innføring av delingstall, mente hun som Jens Stoltenberg at dette først vil være aktuelt å innføre fra 2015. Hun forklarte at i programkomiteens forslag lå det en del forbehold. Valla sa at en generasjon skulle bli varslet om det ble innført delingstall for dem en god stund før de ble pensjonert. Hun presiserte at innføringen av delingstall måtte ses i sammenheng med tilstanden i norsk økonomi på det aktuelle tidspunktet.

Valla var klar på at AFP-ordningen skulle opprettholdes, og at det skulle innføres obligatorisk tjenstepensjon fra 1. januar 2006. Det var meningen at alle skulle være sikret en pensjon på rundt 66 prosent av det man hadde i lønn, og dette skulle bli sikret gjennom en kombinasjon av folketrygd og tjenstepensjon. Men på dette tidspunktet hadde verken LO eller programkomiteen i Arbeiderpartiet bestemt seg for om de ønsket en besteårsregel eller en alleårsregel.¹⁸⁸

Etter at programkomiteen hadde lagt fram sitt forslag, kom det protester fra deler av LO. Leder av Norsk Transportarbeiderforbund Per Østvold sier i ettertid at da han så dette forslaget, reagerte han og en del andre i LO ”med alle piggene ute”.¹⁸⁹ Østvold skrev i et innlegg i januar 2005 at han var skuffet over at Valla som medlem av programkomiteen,

---

¹⁸⁷ Intervju med Wikstrøm, 2006, s. 6

¹⁸⁸ LO-Aktuelt, nr. 1, 2005, s. 4-5

¹⁸⁹ Intervju med Østvold, 2006, s. 6

hadde stilt seg bak de to viktigste innsparingsforslagene fra Pensjonskommisjonen. Han påpekte at hun som LO-leder hadde skrevet brev til regjeringen og kommentert at det etter hennes mening var mangelfulle økonomiske analyser som lå til grunn for de innsparingsforslagene som Pensjonskommisjonen foreslo. Men dette hadde ikke hindret henne i å mene noe helt annet som medlem av programkomiteen.¹⁹⁰ Østvold var fornøyd med at programkomiteen stilte seg bak LOs tre hovedkrav. Men han likte ikke at komiteen også stilte seg bak to av Pensjonskommisjonens tre hovedgrep for å dempe utgiftsveksten i folketrygden. Disse to hovedgrepene var levealdersjustering eller delingstall og indeksering. Han mente at Norge hadde råd til å forbedre folketrygden, og at det var snakk om politiske valg og vurderinger.¹⁹¹

Snorre Wikstrøm mente at Valla satt i programkomiteen i kraft av å være medlem av Arbeiderpartiet, og syntes at det var uproblematisk, og at LO ikke ble bundet opp av standpunktene i komiteen.¹⁹² Leder i Norsk Transportarbeiderforbund Per Østvold mente at hun først og fremst satt i komiteen som LO-leder, og at LO dermed var bundet opp av konklusjonene i innstillingen som Valla var med på å lage i komiteen. Etter min mening har Østvold grunn til å være skuffet, for Valla inngikk med sin medvirkning i komiteen på mange måter et kompromiss med Arbeiderpartiet i pensjonssaken.

Wikstrøm synes at kritikken som kom fra deler av LO var urimelig, fordi han mener at Vallas deltakelse i komiteen var med på å gi LOs viktigste saker innflytelse i forhold til hva komiteen landet på i sin innstilling om pensjon. Han sier at ”man fikk jo til slutt med seg også kongressen på det vesentlige i det samme vedtaket”.¹⁹³

Stein Reegård mener i ettertid at istedenfor å spørre hvilken betydning programkomiteens innstilling i pensjonssaken har å si for LOs standpunkt i denne saken, er det mer riktig å spørre hvilken betydning denne innstillingen fikk for Arbeiderpartiets standpunkt. Han mener at Valla fikk inn formuleringer i Arbeiderpartiets programforslag som lå nærmere LOs program enn de ellers ville gjort. Reegård sier at grunnen til at LO var med i programkomiteen nettopp var for å medvirke til endringer i programformuleringene.¹⁹⁴ Mens

---

¹⁹⁰ Østvold, 2005

¹⁹¹ Østvold, 2005

¹⁹² Intervju med Wikstrøm, 2006, s. 6

¹⁹³ Intervju med Wikstrøm, 2006, s. 6

¹⁹⁴ Intervju med Reegård, 2007, s. 15

vi så at opposisjonen i LO kritiserte Valla for å sitte i programkomiteen fordi de fryktet at LO ville bli bundet opp av at hun hadde vært med å lage programkomiteens innstilling, ser vi at Stein Reegård mente at grunnen til at Valla satt i programkomiteen var fordi LO satset på å vinne fram med sine synspunkter i LO gjennom Arbeiderpartiet.

Fellesforbundet ønsket verken indeksering eller delingstall. Utbetalingsnivået fra folketrygden lå på det tidspunktet på rundt 54 prosent. Forbundet mente at en økning i levealderen i tråd med beregningene som Pensjonskommisjonen hadde gjort, kunne føre til at utbetalingsnivået i folketrygden ble redusert til rundt 40 prosent. Etter Fellesforbundets mening var dette alt for lavt til at folketrygden fortsatt skulle være bærebjelken i pensjonssystemet i Norge. Leder Kjell Bjørndalen ville ikke gå inn for et system som kunne komme til å ramme arbeidstakere i privat sektor hardere enn arbeidstaker i offentlig sektor. Dette var grunnen til at Bjørndalen mente at man burde se på bruttoordningene som arbeidstakerne i offentlig sektor hadde. Dette var selvsagt Fagforbundet helt uenig i. Både Fagforbundet og LO-leder Valla gikk inn for at bruttoordningene for de ansatte i offentlig sektor ikke måtte røres. Forbundet mente at strukturen i folketrygden måtte beholdes slik som den var på det tidspunktet selv om det kom endringer. Fagforbundet støttet også at man kunne gjøre folketrygden mer fleksibel overfor den framtidige økningen i utgiftene. Man kunne gjøre tilpasninger alt ettersom hvordan den økonomiske situasjonen kom til å bli i framtiden. Fellesforbundet tolket disse uttalelsene fra Fagforbundet som en støtte til Vallas arbeid i programkomiteen der hun åpnet for delingstall og indeksering. En annen ting de store LO-forbundene var uenig om var besteårsregelen kontra alleårsregelen. Fagforbundet ønsket besteårsregelen, mens Fellesforbundet støttet opp om alleårsregelen.¹⁹⁵

Landsstyreuttalelse i Norsk Transportarbeiderforbund

Landsstyret i Norsk Transportarbeiderforbund kom med en uttalelse 10. desember 2004 hvor de skrev at Stortinget ikke burde realitetsbehandle pensjonsreformen før etter stortingsvalget høsten 2005. Grunnen til at landsstyret ønsket dette, var fordi folket gjennom valg da kunne være med å ta standpunkt i den viktigste velferdssaken på mange tiår. Landsstyret mente at det viktigste nå, var å få på plass en tjenestepensjonsordning innen 1. januar 2006 til de rundt

---

¹⁹⁵ LO-Aktuelt, nr. 2, 2005, s. 2

900 000 arbeidstakerne i privat sektor som ikke hadde det. Videre mente landsstyret at LO måtte stå fast ved at folketrygden som man hadde på det tidspunktet ikke måtte svekkes, og at både besteårsregelen og AFP-ordningen måtte bevares. Til slutt het det at hvis det borgerlige flertallet på Stortinget vedtar pensjonsordninger som går i mot de krav som LO har framsatt, så forutsatte Transportarbeiderforbundet at partiene på venstresiden ville forplikte seg til å omgjøre dette vedtaket hvis det skulle skje et regjeringsskifte etter valget høsten 2005.¹⁹⁶ Flere av disse punktene gjentok LO-leder Gerd-Liv Valla i sin åpningstale på LO-kongressen i mai 2005.¹⁹⁷

St.meld. nr. 12 (2004-2005) Pensjonsreform – trygghet for pensjonene

Stortingsmelding nr. 12 (2004-2005) ble presentert i statsråd 10. desember 2004, og den ble skrevet i Finansdepartementet på bakgrunn av Pensjonskommisjonens innstilling, og de om lag 100 høringsuttalelsene om saken som hadde kommet inn.¹⁹⁸ Stortingsmeldingen er et politisk dokument i den forstand at det er den aktuelle statsråd som står bak forslagene. Stortingsmeldingen er regjeringens syn i denne saken.

I stortingsmeldingen fremmet regjeringen et konkret forslag om hvordan det fremtidige pensjonssystemet skulle være. Regjeringen var enig med det som flertallet i Pensjonskommisjonen hadde kalt Modernisert folketrygd. Men regjeringen mente at det kunne være nødvendig med enkelte endringer og videre utredninger på noen punkter.¹⁹⁹

Det var Finansdepartementet i tett samarbeid med Arbeids- og Sosialdepartementet som hadde ansvaret for å lage stortingsmeldingen, og finansminister Per-Kristian Foss mener i ettertid at det under arbeidet med å utforme meldingen ikke ble tatt spesielt hensyn til LO eller andre. Sluttresultatet var ifølge Foss en partipolitisk avveining mellom regjeringspartiene Kristelig Folkeparti, Høyre og Venstre.²⁰⁰

---

¹⁹⁶ Norsk Transportarbeiderforbund, 2004b

¹⁹⁷ LO, 2005c, s. 23-24

¹⁹⁸ St.meld. nr. 12 (2004-2005), s. 13

¹⁹⁹ St.meld. nr. 12 (2004-2005), s. 10

²⁰⁰ Intervju med Foss, 2006, s. 6

Kjell Magne Bondevik skriver at regjeringen la ned mye arbeid i denne stortingsmeldingen. Resultatet av de justeringene som regjeringen foreslo, ville bli at enkelte pensjonister fikk mindre utbetalt i pensjon, mens andre fikk økte pensjonsrettigheter. Dette gjaldt blant annet personer som hadde hatt omsorgsoppgaver i hjemmet over lange perioder og arbeidstakere som ikke hadde tjenestepensjonsordning. Bondevik mente at regjeringens forslag var en forbedring for begge disse gruppene. Det var utredet tre modeller for tjenestepensjon som ble lagt fram til åpen vurdering i Stortinget. Regjeringen visste at Arbeiderpartiet kunne tenke seg å gå for den ene av disse modellene. I et intervju med VG den 27. november 2004 antydte Bondevik at regjeringen kunne gå for den tjenestepensjonsmodellen som Arbeiderpartiet ønsket dersom regjeringen fikk Arbeiderpartiet med på et bredt forlik om pensjonsreformen ellers. Bondevik skriver at denne strategien skulle vise seg å lykkes.²⁰¹

LOs gjennomslag i stortingsmeldingen

I stortingsmeldingen foreslo regjeringen at folketrygden fortsatt skulle være en bærebjelke i et framtidig velferdssamfunn,²⁰² helt i samsvar med LO, Fagforbundet og Fellesforbundets ønske.²⁰³

Et av LOs krav til myndighetene var at det skulle etableres et Statens Pensjonsfond basert på Statens petroleumsfond og Folketrygdfondet. Dette kravet fikk LO gjennomslag for i Pensjonskommisjonens innstilling og i regjeringen.²⁰⁴

Tjenestepensjon til alle var et annet av LOs krav. På slutten av tarifforhandlingene våren 2004 lovet statsminister Bondevik som nevnt at forslaget om tjenestepensjon ville komme med i regjeringens stortingsmelding om pensjon. Dette løftet ble holdt. I stortingsmeldingen skriver regjeringen at den ”går inn for å etablere en obligatorisk supplerende pensjonsordning på toppen av modernisert folketrygd”.²⁰⁵ Dermed fikk LO også gjennomslag for sitt syn i regjeringen på dette punktet.

---

²⁰¹ Bondevik, 2006, s. 648

²⁰² St.meld. nr.12 (2004-2005), s. 10

²⁰³ LO (2004a), Fagforbundet (2004) og Fellesforbundet (2004)

²⁰⁴ St.meld. nr. 12 (2004-2005), s. 11

²⁰⁵ St.meld. nr. 12 (2004-2005), s. 11

Et annen av LOs krav var at AFP-ordningen skulle videreføres. Regjeringen ga dem ikke fullt gjennomslag i stortingsmeldingen, for den la opp til at den statlige støtten til supplerende tilleggspensjonsordninger måtte vurderes. Regjeringen henviste til statsminister Jaglands brev til partene om AFP-ordningen i 1997, hvor det sto at AFP-ordningen måtte opp til ny vurdering i 2007. Regjeringen foreslo at ”uavhengig av denne vurderingen vil partene i arbeidslivet stå fritt til å avtale tillegg til folketrygden, herunder videreføre de bidrag arbeidsgiver og arbeidstaker i dag yter i forbindelse med AFP”.²⁰⁶

I kjølvannet av stortingsmeldingen

Regjeringen la fram sin stortingsmelding om pensjonsreformen den 10. desember 2004. LO-sekretariatet skulle diskutere pensjoner noen dager senere, og like etter ville et pensjonskompromiss mellom LO og Arbeiderpartiet bli presentert. Førstesekretær i LO og medlem av Pensjonskommisjonens råd Per Gunnar Olsen sin første reaksjon på det tidspunktet var at forslaget om indeksering, det vil si at pensjonene skulle øke i takt med et gjennomsnitt av lønns- og prisveksten, var interessant. Det innebar at pensjonistene tapte en til to prosent årlig hvis man sammenlignet med lønnsutviklingen for de som var i arbeid. Olsen mente at indeksering rammet alle likt. Skulle man velge mellom ulike innsparingsforslag, så mente han at dette var det forslaget som var lettest å forsvare.

LO diskuterte også på det tidspunktet om de skulle godta innføringen av delingstall, som betyr at høyere levealder for et pensjonistkull automatisk ville føre til lavere pensjoner for de kommende pensjonistkullene. Olsen mente at innføring av delingstall var vanskelig å si noe sikkert om siden man ikke visste hvordan levealderen ville utvikle seg. Han syntes det var viktig at pensjonsreformen ble vedtatt av et bredt politisk grunnlag i Stortinget slik at en slapp omkamp om hovedlinjene i pensjonssystemet ved en senere anledning. Samtidig mente han at stortingsmeldingen som regjeringen la fram var som en invitasjon til å samarbeide med Arbeiderpartiet. For LO hastet det mest å få innført tjenestepensjonsordninger. Olsen ønsket at ordningen med tjenestepensjon var klar til mellomoppgjøret 1. april 2005. At regjeringen ikke ville innføre tjenestepensjon før det var blitt enighet om pensjonsreformen på Stortinget, stilte Olsen seg uforstående til.²⁰⁷

---

²⁰⁶ St.meld. nr. 12 (2004-2005), s. 11

²⁰⁷ Klassekampen 11. desember 2004

I kjølvannet av at programkomiteen i Arbeiderpartiet hvor LO-leder Gerd-Liv Valla var et av medlemmene, 16. desember 2004 la fram sitt syn på folketrygdens framtid, uttalte LOs sjeføkonom Stein Reegård at LO neppe kom til å godta en lavere pensjonsdekning enn det man hadde på det tidspunktet. Han sa at tiden måtte vise om det betydde at man måtte ha en høyere folketrygd eller om man måtte ha en høyere tjenstepensjon for å opprettholde pensjonsnivået. Reegård viste til at også programkomiteen i Arbeiderpartiet hadde blitt enig om at to tredjedeler av sluttlønn i pensjon var siktemålet.²⁰⁸

Oppsummering

Ser vi på høringsuttalelsene til LO, Fagforbundet, Fellesforbundet og Norsk Transportarbeiderforbund,²⁰⁹ kan disse sammenfattes slik:

Enighet

LO, Fagforbundet og Fellesforbundet og Transportarbeiderforbundet gikk inn for at folketrygden skulle styrkes. Videre var LO, Fagforbundet og Fellesforbundet motstandere av at det skulle finne sted privatisering av folketrygden.

Fellesforbundet ønsket en tidligpensjonsordning som var like god som AFP-ordningen, ellers ville forbundet kreve at AFP-ordningen ble opprettholdt. Verken LO, Fagforbundet eller Transportarbeiderforbundet ønsket at AFP ble fjernet, men LO åpnet opp for å drøfte allmenne tidligpensjonsordninger hvis AFP skulle forsvinne. Transportarbeiderforbundet mente at hvis AFP skulle fjernes, måtte den erstattes av en minst like god ordning. Både LO og Fellesforbundet var glad for regjeringens løfte om tjenstepensjon til alle, mens Fagforbundet ikke nevnte dette i sin uttalelse, fordi de fleste medlemmene i Fagforbundet har bruttoordninger. Heller ikke Transportarbeiderforbundet nevnte dette i sin uttalelse, men det skyldes nok at deres høringsuttalelse ble skrevet før regjeringen kom med sitt løfte.

---

²⁰⁸ Dagens Næringsliv 22. desember 2004

²⁰⁹ LO, 2004a, Fagforbundet, 2004, Fellesforbundet, 2004 og Norsk Transportarbeiderforbund, 2004a

Uenighet

Fagforbundet mente at det burde åpnes for en justering av pensjonsutgiftene for økt levealder dersom kommisjonens beregninger skulle slå til. Som vi ser var Fagforbundet allerede den gangen tilhenger av levealdersjustering eller delingstall. Fellesforbundet var motstander av levealdersjustering, mens LO holdt spørsmålet om delingstall åpent i sin uttalelse.

Både Fagforbundet og LO var veldig opptatt av at bruttoordningen for de ansatte i offentlig sektor skulle bestå. Fellesforbundets medlemmer hadde ikke bruttoordninger, og dette var nok grunnen til at forbundet ikke nevnte dette punktet i sin uttalelse. Heller ikke Transportarbeiderforbundet nevnte dette punktet.

Både LO og Fellesforbundet var enig med kommisjonen i at besteårsregelen burde bli erstattet med en alleårsregel. Fagforbundet nevnte ikke noe om dette punktet i sin uttalelse, mens Transportarbeiderforbundet gikk inn for å beholde besteårsregelen.

Særstandpunkt

I sin uttalelse skriver LO at Pensjonskommisjonen undervurderte bidraget fra oljefondet. Ingen av de tre forbundene nevner oljefondets bidrag. Fagforbundet mente at nordmenn flest neppe ville ha noe i mot å betale mer i skatt hvis det betydde at folketrygden ble opprettholdt slik vi kjenner den. Verken LO, Fellesforbundet eller Transportarbeiderforbundet skriver noe om dette i sine uttalelser. Opposisjonen i LO brukte dette som et av sine argumenter.

Stortingsmeldingen følger i stor grad opp Pensjonskommisjonens flertallsforslag Modernisert folketrygd. LOs gjennomslag i forhold til Pensjonskommisjonens innstilling blir slik fulgt opp av regjeringen. Det avgjørende nye er at regjeringen foreslår etablert en obligatorisk tjenestepensjon for privat sektor. Men fortsatt har ikke LO fått gjennomslag for sine krav om at bruttoordningen for ansatte i offentlig sektor og AFP skal videreføres.

Fellesforbundets trussel om streik har trolig hatt betydning for at regjeringen samlet seg om et forslag om obligatorisk tjenestepensjon. Aksjonskanalen har slik hatt en betydning for LOs gjennomslag.

Ser vi på forslaget fra programkomiteen i Arbeiderpartiet, kan det være grunn til å stille spørsmål om hvorfor partiet i så stor grad imøtekom LO sine synspunkter i pensjonssaken. Noe av forklaringen til dette ligger i de sterke båndene som er mellom Arbeiderpartiet og LO. Elin Haugsgjerd Allern finner at det er et tett samarbeid mellom Arbeiderpartiet og LO.²¹⁰ Men forklaringen kan også ligge i det dårlige valgresultatet som Arbeiderpartiet oppnådde ved valget i 2001. Frode Berglund viser i sin analyse av valget at koblingen mellom Arbeiderpartiet og LO-medlemmene som tradisjonelt hadde vært sterk, var svekket ved valget i 2001.²¹¹ Mens LO-medlemmer tradisjonelt hadde støttet Arbeiderpartiet, var LO-medlemmene på vei til å bli en mer politisk uensartet gruppe.²¹² Dette ble forsterket av en annen tendens ved valget i 2001, nemlig at Arbeiderpartiet ikke gjorde det så bra hos partiets tradisjonelle velgere.²¹³ Valget i 2001 hadde vært svært dårlig for Arbeiderpartiet. Det var derfor behov for å vinne tilbake sine tradisjonelle velgergrupper og få økt støtte fra LO-medlemmene. Arbeiderpartiet var nok klar over at pensjonssaken var en særlig viktig sak for LO-medlemmene og LO selv. Ved å støtte LO i pensjonssaken, kunne denne saken bli en mobiliseringssak for Arbeiderpartiet ved stortingsvalget i 2005, en sak som kunne medvirke til at tradisjonelle velgergrupper kom tilbake til partiet.

Både LO og Arbeiderpartiet var i denne fasen av saken i en prosess med en intern avklaring av egne standpunkter i pensjonssaken, men det skjedde også en samordning av LO og Arbeiderpartiet sine standpunkter, en prosess som ble formalisert gjennom innstillingen fra programkomiteen. Derfor var innstillingen en viktig milepæl, noe også media trakk fram ved å omtale innstillingen som nærmest et kompromiss mellom LO og Arbeiderpartiet i pensjonssaken. Det at Valla på tross av kritiske røster i LO deltok i programkomiteens arbeid, tyder på at hun mente at hennes medvirkning i komiteen var viktig for LOs gjennomslag i pensjonssaken overfor Arbeiderpartiet. Hun hadde LO-sekretariatets støtte til å sitte i komiteen.

I denne fasen brukte LO energi på å påvirke Arbeiderpartiets standpunkt i pensjonssaken. LO hadde en viktig kanal blant annet i Samarbeidskomiteen mellom LO og Arbeiderpartiet, og gjennom at Fellesforbundets leder Kjell Bjørndalen satt i sentralstyret i Arbeiderpartiet, og LO-leder Gerd-Liv Valla satt i programkomiteen. LO vant i stor grad fram overfor

---

²¹⁰ Allern, 2007, s. 163

²¹¹ Berglund, 2003, s. 124

²¹² Berglund, 2003, s. 131

²¹³ Berglund, 2003, s. 125

Arbeiderpartiet med sine viktigste synspunkter i pensjonssaken. Om LO sin strategi om å vinne fram med sine standpunkter i pensjonssaken ved å vinne gjennomslag hos Arbeiderpartiet ville lykkes, ville den videre politiske behandlingen i Stortinget våren 2005 vise.

Kapittel 4 Veien mot LO-kongressen 2005

I dette kapittelet vil jeg se på hvilke prosesser som førte fram til at et flertall på LO-kongressen i mai 2005 vedtok å innføre blant annet delingstall, indeksering, opprettholde AFP-ordningen og bruttoordningene for de ansatte i offentlig sektor samt at alle arbeidstakere skulle få tjenestepensjon. Dette kapittelet er først og fremst en framstilling av prosessene som foregikk innad i LO fra regjeringen la fram sin pensjonsmelding 10. desember 2004 og programkomiteen i Arbeiderpartiet la fram sin innstilling om pensjon 16. desember 2004, og fram til pensjonsvedtaket på LO-kongressen i mai 2005. Det ble en styrkeprøve for LO-ledelsen å forsøke å samle organisasjonen om et felles syn i pensjonssaken fram mot og på selve LO-kongressen. Det var viktig for LO å samle medlemmene i denne saken. Ved å få gjennomslag i pensjonssaken, ville LO synliggjøre sin styrke utad og overfor sine medlemmer. Et sentralt spørsmål vil være: Hvorfor vant LO-ledelsen oppslutning fra flertallet på LO-kongressen om sin innstilling i pensjonssaken? Jeg vil også se på hvilke standpunkter SV og Arbeiderpartiet havnet på i pensjonssaken etter sine landsmøter våren 2005.

Status ved inngangen til 2005

Som nevnt i forrige kapittel hadde programkomiteen i Arbeiderpartiet hvor LO-leder Gerd-Liv Valla hadde sittet, lagt fram sin innstilling om pensjon den 16. desember 2004. Der hadde LO fått gjennomslag for sine tre viktigste krav til pensjonsreform som var at AFP-ordningen og bruttoordningen for ansatte i offentlig sektor skulle opprettholdes, samt at alle arbeidstakere skulle få tjenestepensjon. I tillegg foreslo komiteen at man burde innføre indeksering og delingstall.²¹⁴ Det kom ingen avgjørelse om man skulle gå for en bestårsregel eller alleårsregel.

Representantskapsmøte i Oslo

Da LOs Representantskap møttes 1.mars 2005, var pensjonsreformen ett av temaene. LO-leder Gerd-Liv Valla mente at regjeringen burde kunne avklare den lovbestemte tjenestepensjonen som LO var blitt lovet i lønnsoppgjøret i 2004 før den øvrige

---

²¹⁴ Arbeiderpartiet, 2004

pensjonsbehandlingen i Stortinget. Valla uttalte at hun var glad for støtten for LOs tre krav til pensjonsreform i Arbeiderpartiet og SV. De tre hovedkravene var at AFP og bruttoordning for ansatte i offentlig sektor skulle fortsette samt at alle fikk tjenestepensjon. Men Valla påpekte at ut fra uttaleser som Høyre og Fremskrittspartiet hadde kommet med, så var det ikke flertall for LOs pensjonskrav på Stortinget. Hun minnet også om at den interne debatten i LO kom til å fortsette fordi det var tre ting som LO ikke hadde blitt enig om, nemlig delingstall eller levealdersjustering, indeksering og om LO skulle gå inn for besteårsregel eller alleårsregel. Valla sa at det var LO-kongressen som skulle fatte LOs endelige pensjonsvedtak.²¹⁵

På Representantskapsmøtet ble retningslinjene for tariffoppgjøret behandlet. De konkrete kravene til mellomoppgjøret, skulle bli utformet senere. I uttalelsen om pensjon henviste LO til at det ved mellomoppgjøret i 2003 og ved tariffoppgjøret i 2004 ble lagt et grunnlag for at alle arbeidstakere skulle få en tjenestepensjonsordning. Regjeringen hadde lovet tjenestepensjon for alle ved oppgjøret i 2004, og LO krevde at en lov om obligatorisk tjenestepensjon måtte tre i kraft fra og med 1. januar 2006. Etter LOs mening var det unødvendig av regjeringen å hevde at en folketrygdreform måtte på plass før man kunne få på plass en obligatorisk tjenestepensjon.²¹⁶

SVs behandling av pensjonssaken

Jeg vil ta for meg SVs landsstyremøte i februar 2005 og landsmøtet i månedsskifte mars -april 2005 fordi en sentral tillitsvalg i LO var med på å snu SV i pensjonssaken. Dessuten mente noen at SVs syn i pensjonssaken ville kunne vinne fram på LO-kongressen gjennom å mobilisere opposisjonen. SVs syn i pensjonssaken hadde stor oppslutning blant opposisjonen i LO. Gjennom våren 2005 var det derfor knyttet spenning til om opposisjonen i LO ville få gjennomslag på LO-kongressen.

---

²¹⁵ LO-Aktuelt, nr. 5, 2005, s. 24-25

²¹⁶ LO-Aktuelt, nr. 5, 2005, s. 26-27

SVs landsstyremøte februar 2005

Nestleder i SV Henriette Westhrin hadde vært SVs representant i Pensjonskommisjonen. Etter Westhrins mening var hennes innspill i Pensjonskommisjonen godt forankret i partiet.²¹⁷ Leder av Norsk Transportarbeiderforbund og medlem av landsstyret i SV, Per Østvold mener i ettertid at grunnen til at Westhrin og SVs ledelse gikk inn for det synet de gjorde i Pensjonskommisjonens innstilling, var fordi de ble fanget av markedsliberalismen og derfor mistet troen på fellesskapsløsninger og at det ikke lenger var mulig å opprettholde velferdsstaten. Disse politiske strømningene rammet etter hans mening både flertallet i Arbeiderpartiet i tillegg til ledelsen i SV.²¹⁸

SVs organer hadde pensjonssaken til behandling våren 2005. På et sentralstyremøte i januar 2005 støttet et lite flertall Westhrins syn i Pensjonskommisjonen.²¹⁹ Men så snudde SV. På et landsstyremøte i februar og på landsmøtet i månedsskifte mars-april ble deler av Westhrins arbeid i Pensjonskommisjonen forkastet av flertallet.

Før SVs landsstyremøte i februar 2005 ba SVs leder Kristin Halvorsen medlem av landsstyret Per Østvold om lede redaksjonskomiteen i SV som skulle forsøke å lage et kompromiss som kunne bli lagt fram på landsstyremøtet.²²⁰ Han sier i ettertid at han hadde tett kontakt med Halvorsen i denne prosessen, og at de diskuterte hva som burde gjøres og hvilke formuleringer som skulle brukes. Ifølge Østvold var hun ikke like glad for alt redaksjonskomiteen kom fram til, men hun gav det politiske klarsignalet. Per Østvold mener at slik som debatten gikk først i redaksjonskomiteen og siden på landsstyremøtet, så var det ikke mulig å få flertall for Pensjonskommisjonens innstilling i partiet. SVs ledelse, som til da hadde støttet Henriette Westhrin, led nederlag. På møtet la Østvold fram redaksjonskomiteens, etter hans mening, radikale uttalelse og ba om et enstemmig vedtak. Og vedtaket ble enstemmig.²²¹

Det som landsstyre og landsmøte forkastet var innsparingsforslagene Westhrin hadde kommet med i kommisjonen. SV kom fram til at partiet ønsket å videreføre det samlede utgiftsnivået

---

²¹⁷ Intervju med Westhrin, 2006, s. 4-5

²¹⁸ Intervju med Østvold, 2006, s. 20

²¹⁹ Klassekampen 13. februar 2005

²²⁰ Dagens Næringsliv 12. februar 2005

²²¹ Intervju med Østvold, 2006, s. 18-20

ved enten å heve trygdeavgiften eller øke skattene. Partiet støttet fremdeles den alternative pensjonsmodellen Universell folketrygd som Westhrin hadde gått inn for i kommisjonen.²²²

SVs landsmøte 2005

SV avholdt sitt landsmøte fra 31. mars til 3. april 2005. Der ble SV enig om at man kun skulle behandle spørsmålet om profilen på pensjonsreformen. Etter partiets mening var det ikke nødvendig å kutte i folketrygden nå. SV ønsket at spørsmålet om kutt skulle bestemmes hvert tiende år på bakgrunn av en gjennomgang av folketrygdens finanser. SV ønsket ikke at pensjonsreformen skulle behandles våren 2005, men at en skulle vente med behandlingen til etter stortingsvalget samme år.²²³ SV vedtok at partiet ville jobbe for at AFP skulle bestå. Videre ønsket partiet at nivået på bruttoordningene for ansatte i offentlig sektor ble opprettholdt, samt at de ansatte i privat sektor skulle få like gode tjenestepensjonsordninger som de offentlig ansatte.²²⁴

Arbeiderpartiets behandling av pensjonssaken

Arbeiderpartiets sentralstyremøte 3. februar 2005

På sentralstyremøte 3. februar 2005 ble blant annet programkomiteens innstilling til pensjonsreform behandlet. Det som var blitt omtalt som uenigheten i LO kom til uttrykk på sentralstyremøtet da Kjell Bjørndalen la inn en særmerknad til det som Gerd-Liv Valla hadde vært med på å avgjøre. Her gjentok Bjørndalen at han ikke kunne støtte forslaget om delingstall slik det er blitt utformet av Arbeiderpartiets programkomité.²²⁵

Bjørndalen sier i ettertid at forbundsstyret hadde vedtatt at Fellesforbundet skulle si nei til delingstall og indeksering. Han sa at det synet hadde han stått for hele tiden. Grunnen til at forbundsstyret hadde vedtatt dette, var i følge Bjørndalen fordi disse punktene ville ramme Fellesforbundets medlemmer sterkere enn andre fordi deres medlemmer hadde mye kortere

---

²²² Intervju med Westhrin, 2006, s. 9

²²³ LO-Aktuelt, nr. 7, 2005, s. 6

²²⁴ SV, 2005, s. 26

²²⁵ Arbeiderpartiet, 2005a

forventet levetid ved 62 år og 67 år enn flere andre grupper i Norge.²²⁶ Siden Bjørndalen valgte å følge vedtaket som Fellesforbundets forbundsstyre hadde gjort, og dermed komme med en særmerknad til programkomiteens innstilling som Valla hadde vært med på å vedta, viser det at Bjørndalen i denne sammenheng opptrådte som Fellesforbundets mann og ikke LOs mann i sentralstyret.

Arbeiderpartiets landsmøte 2005

Arbeiderpartiet avholdt sitt 60. ordinære landsmøte fra 7. til 10. april 2005. Pensjonskommisjonen med Arbeiderpartiets representanter Hill-Marta Solberg og Sverre Myrli hadde gått inn for å kutte i pensjonen med 20 prosent fram mot 2050. Landsmøtet gikk inn for det samme. Vedtaket var enstemmig selv om det var stor diskusjon før landsmøtet. Mens SV ønsket at behandlingen av pensjonsreformen skulle utsettes til etter stortingsvalget, ønsket Arbeiderpartiet forhandlinger med regjeringspartiene og Senterpartiet våren 2005.²²⁷ Pensjonsvedtaket på landsmøtet var stort sett i samsvar med det som programkomiteen i partiet la fram 16. desember 2004. Det innebar at Arbeiderpartiet fortsatt gikk inn for delingstall og indeksering. Arbeiderpartiet støttet LOs krav om at lovfestet tjenestepensjon måtte gjøres gjeldende fra 1. januar 2006, at Petroleumsfondet og Folketrygdfondet skulle omgjøres til et pensjonsfond, vern av AFP-ordningen, og at bruttoordningene for de ansatte i offentlig sektor ble videreført.²²⁸

Pensjonsutredningsgruppe i LO

Foran Stortingets behandling av pensjonsreformen, var det viktig for LO og Arbeiderpartiets ledelse at LO og Arbeiderpartiet var enig i pensjonssaken. Dette tok LO konsekvensen av da organisasjonen våren 2005 nedsatte en pensjonsutredningsgruppe i LO med medlemmer fra alle de fire sektorene i LO. Oppgaven til gruppen var å forberede et pensjonspolitisk program som skulle bli presentert på LO-kongressen i mai 2005.²²⁹ Ifølge Per Østvold var det LO-leder Gerd-Liv Valla som valgte ut hvem som skulle sitte i denne gruppen, og hun valgte bare ut folk som var lojale mot henne selv og Arbeiderpartiet. Pensjonsutredningsgruppens forslag

---

²²⁶ Intervju med Bjørndalen, 2006, s. 16

²²⁷ LO-Aktuelt, nr. 7, 2005, s. 6

²²⁸ Arbeiderpartiet, 2005b, s. 41-43

²²⁹ Intervju med Reegård, 2007, s. 10

dannet utgangspunkt for det pensjonspolitisk program som ble lagt fram på kongressen. Østvold mente at pensjonsutredningsgruppens forslag lå nært opp til den innstillingen programkomiteen i Arbeiderpartiet hadde lagt fram 16. desember 2004 når det gjaldt folketrygdens framtid. Etter Østvolds mening var utvelgelsen av hvilke personer som skulle sitte i pensjonsutredningsgruppen et ”brutalt politisk håndverk fra LO og Arbeiderpartiets ledelse” for å få med seg LO-kongressen i pensjonssaken.²³⁰ I følge LOs sjeføkonom Stein Reegård hadde medlemmene av pensjonsutredningsgruppen litt ulik syn.²³¹ Tre av de fjorten medlemmene i gruppen valgte å ta dissens og legge fram et mindretallsforslag på LO-kongressen.²³²

Folkepensjon

Den 25. april 2005 lanserte flertallet i LO-sekretariatet sitt pensjonsforslag til LO-kongressen. Det ble kalt Folkepensjon. Jeg har valgt å konsentrere meg om det jeg mener er de viktigste punktene i min gjennomgang av forslaget.

Forslaget kom til å ha en høyere uttelling enn både flertallsforslaget i Pensjonskommisjonens innstilling Modernisert folketrygd, og mindretallets Universell folketrygd. Dermed ville LOs modell ha en noe høyere kostnad enn de to andre modellene. LO-sekretariatets flertall gikk inn for å innføre delingstall eller levealdersjustering. I forslaget skulle ikke delingstallet slå inn før man var fylt 67 år. Flertallet gikk også inn for at pensjonene ikke skulle reguleres i takt med lønnsveksten til den yrkesaktive delen av befolkningen, men pensjonistene skulle få minst halvparten av det som var reallønnsveksten. LO krevde at AFP ble videreført, at alle skulle få tjenstepensjon og at bruttoordningen for ansatte i offentlig sektor ikke skulle røres. Videre het det at alle skulle få en pensjonsutbetaling på 66 prosent av tidligere lønn.²³³

---

²³⁰ Intervju med Østvold, 2006, s. 7

²³¹ Intervju med Reegård, 2007, s. 18

²³² LO, 2005c, s. 318-320

²³³ LO, 2005a

LO-kongressen 2005

LOs 31. ordinære kongress fant sted i Folkets Hus i Oslo fra 7. til 12. mai 2005. Det møtte 328 valgte representanter fra LO-forbundene, distriktene i tillegg til LO-sekretariatets medlemmer og varamedlemmer. Rundt 200 mediefolk var til stede på kongressen.²³⁴ Pensjonssaken var en av de viktigste sakene som ble tatt opp på kongressen.

I åpningstalen minnet Gerd-Liv Valla om at statsminister Bondevik i tariffoppgjøret våren 2004 hadde gitt et skriftlig løfte om at alle arbeidstakere skulle få tjenestepensjon.²³⁵ Valla sa videre at media hadde fremstilt pensjonsdebatten i LO som en intern krig. Hun mente at det var viktig at det var debatt om en så viktig og omfattende sak i en stor organisasjon som LO. Sekretariatet var enig om å påvirke alle de politiske partiene slik at LOs fire hovedkrav til en rettferdig pensjonsreform skulle bli gjennomført. De fire kravene var for det første at AFP ikke skulle røres. Det andre var at alle som ikke hadde tjenestepensjon på det tidspunktet skulle få det fra 1. januar 2006. Det tredje kravet var at bruttoordningene for de ansatte i offentlig sektor skulle beholdes, mens det siste kravet var at folketrygden skulle styrkes. Hun understreket at disse hovedkravene lå fast, og at LO aldri måtte godta en pensjonsreform som ikke var i tråd med disse kravene. Valla sa at selv om Arbeiderpartiet og SV støttet LOs hovedkrav, var ikke pensjonskampen vunnet. Grunnen til dette var at Høyre og Fremskrittspartiet ikke ville ha en AFP-ordning slik den var på det tidspunktet, samtidig som de ønsket å fjerne bruttopensjonsordningene for de ansatte i offentlig sektor.²³⁶

Valla kom også inn på LO-sekretariatets forslag til pensjonsmodell, Folkepensjon. Denne modellen skulle sikre alle et høyere nivå på folketrygden. Modellen tok med det beste fra bestårsregelen selv om den gikk inn for en alleårsregel. Folkepensjon var dyrere enn regjeringens forslag. Grunnen til dette var at man i framtiden skulle få utbetalt en samlet pensjon, som omfattet folketrygd og tjenestepensjon, på 60-70 prosent av den lønnen en hadde som yrkesaktiv. Samtidig hadde Sekretariatet lagt inn en støtdemper. Dette var det såkalte delingstallet. Men samtidig presiserte Valla at det var et framtidig Storting som måtte sette i verk delingstall. Derfor hadde framtidige Storting angrefrist som kunne omgjøre tidligere Storting sine vedtak. Forutsetningen for at LO-sekretariatet gikk inn for delingstall,

---

²³⁴ LO, 2005b, s. 138-139

²³⁵ LO, 2005c, s. 17

²³⁶ LO, 2005c, s. 23

var at man måtte få et annet arbeidsliv enn det man hadde på det tidspunktet. Et arbeidsliv der folk både kunne og ønsket å stå lenger i arbeid.²³⁷ For LO-lederen var det ikke viktig når partiene på Stortinget inngikk et pensjonsforlik. Det viktigste var at LO-medlemmenes interesser var ivaretatt. Og skulle det ikke lykkes å få gjennomslag for LOs krav i pensjonsforhandlingene, var Vallas klare råd til LOs venner på Stortinget at de borgerlige partiene fikk vedta en pensjonsreform alene, og så kunne det bli omkamp etter stortingsvalget høsten 2005.²³⁸

LOs nestleder Roar Flåthen innledet om pensjon. Han sa mye av det samme som Valla hadde sagt om pensjonssaken i sin åpningstale. Når det gjaldt Pensjonskommisjonens innstilling og stortingsmeldingen fra regjeringen, så sa han at ingen i LO var fornøyd med noen av disse. Den førstnevnte innstilling ville i følge Flåthen føre til en svekkelse av folketrygden. Forslaget som regjeringen lanserte i sin stortingsmelding ville ha ført til at flere ble minstepensjonister. Flåthen presiserte at LO-kongressen ikke skulle ta stilling til verken Pensjonskommisjonens innstilling eller regjeringens stortingsmelding. Kongressen skulle ta stilling til LO-sekretariatets forslag, Folkepensjon. Flåthen mente at LOs pensjonsmodell ville sikre en bedre pensjon fra folketrygden enn det som var skissert i Pensjonskommisjonens innstilling, i regjeringens stortingsmelding og i den pensjonsordningen som fantes på det tidspunktet. I LOs modell ville det lønne seg å jobbe. Men modellen ville også gi pensjonsuttelling til dem som var arbeidsledig, de som var midlertidig ufør, de som gikk på attføring, de som tok etter- eller videreutdanning og de som var i en omsorgssituasjon. Modellen ville heve nivået på folketrygden, noe som ville føre til mindre behov for tjenestepensjon.²³⁹

I debatten som fulgte Flåthens innledning, var Leder i Norsk Transportarbeiderforbund og medlem av Sekretariatet, Per Østvold første taler. Han la fram de samme tre endringsforslagene som han hadde gjort da LO-sekretariatet behandlet pensjonsinnstillingen til LO-kongressen den 25. april. Østvold gikk inn for å utsette behandlingen i Stortinget til etter stortingsvalget høsten 2005, opprettholde besteårsregelen og å ikke vedta å innføre

---

²³⁷ LO, 2005c, s. 23-24

²³⁸ LO, 2005c, s. 24

²³⁹ LO, 2005c, s. 134-135

delingstall og indeksering nå.²⁴⁰ Han begynte sin argumentasjon med å stille spørsmålet om delingstall og indeksering innebar at folketrygden ble styrket eller svekket i framtiden. Han mente at i følge LO-sekretariatets flertall innebar disse to innstrammingsforslagene ikke noe for størrelsen på framtidige pensjoner. Østvold henviste til Roar Flåthens presentasjon hvor Flåthen hadde vist fram en tabell hvor LO-sekretariatets folkepensjon var sammenlignet med folketrygden på det tidspunktet og andre forslag. I denne tabellen kom LOs pensjonsmodell best ut nesten hele veien. Men Østvold sa at når verken delingstall eller indeksering var tatt med i denne sammenligningen, var dette helt på grensen til politisk svindel. Det var i beste fall en tilsløring fra flertallet i LO-sekretariatet sin side.²⁴¹

Østvold sa at i følge Sekretariatet sin flertallsinnstilling burde ikke delingstall innføres før man hadde fylt 67 år. Til dette påpekte han at en bussjåfør som gikk av med AFP som 62-åring da måtte gå tilbake i jobb som 67-åring og jobbe i tre år til. Hvis bussjåføren ikke gjorde dette, ville hun gå ned i pensjonsutbetaling resten av livet. Han mente også at det var et paradoks at flertallet i LO-sekretariatet gikk inn for reduserte utgifter til folketrygd i framtiden samtidig som de ønsket at arbeidstakere skulle sikres to tredjedeler av tidligere lønn i pensjon. Østvold lurte på hvordan Sekretariatet hadde tenkt å finansiere en pensjon på to tredjedeler av tidligere lønn i pensjon samtidig som de ønsket å kutte i pensjonene. Han mente at svaret var å privatisere deler av folketrygden fordi dette var den eneste muligheten til å både kutte og samtidig øke nivået. Hans alternativ til dette var å heve skattene.²⁴²

Leder av Fagforbundet og medlem av LO-sekretariatet Jan Davidsen sa at Sekretariatet i Fagforbundet hadde vedtatt at Fagforbundet skulle gå inn for å opprettholde nivået i folketrygden slik det var på det tidspunktet, sørge for at alle fikk tjenestepensjon og videreføre bruttopensjonsordningene for de ansatte i offentlig sektor. Davidsen mente at disse tre kravene fra Fagforbundet ble videreført i flertallsforslaget fra LO-sekretariatet. Han mente at det var viktig å sikre pensjonsnivået nå, og at hvis befolkningen levde lenger i framtiden, måtte man kunne stå i jobb litt lenger for pensjonen. Til slutt sa han at hovedpunktene som landsstyret i Fagforbundet hadde vedtatt, var ivaretatt i flertallsinnstillingen fra LO-sekretariatet.²⁴³

---

²⁴⁰ LO, 2005c, s. 139

²⁴¹ LO, 2005c, s. 139

²⁴² LO, 2005c, s. 140-141

²⁴³ LO, 2005c, s. 141

Leder av Fellesforbundet og medlem av LO-sekretariatet Kjell Bjørndalen sa at heller ikke Fellesforbundet var enig i alt i flertallsinnstillingen fra Sekretariatet. Men det var viktig at Sekretariatets flertallsforslag gikk inn for en pensjon på to tredjedeler av tidligere lønn. Fellesforbundet gikk inn for en alleårsregel. Bjørndalen sa at grunnen til det var at pensjonssystemet på det tidspunktet var urettferdig. De med lav lønn var taperne, og det ville Fellesforbundet ha en slutt på. Han mente at hvis LO fikk gjennomslag ville pensjonen øke i framtiden. Pensjonen ville være på minimum det nivået som grunnpensjonen hadde på det tidspunktet med tjenstepensjon på toppen. Det var etter hans mening en forutsigbar og mer rettferdig pensjonsordning. Han anbefalte Sekretariatets forslag.²⁴⁴

Kjell Atle Brunborg i Sekretariatet var veldig fornøyd med at LOs ledelse hadde greid å snu både Arbeiderpartiet og SV i forhold til Pensjonskommisjonens innstilling. Han minnet om at disse to partiene opprinnelig var positivt innstilt til den. Men LOs ledelse maktet å få dem til å snu i forhold til LOs krav i pensjonsreformen. Etter Brunborgs mening kunne pensjonssaken ha endt med at Stortinget enstemmig hadde banket Pensjonskommisjonens innstilling gjennom hvis ikke LO hadde kommet på banen.²⁴⁵

Leder av EL & IT Forbundet og medlem av Sekretariatet Hans Olav Felix sa at det i innstillingen ble pekt på at antallet pensjonister ville øke i framtiden, og at utgiftene dermed ville øke. Det ble hevdet at dersom dette skulle bli dekket inn over statsbudsjettet, vil det føre til at andre områder fikk mindre penger eller at skatten måtte økes. Felix sa at de aller fleste ønsket 66 prosent av lønn i pensjon. Derfor mente han at det burde være mulig å få gjennomført en skatteøkning. Felix mente at opposisjonen på Stortinget ikke burde fire på kravene for å komme regjeringen i møte. Felix mente at hvis forhandlingene på Stortinget ble gjennomført, burde LO få inn mest mulig av sin politikk. Men da var ikke Sekretariatets forslag godt nok. Felix var motstander av indeksering og delingstall. Om delingstallet sa han at dette var et ran for de som er født på 1960-tallet og senere. Da man antok at levealderen ville øke fram mot 2050, måtte man da jobbe 2 år og 8 måneder lenger i 2050 enn i 2005. Hvis ikke ville man få avkortet pensjonsytelsene med 15-20 prosent i året. I tillegg fikk man en dårligere reallønnsvekst på grunn av indekseringen. Han avsluttet med å si at han stilte seg bak endringsforslaget fra Per Østvold.²⁴⁶

---

²⁴⁴ LO, 2005c, s. 141-142

²⁴⁵ LO, 2005c, s. 142

²⁴⁶ LO, 2005c, s. 143-144

Leder av Fellesorganisasjonen for barnevernpedagoger, sosionomer og vernepleiere (FO) og medlem av Sekretariatet, Randi Reese hørte i likhet med Felix til mindretallet på kongressen. Hun mente at man burde utsette stortingsbehandlingen av pensjonsreformen til etter stortingsvalget høsten 2005. Hun mente at folket burde få avgjøre denne saken i valg. Hvis de borgerlige partiene vant valget, mente hun at de kom til å rive ned velferdsstaten. Hvis Arbeiderpartiet, SV og Senterpartiet dannet regjering etter valget, mente hun at regjeringen og LO kunne snakke sammen og komme fram til en god reform.

Hun sa at man burde beholde folketrygden, og henviste til at LO-sekretariatet i juni 2004 hadde kommet med voldsom kritikk av grunnlaget for Pensjonskommisjonens innstilling. Innstillingen bygget på at vi ikke hadde råd til å beholde folketrygden slik den var på det tidspunktet. LO tilbakeviste dette i sin høringsuttalelse. Sekretariatet hadde i juni 2004 vært kritisk til de endringene som kommisjonen foreslo. Hun gikk inn for å endre skattepolitikken for å bevare pensjonssystemet man hadde på det tidspunktet. Reese mente at det var ikke snakk om økonomi, men derimot om ideologi. Når LO-sekretariatet mente at man trengte støtdempere fordi man var usikker på fremtidsutsiktene, mente Reese at dette fikk folk til å ville sikre seg private pensjoner, og til at tillitten til folketrygden ble svekket.²⁴⁷

Den 10. mai, under punktet Den faglige og politiske situasjonen, holdt LO-leder Gerd-Liv Valla og Arbeiderpartiets leder Jens Stoltenberg hver sin innledning. Stoltenberg kom inn på pensjon i sin innledning, og uttalte at et sterkt og godt pensjonssystem var bærebjelken i velferdsstaten. Arbeiderpartiet var opptatt av å styrke det offentlige pensjonssystemet. Det var ikke aktuelt å privatisere folketrygden. Landsmøtet hadde gått inn for å reformere pensjonssystemet. De to hovedgrunnene til dette var at det eksisterende pensjonssystemet ble oppfattet som urettferdig. Den andre grunnen var at det var viktig for partiet å ha et pensjonssystem som folk kunne stole på. Stoltenberg mente at hvis folk ikke kunne stole på pensjonssystemet, ville folk skaffe seg private løsninger. Han mente at det var urettferdig at det var et mindretall som ikke fikk tjenstepensjon. For mange ville det være mye viktigere om man hadde tjenstepensjon eller ikke, enn om folketrygdens utbetaling var høy eller lav.

---

²⁴⁷ LO, 2005c, s. 144-145

Han sa videre at enten det var snakk om kutt eller ikke kutt, så ville pensjonistene ende opp med mer pensjon enn i 2005. Men han la til at det var mulig at utbetalingen kunne bli mindre enn den modellen som både LO og Arbeiderpartiets stortingsgruppe hadde regnet ut i fra. Det handlet ikke om å redusere pensjonene, men om å dempe veksten av pensjonene. Pensjonene skulle vokse mindre enn de ellers ville gjort.

Arbeiderpartiets landsmøte hadde blant annet gått inn for at man skulle kunne få 60 til 70 prosent av lønnen i pensjon, at alle skulle få tjenestepensjon fra 1. januar 2006, og å verne AFP. Dette var absolutte krav fra Arbeiderpartiet i pensjonsforhandlingene med regjeringspartiene. Hvis ikke Arbeiderpartiet fikk gjennomslag for disse tingene, ville det ikke bli noe pensjonsforlik den våren. Stoltenberg mente at hvis det ikke ble et bredt forlik i løpet av våren, ville ikke tjenestepensjon kunne være på plass fra 1. januar 2006. Et forlik med regjeringspartiene ville bety at AFP-ordningen og bruttoordningen for ansatte i offentlig sektor ville være bedre sikret enn tidligere. Et siste argument for å få i stand et forlik den våren, var at hvis Arbeiderpartiet tapte valget høsten 2005 ville de være i en dårligere forhandlingsituasjon overfor regjeringspartiene. Og hvis det ikke ble forlik, ville partiet gjøre pensjonssaken til en valgkampssak.²⁴⁸

Etter Stoltenbergs innledning, var leder av Norsk Transportarbeiderforbund og medlem av LO-sekretariatet Per Østvold en av dem som var på talerstolen. Østvold var enig med Stoltenberg i at resultatet i pensjonssaken var viktigst. Han sa at nesten alle var enig om at Norge trengte en pensjonsreform. Problemet var at han ikke hadde møtt noen medlemmer som gikk inn for levealdersjustering av pensjonen, og han hadde aldri trodd at LO ville fremme dette forslaget. Stoltenberg hadde snakket om at det var nødvendig å ta samfunnsansvar. Østvold mente at det han hadde snakket om var det motsatte av å ta ansvar. Han sa at å ta samfunnsansvar var å fortelle folk at det kostet å opprettholde velferdsstaten. Han mente at han og Stoltenberg var enig om en rekke ting i pensjonssaken. Det de var uenige om var om man allerede nå skulle vedta framtidige kutt, eller om man skulle vente og se hvordan ting utviklet seg.²⁴⁹

---

²⁴⁸ LO, 2005c, s. 240-242

²⁴⁹ LO, 2005c, s. 246

Pensjonspolitisk program fra LO-kongressen 2005

Under dette punktet gikk redaksjonskomiteens leder Roar Flåthen opp på talerstolen for å orientere om komiteens arbeid. Han sa at komiteen stort sett var enig om alle punkt, men at det var en dissens. Flåthen skulle redegjøre for komiteens flertallssyn, som utgjorde elleve av fjorten medlemmer.

Flåthen leste opp noen av presiseringene som var blitt gjort. Blant annet ble det presisert at LO ønsket et annet pensjonssystem enn regjeringen Bondevik, med et høyere nivå på folketrygdens utbetalinger for vanlige lønnsinntekter. Det ble også presisert at AFP ikke skulle røres. Folketrygdens andel av den samlede pensjonsdekning skulle videreføres på det nivå som den hadde på det tidspunktet.

Han sa at LO hadde gjort det klart at organisasjonen ikke kunne godta en automatisk levealdersjustering. Stortinget burde finne andre finansieringsmuligheter som oljefondet eller å øke skattene. Det ble presisert at bare tilleggspensjon ut over minstepensjon skulle indeksreguleres. Han sa at når et flertall i komiteen hadde valgt å godta delingstall, var dette gjort ut fra en helhetsvurdering.²⁵⁰

Det var Hans Olav Felix som redegjorde for synet til komiteens mindretall. Mindretallet utgjorde tre av fjorten medlemmer. Mindretallets dissens var som følger: ”Prinsippet om delingstall trenger Stortinget ikke å vedta nå, men det kan vente ti eller 20 år fram i tid for å se om det er nødvendig”.²⁵¹ Felix sa at det kunne virke som om avstanden mellom flertallets og mindretallets forslag var liten. Men han mente at det var større avstand enn det så ut som. Han mente at LO-kongressen ikke kunne vedta et prinsipp som ingen visste rekkevidden av på det tidspunktet.²⁵²

Så fulgte avstemningen. Mindretallets dissensforslag falt med 121 stemmer mot 189 stemmer. Flertallsinnstillingen ble med dette vedtatt.²⁵³

---

²⁵⁰ LO, 2005c, s. 316-318

²⁵¹ LO, 2005c, s. 319

²⁵² LO, 2005c, s. 320

²⁵³ LO, 2005c, s. 329

I kjølvannet av LO-kongressen

Etter at LO-kongressen var ferdig, mente LO-leder Gerd-Liv Valla at Arbeiderpartiet fikk flertallet på LO-kongressen sin godkjenning til å forhandle om en pensjonsløsning på Stortinget. I motsetning til Per Østvold så hun ikke det store mindretallet som noe problem.²⁵⁴

Per Østvold sier i ettertid at mindretallets forslag hadde skapt så stor debatt at det ble en av de store mediasakene mens kongressen pågikk. Østvold sa at det var uklart hvem som ville vinne politisk flertall i denne saken, så LO-leder Gerd-Liv Valla hadde valgt å presisere LOs uttalelse og legge inn en del nye føringer for å sikre seg flertallet. Og to av disse presiseringene var veldig viktig, og selv om dette ikke framgår av protokollen, husker Østvold disse presiseringene. Valla sa i klartekst at AFP skulle beholdes. Det ble garantert. Videre sa hun at det slett ikke var sikkert at levealderjustering ble innført. Da måtte man først legge opp til et arbeidsliv hvor man kunne stå lenger i arbeid, noe som kunne ligge langt fram i tid, og så kunne man ta stilling til det da. Og Østvold husket at han tenkte at dette var stikk i strid med hva som sto i Pensjonskommisjonens innstilling. Dette var Vallas oppsummering av debatten, og så la hun inn føringer og tolkninger som det ikke er mulig å få debatt om fordi debatten var over. Østvold mener at det var først og fremst disse to presiseringene som var grunnen til at mindretallet ikke vant fram. Men det ble et stort mindretall. Som nevnt stemte 121 imot LO og Arbeiderpartiets ledelse i denne saken, og det var etter Østvolds mening dramatisk mange. Men når pensjonssaken ikke vippet i mindretallets vei, fikk Arbeiderpartiet klarsignal fra LO til å forhandle med regjeringspartiene.²⁵⁵

For opposisjonen var det viktig å ha noen folk som kunne drive debatten på kongressen. Leder av EL & IT Forbundet, Hans Olav Felix, som ble regnet for å være sosialdemokrat, var viktig i denne sammenheng. Etter Østvolds mening hadde trolig opposisjonen på LO-kongressen fått mye mindre oppslutning hvis det bare var en SV-RV opposisjon. Opposisjonen forsøkte å vise at den gikk på tvers av partiene.²⁵⁶

Leder av Fagforbundet Jan Davidsen møtte motbør fra Fagforbundets delegasjon på LO-kongressen siden han støttet LO-sekretariatets pensjonsinnstilling som gikk inn for kutt i

---

²⁵⁴ LO-Aktuelt, nr. 9, 2005, s. 22

²⁵⁵ Intervju med Østvold, 2006, s. 8

²⁵⁶ Intervju med Østvold, 2006, s. 10

pensjonen.²⁵⁷ I ettertid sier Davidsen at han støttet Sekretariatets flertallsinnstilling fordi han fryktet at hvis han ikke gjorde det, kunne Fagforbundets viktigste krav til pensjonsreform forsvinne ut døren.²⁵⁸ Davidsen karakteriserer LO-kongressen som en tung og viktig hendelse som gjorde at Arbeiderpartiet hadde et virkemiddel når partiet skulle i pensjonsforhandlinger med regjeringspartiene og Senterpartiet.²⁵⁹ Han mener også at det var helt avgjørende for Arbeiderpartiet å ha pensjonsvedtaket fra LO-kongressen i ryggen i den videre politiske behandlingen av pensjonssaken.²⁶⁰

Leder i Fellesforbundet Kjell Bjørndalen sier i ettertid at håndteringen og vedtaket som LO gjorde på LO-kongressen dannet grunnlaget for LOs påvirkning på det politiske pensjonsforliket som kom på Stortinget 26. mai 2005.²⁶¹ Både før og under LO-kongressen forsøkte Fellesforbundet å nå igjennom med sine synspunkter i pensjonssaken overfor LO-ledelsen. Men fra da kongressen hadde fattet sitt pensjonsvedtak, fulgte Fellesforbundet lojalt opp dette vedtaket.²⁶² Fellesforbundet fikk gjennomslag for en god del av punktene som forbundet syntes var viktig, men lyktes ikke på alle områder. Fellesforbundet skulle gjerne ha sett at bruttoordningene for de ansatte i offentlig sektor ikke ble videreført. Forbundet kjempet også for alleårsregelen, og fikk motstand fra andre LO-forbund som ville beholde bestårsregelen.²⁶³

Etter at LO-kongressen var over, så var det Arbeiderpartiet LO måtte sette sin lit til for å få gjennomslag i den politiske prosessen på Stortinget. Etter pensjonsforsker Axel West Pedersens mening la Jens Stoltenberg og Arbeiderpartiet seg svært tett opp til LOs pensjonsvedtak. For de politiske partiene var det viktig å få en bred oppslutning om pensjonsreformen, og det ville være uheldig å inngå et pensjonsforlik uten å ha støtte fra landets største arbeidstakerorganisasjon i ryggen.²⁶⁴

---

²⁵⁷ Dagens Næringsliv 10. mai 2005

²⁵⁸ Intervju med Davidsen, 2007, s. 13

²⁵⁹ Intervju med Davidsen, 2007, s. 8

²⁶⁰ Intervju med Davidsen, 2007, s. 18

²⁶¹ Intervju med Bjørndalen, 2006, s. 5

²⁶² Intervju med Bjørndalen, 2006, s. 7-8

²⁶³ Intervju med Bjørndalen, 2006, s. 9

²⁶⁴ Intervju med Pedersen, 2006, s. 9

Fagforbundets landsmøte 2005

Forberedelser

Den 4. mai 2005 vedtok arbeidsutvalget i Fagforbundet at forbundets lønnspolitiske dokument skulle tas til etterretning og legges fram for landsmøtet til orientering. I det utrykte vedlegget, som er utkastet til lønnspolitisk dokument, slås det fast at Fagforbundet ville jobbe for at både nivået, strukturen og profilen i folketrygden skulle være på samme nivå i framtiden som det var på det tidspunktet. Det ble slått fast at AFP ikke skulle røres. Grunnen til det var at AFP var kjempet fram gjennom tariffoppgjør, og at Stortinget dermed ikke kunne endre den som de ønsket. Videre het det at de offentlige tjenestepensjonene ikke skulle svekkes. Disse var etter forbundets mening effektive, kjønns- og aldersnøytrale og viktige for kvinner. Det var også viktig for forbundet at alle arbeidstakere som ikke hadde tjenestepensjon, måtte få det. Også bestårsregelen var viktig for Fagforbundet. Fagforbundet understreket at de ville jobbe overfor LO og de politiske partiene for å sikre flertall for forbundets syn når pensjonsreformen skulle behandles i Stortinget.²⁶⁵

Landsmøtet

Fagforbundets 1. ordinære landsmøte fant sted i Oslo fra 19. til 24. mai 2005. Landsmøtet er Fagforbundets høyeste myndighet og består av 280 fylkesdelegater, 80 seksjonsdelegater og Landsstyrets 38 medlemmer.

Fagforbundet gikk inn for at folketrygden fremdeles måtte være det offentliges ansvar og fortsette å være en av bærebjelkene i samfunnet. Videre skriver forbundet at "Fagforbundet vil i forbindelse med pensjonsreformen holde fast ved bruttopensjonsordningen i offentlig sektor, sikre tjenestepensjonsordningen og bevare AFP".²⁶⁶

Arbeiderpartiets leder Jens Stoltenberg holdt en innledning på landsmøtet. Han betegnet forliket som Arbeiderpartiet, Senterpartiet og regjeringspartiene hadde inngått om pensjonsreformen på Stortinget dagen før som svært viktig. Det var et historisk forlik som

---

²⁶⁵ Fagforbundet, 2005c, s. 4

²⁶⁶ Fagforbundet, 2005a, s. 21

kom til å berøre mange mennesker i årevis framover. Stoltenberg sa at tjenestepensjon nå var på plass, og de ansatte i offentlig sektor kom til å beholde bruttopensjonsordningen. Han sa at kompromisset innbefattet avtalefestet pensjon fra 62 år.²⁶⁷ Som vi ser, kom Fagforbundets viktigste krav på plass i forliket.

Når det gjaldt å utsette pensjonsreformen, sa Stoltenberg at i og med at Arbeiderpartiet hadde fått gjennomslag for alle sine krav, ville det være merkelig om partiet ønsket å utsette saken. Arbeiderpartiet hadde fått regjeringspartiene med både på bruttoordninger for ansatte i offentlig sektor og tjenestepensjon for alle. Det var ingen selvfølge. Og han mente at hvis man ventet til etter Stortingsvalget høsten 2005 og de borgerlige partiene hadde fått flertall, ville man kanskje ikke hatt bruttoordningen for ansatte i offentlig sektor og kanskje ikke AFP heller.²⁶⁸

Gerd-Liv Valla sa i sin innledning at forliket neppe hadde gått igjennom hvis Arbeiderpartiet hadde krevd bruttoordningen for ansatte i offentlig sektor, AFP - og i tillegg hadde sagt nei til delingstall og indeksering. Da hadde det etter Vallas mening ikke blitt noe forlik. Det var viktig at bruttoordningen og AFP ble beholdt. Hun mente at hvis man hadde mistet bruttoordningen og AFP i forliket, så hadde man aldri fått dem tilbake.²⁶⁹

Faglig-politisk samarbeid

LOs arbeid inn mot regjeringen og partiene på Stortinget

For å kunne påvirke i pensjonssaken, måtte LO og de tre forbundene jobbe inn mot regjeringen og partiene på Stortinget. Ut fra intervjumaterialet kan det tyde på at det var LO og Fellesforbundet som var mest aktive i dette arbeidet. Det virket som det var svært liten kontakt mellom regjeringen og LO og de tre LO- forbundene, mens LO og Fellesforbundet hadde god kontakt med Arbeiderpartiet.

LOs sjeføkonom Stein Reegård mener i ettertid at det var kontakt mellom LO og Arbeiderpartiet da regjeringen Stoltenberg nedsatte Pensjonskommisjonen. Han regner med at

---

²⁶⁷ Fagforbundet, 2005b, s. 62-63

²⁶⁸ Fagforbundet, 2005b, s. 63-64

²⁶⁹ Fagforbundet, 2005b, s. 190

valget av Pensjonskommissjonens leder ble konsultert med LO.²⁷⁰ Derimot mener han at det var liten kontakt mellom regjeringen Bondevik og LO i pensjonssaken. Unntaket var tariffoppgjøret i 2004 da statsminister Bondevik gikk ut og lovet at forslag om tjenestepensjon ville komme med i stortingsmeldingen om pensjon. På spørsmål om LO arbeidet opp mot stortingsgruppene, sier Reegård at han var på et møte i Arbeiderpartiets stortingsgruppe, men at LO ikke hadde noe særlig arbeid opp mot stortingsgruppene. De andre partigruppene var bundet opp av regjeringens forslag, så når LO ikke hadde innflytelse over regjeringen, kunne organisasjonen heller ikke få det over partigruppene i denne saken. Han mener at muligheten for påvirkning da ville vært større gjennom Arbeiderpartiet.²⁷¹

LOs førstesekretær Per Gunnar Olsen sier i ettertid at for LO var det naturlig å jobbe opp mot Arbeiderpartiet og få dem til å ta inn over seg LOs holdninger i denne saken. Men samtidig hadde de jobbet overfor de andre partiene på Stortinget og regjeringen for å få gjennomslag for synspunktene som LO hadde.²⁷²

Leder i Fellesforbundet Kjell Bjørndalen sier i ettertid at det faglig-politiske samarbeidet som LO hadde med Arbeiderpartiet var viktig i denne saken. Som medlem i sentralstyret i Arbeiderpartiet hadde han også muligheten til å påvirke partiet derfra. Overfor de andre partiene deltok Fellesforbundet på høringer og sendte brev. Bjørndalen deltok på debatter om pensjonssaken, og der traff han stortingsrepresentanter fra de fleste partier. I disse debattene presenterte Bjørndalen Fellesforbundets syn for politikerne, slik at de skulle få innblikk i hvilke standpunkter forbundet hadde til de ulike punktene i denne saken.²⁷³ Bjørndalens vurdering er at det var Arbeiderpartiet som var i førersetet i Stortinget på den måten at det Arbeiderpartiet kunne være med på, det endte flertallet på. For Fellesforbundet var det naturlig at kontakten ble rettet mest inn mot Arbeiderpartiet.²⁷⁴

Leder i Fagforbundet Jan Davidsen sier i ettertid at forbundet hadde overlatt arbeidet opp mot regjeringen og partiene under behandlingen av pensjonssaken til LO.²⁷⁵ SVs nestleder Henriette Westhrin sier i ettertid at SVs ledelse hadde noen møter med LOs ledelse om

---

²⁷⁰ Intervju med Reegård, 2007, s. 6

²⁷¹ Intervju med Reegård, 2007, s. 15-16

²⁷² Intervju med Olsen, 2006, s. 7

²⁷³ Intervju med Bjørndalen, 2006, s. 9-10

²⁷⁴ Intervju med Bjørndalen, 2006, s. 17

²⁷⁵ Intervju med Davidsen, 2007, s. 10

pensjonssaken hvor hun deltok.²⁷⁶ Arbeiderpartiets nestleder Hill-Marta Solberg sier i ettertid at det var god kontakt mellom Arbeiderpartiets fraksjon i finanskomiteen og LO.²⁷⁷

LO-topper valgt inn i sentralstyret i Arbeiderpartiet og SV

På Arbeiderpartiets landsmøte i april 2005 ble det valgt inn tre nye representanter til sentralstyret. To av de tre kom fra LO, Fagforbundets leder Jan Davidsen og LO-leder Gerd-Liv Valla. I tillegg satt Fellesforbundets leder Kjell Bjørndalen allerede i sentralstyret. Dermed satt tre av fagbevegelsens viktigste ledere i sentralstyret. På SVs landsmøte ble Norsk Transportarbeiderforbunds leder Per Østvold valgt inn i sentralstyret.²⁷⁸ Ikke alle var like glade for at Gerd-Liv Valla, som hadde takket nei til å sitte i Arbeiderpartiets sentralstyre på landsmøtet i 2002, ble valgt. Valla forklarte selv at grunnen til at hun valgte å stille til valg til sentralstyret, var at hvis Arbeiderpartiet, SV og Senterpartiet kom til å danne regjering etter stortingsvalget høsten 2005, ville det stille det faglig-politiske samarbeidet overfor nye utfordringer. I tillegg viste hun til at det gjaldt å ha mange politiske venner nå siden det var et økende press på arbeidstakeres rettigheter.²⁷⁹

For LO, Fagforbundet og Fellesforbundet var det viktig at Gerd-Liv Valla, Jan Davidsen og Kjell Bjørndalen satt i Arbeiderpartiets sentralstyre, for organisasjonen satset på å vinne fram med sine synspunkter blant annet i pensjonssaken gjennom Arbeiderpartiet. Bjørndalen sier i ettertid at som medlem av sentralstyret kunne han være med å påvirke partiets beslutninger både i pensjonssaken og andre saker som var viktige for Fellesforbundet,²⁸⁰ noe han som nevnt gjorde på sentralstyremøtet 3. februar 2005.

Gerd-Liv Valla sa i sin tale på LO-kongressen i 2005 at sentralstyret i Arbeiderpartiet var en viktig kanal for å kunne snakke LO-medlemmenes sak. Og det var å tale LO-medlemmenes sak hun, Bjørndalen og Davidsen hadde tenkt å gjøre.²⁸¹ Hun sa også at LO snakket med alle de politiske partiene for å fortelle om LOs politikk og forsøke å få gjennomslag for

---

²⁷⁶ Intervju med Westhrin, 2006, s. 11

²⁷⁷ Intervju med Solberg, 2006, s. 8

²⁷⁸ LO-Aktuelt, nr. 7, 2005, s. 7

²⁷⁹ LO-Aktuelt, nr. 7, 2005, s. 7

²⁸⁰ Intervju med Bjørndalen, 2006, s. 9

²⁸¹ LO, 2005c, s. 26

organisasjonens saker.²⁸² På bakgrunn av dette er det grunn til å tro at alle de politiske partiene på Stortinget kjente til hva LO mente og hvilke krav organisasjonen stilte til pensjonsreformen.

Oppsummering

LO-ledelsen sto overfor særlige utfordringer i forhold til å holde organisasjonen samlet under pensjonssaken fordi det var et mindretall internt i organisasjonen som ikke så behov for en pensjonsreform, og fordi det var motstridende syn på vesentlige sider av pensjonssaken mellom Fellesforbundet og Fagforbundet. Utfordringene ble forsterket ved at mindretallet internt i LO ble frontet av sentrale personer som blant annet lederen i Norsk Transportarbeiderforbund Per Østvold, og at noen andre forbund hørte til mindretallet. Fagforbundets leder Jan Davidsen og Fellesforbundets leder Kjell Bjørndalen var også sterke ledere for store fagforbund som hadde særinteresser i saken og som kjempet for sine medlemmers interesse. Underveis i prosessen hadde disse også interne opposisjoner i sine organisasjoner å håndtere. Det var derfor nødvendig for LO-ledelsen å legge opp til en intern prosess som forsøkte å forene organisasjonen om samlende krav i pensjonssaken, men samtidig ta hensyn til at kravene var realistiske og kunne samordnes med Arbeiderpartiet sitt opplegg i pensjonssaken.

Den interne prosessen i LO og Arbeiderpartiet foregikk parallelt våren 2005. For LO-lederen var det en klar fordel at hun allerede gjennom å være medlem i Arbeiderpartiets programkomité hadde vunnet oppslutning om det som ble kjørt fram som LOs tre hovedkrav i pensjonssaken: Videreføring av AFP-ordningen, videreføring av bruttoordning for ansatte i offentlig sektor og at det ble innført en obligatorisk tjenstepensjon for ansatte i privat sektor. Ved at LO-lederen hadde fått dette på plass i programkomiteens innstilling som ble lagt fram i desember 2004, kunne hun gjennom våren 2005 konsentrere seg om å styre den interne prosessen i LO med sikte på å vinne fram med et samlende standpunkt.

LO-ledelsen innså at mindretallets standpunkt som innebar at man ikke gjennomførte noen pensjonsreform, ikke ville vinne støtte hos Arbeiderpartiet som hadde tatt initiativet til å opprette Pensjonskommisjonen. LO-kongressen ble en styrkeprøve mellom LO-ledelsen og opposisjonen, hvor LO-ledelsen forsøkte å sukre pillen noe ved å komme opposisjonen i møte

---

²⁸² LO, 2005c, s. 27

på noen punkter. Selv om opposisjonen på kongressen var betydelig, vant LO-ledelsen fram med sitt hovedopplegg i pensjonssaken.

Hvorfor vant LO-ledelsen avstemmingen på LO-kongressen? For det første fordi LO-ledelsen fikk Fagforbundet og Fellesforbundet til å stille seg bak LO-ledelsens tre hovedkrav. I forhold disse forbundenes høringsuttalelser i saken, så hadde de stukket seg langt for å medvirke til å få på plass et kompromiss internt i LO. Trolig har det vært interne dragkamper i LO-sekretariatet i forhold til disse to forbundene før man samlet seg om kompromisset. Fellesforbundets leder Kjell Bjørndalen hadde et ønske om at bruttoordningen for de ansatte i offentlig sektor ble erstattet av en nettoordning, men aksepterte dette så lenge forbundet fikk støtte til sitt krav om obligatorisk tjenstepensjon for privat sektor og videreføring av AFP-ordningen. Fagforbundets leder Jan Davidsen aksepterte at Fellesforbundet vant fram med obligatorisk tjenstepensjon, og alleårsregel så lenge han fikk støtte til å videreføre en bruttoordning for sine medlemmer innenfor offentlig sektor. Ved å sikre seg støtte for Fellesforbundet og Fagforbundet om opplegget i pensjonssaken, hadde LO-ledelsen lagt et viktig grunnlag for å sikre seg flertallets støtte på LO-kongressen.

For det andre ga statsminister Bondevik et vesentlig bidrag til at LO-ledelsen vant fram på kongressen gjennom å komme fagbevegelsen i møte i kravet om obligatorisk tjenstepensjon for privat sektor.

For det tredje bidro Arbeiderpartiet til at LO-ledelsen vant avstemmingen på LO-kongressen gjennom å imøtekomme LO sine tre hovedkrav i pensjonssaken. Den nære kontakten mellom LO-ledelsen og Arbeiderpartiets ledelse gjennom Samarbeidskomiteen, sentralstyret i Arbeiderpartiet og programkomiteen har vært avgjørende for at LO og Arbeiderpartiet samordnet sine synspunkter i så stor grad i denne saken.

For det fjerde har det trolig også vært av betydning at LO-lederen utviste betydelig lederskap, engasjement og vilje til å få pensjonssaken igjennom. Men på samme tid ble det gitt rom for at saken ble gjenstand for en bred intern prosess i organisasjonen hvor mindretallet fikk anledning til å legge fram sine synspunkter. Det er vel grunn til å anta at LO-ledelsen hadde en styrende hånd over oppnevning av representanter til utvalg som skulle forberede en innstilling om pensjonssaken til LO-kongressen.

Stein Reegård og Per Gunnar Olsen mener i ettertid at LO vurderte det slik at muligheten til å påvirke den politiske prosessen på Stortinget under behandlingen av stortingsmeldingen om pensjon best kunne skje gjennom Arbeiderpartiet.²⁸³

Gjennom de interne avklaringsprosessene i pensjonssaken i LO og Arbeiderpartiet våren 2005, var det lagt et grunnlag for at Arbeiderpartiet kunne innlede forhandlingene med regjeringspartiene i pensjonssaken. SV og Fremskrittspartiet hadde gjennom sine standpunkt i pensjonssaken stilt seg på sidelinjen.

For regjeringspartiene var det avgjørende å få Arbeiderpartiet med på et pensjonsforlik, slik at forliket kunne bli stående etter et eventuelt regjeringsskifte. Gjennom at det var avgjørende å få til et slikt bredt forlik, er Bjørndalens uttalelse i intervjuet ganske dekkende for situasjonen. Han mener at det var Arbeiderpartiet som var i førersetet i Stortinget på den måten at det Arbeiderpartiet kunne være med på, det endte flertallet på.²⁸⁴

LO satset på å vinne fram med sine synspunkter i pensjonssaken gjennom det tette faglig-politiske samarbeidet med Arbeiderpartiet og la derfor ikke opp til særlig stor bruk av mediekanalen eller direkte kontakt med stortingspolitikere fra andre partier enn Arbeiderpartiet utover den kontakt en hadde i forbindelse med formelle møter og høringer.

Gjennom våren 2005 brukte LO-ledelsen det meste av sin oppmerksomhet på å jobbe med de interne prosessene i organisasjonen. LO-ledelsen maktet å holde organisasjonen samlet gjennom prosessen på tross av den relativt store interne uenigheten og den store opposisjonen. Gjennom det la LO-ledelsen et godt grunnlag for den politiske behandlingen på Stortinget. Siden det tross alt var et så stort flertall på LO-kongressen som stemte for ledelsens standpunkt, måtte også de politiske partiene på Stortinget vektlegge LO-kongressens tre hovedkrav til pensjonsreform.

LO-ledelsen hadde gjennom vinteren og våren 2005 i høy grad vunnet fram med sine standpunkter i saken internt i organisasjonen og overfor Arbeiderpartiet. I tillegg hadde de vunnet fram overfor regjeringen i spørsmålet om innføring av en obligatorisk tjenestepensjon

---

²⁸³ Intervju med Reegård, 2007 s. 15-16 og intervju med Olsen, 2006, s. 7

²⁸⁴ Intervju med Bjørndalen, 2006, s.17

for ansatte i privat sektor. Trolig var dette det viktigste gjennomslag LO fikk i pensjonssaken, da dette representerte en utvidelse av pensjonsordningen på det tidspunktet.

Kapittel 5 Pensjonsforliket

Etter at LO hadde gjort sitt pensjonsvedtak på LO-kongressen, gjensto den politiske behandlingen av hovedlinjene i det nye pensjonssystemet i Stortinget. Arbeiderpartiet kunne gå inn i sluttbehandlingen av pensjonsreformen med LOs pensjonsvedtak i ryggen. Arbeiderpartiet var det største opposisjonspartiet, og for regjeringspartiene var det avgjørende at Arbeiderpartiet ble med på kompromisset i Stortinget. Jeg ønsker å se på hva som skjedde i sluttfasen når det gjelder pensjonsreformen, og videre om LO fikk sine krav innfridd. Et sentralt spørsmål vil være: Hva mente aktørene om LOs innflytelse i saken?

LOs arbeid opp mot finanskomiteen

Etter at regjeringen hadde presentert sin stortingsmelding om pensjon 10. desember 2004, var det finanskomiteen som skulle lage sin innstilling til Stortinget om pensjon. Komiteen hadde jobbet med pensjonssaken siden regjeringen Bondevik omtalte Pensjonskommisjonens foreløpige rapport i Nasjonalbudsjettet 2003. Men det var ikke før regjeringen hadde presentert sin stortingsmelding, at komiteen intensiverte sitt arbeid.²⁸⁵

Heidi Larssen fra Høyre var saksordfører for pensjonssaken i finanskomiteen. Hun hevder i ettertid at det var veldig lite direkte kontakt mellom LO og finanskomiteen mens den jobbet med denne saken, selv om LO var på høring i komiteen og skrev brev. Hun sier at hun møtte LO-folk på konferanser, og hun møtte blant annet LOs sjeføkonom Stein Reegård i flere debatter. Larssen sier at hun hadde kontakt med LO opp mot tjenstepensjonsdelen, og en del ellers. Men hun regner med at grunnen til at LO tok kontakt med henne var fordi Høyre satt i regjering.²⁸⁶

Hun mener at LO hadde en viss innflytelse på Arbeiderpartiet i denne saken. Det mener hun på bakgrunn av hva LO har sagt offentlig, og hvilket standpunkt Arbeiderpartiet landet på i denne saken.²⁸⁷ Ingebrigt Sørfonn fra Kristelig Folkeparti var medlem av finanskomiteen. Han husker i ettertid også at LO deltok på høringer og at LO sendte en del skriv til finanskomiteen.

---

²⁸⁵ Intervju med Larssen, 2006, s. 7 og 8

²⁸⁶ Intervju med Larssen, 2006, s. 3 og 5

²⁸⁷ Intervju med Larssen, 2006, s. 3-4

Men han følte aldri at kontakten fra LO var noe forsøk på press fra organisasjonen sin side. Han følte at LO opptrådte ryddig og tydelig overfor finanskomiteen.²⁸⁸ Også Hill-Marta Solberg, som satt som en av Arbeiderpartiets representanter i finanskomiteen, sier i ettertid at LO deltok på høringer i komiteen. Videre sier Solberg at LO ba om møter, og fikk møter med Arbeiderpartiets fraksjon i finanskomiteen, for å komme med sine synspunkter i denne saken. Ifølge Solberg var det mye kontakt mellom Arbeiderpartiets fraksjon i finanskomiteen og LO.²⁸⁹ LOs sjeføkonom Stein Reegård mener i ettertid at det var lite kontakt mellom finanskomiteen og LO mens komiteen arbeidet med saken våren 2005.²⁹⁰

Avtale om pensjonsreform den 19. mai 2005

Den 19. mai 2005 ble det inngått et pensjonskompromiss på Stortinget mellom Arbeiderpartiet, Senterpartiet og regjeringspartiene Høyre, Kristelig Folkeparti og Venstre. Partiene var enig om at det var behov for en pensjonsreform.²⁹¹ I avtalen fikk LO gjennomslag for noen av sine krav. Partiene ble enig om å innføre obligatorisk tjenestepensjon i arbeidsforhold. Tjenestepensjonsordningene skulle tilpasses den nye folketrygdmodellen, og de skulle omfattes av delingstall og den nye indekseringen.²⁹² Partiene ble også enig om at bruttoordningene for ansatte i offentlig sektor som garanterte to tredjedeler av sluttlønn i pensjon, skulle videreføres. Bruttoordningene skulle tilpasses den nye folketrygdmodellen, og de skulle også omfattes av delingstall og den nye indekseringen.²⁹³ Partiene ble også enig om at aldersgrensen i AFP lå fast, og at statens bidrag til AFP-ordningen ble videreført. Samtidig het det at eventuelle endringer i AFP-ordningen kunne framkomme etter forhandlinger med partene.²⁹⁴ Det ble også enighet om at Petroleumsfondet og Folketrygdfondet skulle omgjøres til et pensjonsfond.²⁹⁵ Et av Fellesforbundet sine krav var at omsorgspoeng og arbeidsledighet, herunder ufrivillig deltidsarbeid, skulle gi pensjonsopptjening. Dette gikk partiene inn for.²⁹⁶

---

²⁸⁸ Intervju med Sørfohn, 2007, s. 2

²⁸⁹ Intervju med Solberg, 2006, s. 8

²⁹⁰ Intervju med Reegård, 2007, s. 17

²⁹¹ Stortinget, 2005a, s. 1

²⁹² Stortinget, 2005a, s. 2 og 4

²⁹³ Stortinget, 2005a, s. 4-5

²⁹⁴ Stortinget, 2005a, s. 5

²⁹⁵ Stortinget, 2005a, s. 6

²⁹⁶ Stortinget, 2005a, s. 1-2

Det er ofte to forhold som må være til stede for at partier skal kunne inngå kompromiss. Det ene er at det må være vilje til å finne et kompromiss, og det andre er at alle parter må finne veien som fører fram til kompromisset. Ingebrigt Sørfohn mener i ettertid at begge disse momentene var til stede i denne sammenhengen. Han mener at partene på forhånd så nødvendigheten av dette kompromisset, og prosessen viste at evnen til å få i stand dette kompromisset også var tilstede.²⁹⁷

Heidi Larssen er enig med Sørfohn i at det var vilje fra begge sider til å få i stand dette kompromisset.²⁹⁸ Hun tror ikke at kompromisset kom som en følge av at partiene ønsket å få avgjort pensjonssaken før valget fordi saken egnet seg dårlig som valgkampsak. For noen kunne det kanskje ha spilt inn, men ikke for Høyre.²⁹⁹ Sørfohn mener derimot at det var viktig å få avgjort denne saken før valgkampen, for å unngå en valgkamp der de ulike partiene flagget særstandpunkt. Det som var viktig, var å få et pensjonssystem som holdt uavhengig av politisk regime. Derfor var det etter hans mening vilje til å finne fram til en løsning.³⁰⁰

Larssen mener at pensjonssaken var en av de viktigste sakene som var til behandling på Stortinget i løpet av stortingssesjonen 2001 til 2005. Regjeringen la fram sin stortingsmelding i desember 2004, og da ville det etter hennes mening sett merkelig ut hvis Stortinget ikke greide å behandle saken i løpet av våren 2005. En annen ting var at det gjerne ikke er såne saker man går inn i en valgkamp med siden det fort kan bli populistisk.³⁰¹

Hun mener at Høyre hadde strukket seg langt på enkelte punkter for å få med seg Arbeiderpartiet. Grunnen til at Høyre ønsket å få med seg Arbeiderpartiet i dette kompromisset, var fordi det største partiet i en eventuell ny regjering dermed var bundet opp av kompromisset.³⁰² Larssen mener at Arbeiderpartiet var innstilt på å få i stand et kompromiss. Hvis ikke hadde partiet beveget seg mer mot LO og SV. Hun mener at Arbeiderpartiet skjønnte hvor regjeringen sto i denne saken. Ut fra det hun leste i avisene på den tiden forsto hun at Arbeiderpartiet hadde gått noen runder med LO for å få lov til å gå med på en del av de punktene som partiene forhandlet seg fram til. Etter hennes mening hadde LO presset Arbeiderpartiet litt mot venstre i forhold til de vurderingene som partiets

---

²⁹⁷ Intervju med Sørfohn, 2007, s. 6

²⁹⁸ Intervju med Larssen, 2006, s. 13

²⁹⁹ Intervju med Larssen, 2006, s. 9

³⁰⁰ Intervju med Sørfohn, 2007, s. 4-5

³⁰¹ Intervju med Larssen, 2006, s. 10

³⁰² Intervju med Larssen, 2006, s. 11

representanter hadde gjort i Pensjonskommisjonens innstilling.³⁰³ Larssen spekulerer i ettertid på om det kanskje var Arbeiderpartiet som fikk mest gjennomslag i kompromisset fordi de andre partiene var opptatt av å sikre at det ble flertall. Dermed ga de andre partiene mer enn de ellers ville gjort, særlig på områder som AFP og tjenestepensjon.³⁰⁴

Per-Kristian Foss mener i ettertid at det var avgjørende at Arbeiderpartiet var med på kompromisset, og en fordel at Senterpartiet også var med. Foss sier at grunnen til at regjeringen søkte seg fram til et bredt kompromiss i pensjonssaken, var fordi kompromisset skulle vare. Det var etter hans mening viktig at man ikke havnet på løsninger som ble vedtatt med knappe flertall som kunne bli omgjort i et framtidig Storting. Han mener at alle avtalepartiene fikk litt innflytelse på kompromisset. Høyre, Kristelig Folkeparti og Venstre skrev pensjonsmeldingen og hadde dermed en god del innflytelse på hovedgrepene, mens Arbeiderpartiet blant annet fikk gjennomslag for at AFP-ordningen ikke skulle fjernes. Foss mener at LO fikk stor innflytelse på kompromisset via Arbeiderpartiet, for kravet om at AFP-ordningen skulle fortsette var et av LOs bidrag som Arbeiderpartiet fikk gjennomslag for.³⁰⁵

Han sier at når regjeringen Bondevik på mange måter hadde startet arbeidet med pensjonsreformen, så var det greit å få lagt fram det første utkastet. Han mener at regjeringen på den måten fikk større innflytelse i denne saken. Foss mener at det ikke egner seg å dra opp en sak som pensjonssaken i en valgkamp når pensjonssaken hadde et tidsperspektiv fram til 2050-2060. Etter hans mening krevde et bredt forlik avklaring utenom valg hvis det skulle være levedyktig. Dette var grunnen til at det var viktig for regjeringen å få lagt fram pensjonsmeldingen våren 2005, og forankre den i et bredt flertall i Stortinget.³⁰⁶

Hill-Marta Solberg mener i ettertid at det var vanskelig å bedømme hvilket parti eller hvilke partier som hadde størst innflytelse på kompromisset, men etter hennes mening hadde Arbeiderpartiet stor innflytelse på vesentlige punkter, og samlet sett. Da forhandlingene var avsluttet, var oppsummeringen i Arbeiderpartiet at de hadde greid å finne en god løsning på alle de områdene som var viktige for partiet. Så partiet var fornøyd med resultatet.³⁰⁷

---

³⁰³ Intervju med Larssen, 2006, s. 12

³⁰⁴ Intervju med Larssen, 2006, s. 13

³⁰⁵ Intervju med Foss, 2006, s. 8-9

³⁰⁶ Intervju med Foss, 2006, s. 8

³⁰⁷ Intervju med Solberg, 2006, s. 9-10

For Arbeiderpartiet var det viktig, men ikke avgjørende at pensjonssaken ble avgjort før stortingsvalgkampen høsten 2005. Det viktigste for partiet var resultatet. Så hvis man ikke hadde fått en løsning våren 2005, hadde nok Arbeiderpartiet latt saken gå over et valg. Men samtidig påpekte Solberg at det var en fordel at denne saken ikke ble trukket inn i valgkampen, for da kunne det endt med en polariserende debatt om denne saken, og det kunne resultert i at det kunne bli vanskeligere å få til et bredt forlik etter valget.³⁰⁸

Innst. S. nr.195 (2004-2005) Innstilling fra finanskomiteen om pensjonsreform – trygghet for pensjonene

Innst. S. nr. 195 (2004-2005) forelå den 23. mai 2005 fra finanskomiteen, og stortingsbehandlingen av saken fant sted den 26. mai 2005. Komiteen hadde delt seg i en flertallsinnstilling og mindretallsinnstillinger, hvor Arbeiderpartiet, Høyre, Kristelig Folkeparti, Venstre og Senterpartiets komitémedlemmer utgjorde flertallet, og Fremskrittspartiet, SV og Kystpartiets medlemmer utgjorde mindretallene. Grunnen til dette var at det ble inngått et kompromiss i pensjonssaken mellom Arbeiderpartiet, Høyre, Kristelig Folkeparti, Senterpartiet og Venstre fire dager før finanskomiteens behandling av saken.³⁰⁹

Finanskomiteens innstilling ga en oversikt over fellesforslaget fra Arbeiderpartiet, Høyre, Kristelig Folkeparti, Venstre og Senterpartiet etter deres pensjonskompromiss før komiteen avga sin innstilling. I innstillingen omtales de forslagene som regjeringen tok opp i St.meld. nr. 12 (2004-2005), og flertall og mindretall gir sine merknader eller vurderinger av disse. Enkelte av sakene ga flertallet i komiteen regjeringen i oppgave å arbeide videre med. Komiteen tok også opp momenter som Pensjonskommisjonen viser til i sin innstilling. Dokumentet avspeilet uenigheten i saken mellom flertallet og mindretallene i komiteen.

Heidi Larssen sier i ettertid at det ikke var store endringer som hadde skjedd i finanskomiteens innstilling i forhold til stortingsmeldingen om pensjon som regjeringen Bondevik hadde lagt fram i desember 2004. Men det hadde skjedd noen endringer i forhold til AFP og noen endringer i forhold til offentlige pensjoner. Hun oppfattet det slik at det som regjeringen ikke hadde omtalt noe videre eller vært litt vage på i stortingsmeldingen, hadde

---

³⁰⁸ Intervju med Solberg, 2006, s. 10

³⁰⁹ Innst. S. nr. 195 (2004-2005), s. 9

Arbeiderpartiet vunnet fram med i finanskomiteen. Men slik ville det i følge Larssen alltid være når man satt i en mindretallsregjering og skulle finne et kompromiss utad. Da ville ofte kompromisset gå i favør av den andre parten. Og hvem som sto bak Arbeiderpartiet, kunne man bare gjette seg til.³¹⁰

Ingebrigt Sørfohn mener i ettertid at regjeringspartiene var opptatt av å få Arbeiderpartiet med i et bredt forlik om pensjon. Men etter hans mening var det ikke riktig at Arbeiderpartiet fikk uforholdsmessig stor innflytelse. Han mener at denne saken hadde et felles eierskap.³¹¹

Pensjonsforliket på Stortinget den 26. mai 2005

I et av møtene som Stortinget avholdt torsdag 26. mai 2005 var saken Innst. S. nr. 195 (2004-2005) *Innstilling fra finanskomiteen om pensjonsreform – trygghet for pensjonene*.

I løpet av debatten uttalte flere sentrale politikere seg. Blant dem var statsminister Kjell Magne Bondevik, finansminister Per-Kristian Foss, arbeids- og sosialminister Dagfinn Høybråten, opposisjonsleder og leder i Arbeiderpartiet Jens Stoltenberg, formann og parlamentarisk leder i Fremskrittspartiet, Carl I. Hagen, og leder i SV, Kristin Halvorsen. I tillegg uttalte finanskomiteens medlemmer seg samt andre sentrale stortingspolitikere. At så mange sentrale politikere uttalte seg i denne saken, tydet på at denne saken hadde en svært sentral plass i norsk politikk.

Få av dem som inntok Stortingets talerstol under debatten snakket om fagbevegelsens rolle i denne saken, og det var ofte de samme momentene som ble trukket fram av de ulike stortingsrepresentantene. Men debatten belyste likevel de vedtak man hadde nådd fram til på bakgrunn av behandlingen og debatten omkring pensjonssaken så langt.

Medlem av finanskomiteen, Morten Lund fra Senterpartiet syntes at det var synd at SV ikke ble med på pensjonsforliket som ble inngått 19. mai 2005. Lund mente at hvis SV hadde vært med på dette forliket, kunne partiet påvirket innholdet i forliket mer i sin retning³¹² Arbeiderpartiets leder Jens Stoltenberg snakket også om pensjonsforliket, og sa at i tillegg til

---

³¹⁰ Intervju med Larssen, 2006, s. 8-9

³¹¹ Intervju med Sørfohn, 2007, s. 4

³¹² Stortinget, 2005b, s. 22

Arbeiderpartiet, Høyre, Kristelig Folkeparti, Venstre og Senterpartiet hadde ”de største arbeidstakerorganisasjonene, ikke bare LO, støttet hele eller i hvert fall hovedelementene i reformen. Det gir den en ekstra solid forankring, ved at man har forankring også i arbeidstakerorganisasjonene”.³¹³ Marit Arnstad fra Senterpartiet var enig med Stoltenberg og sa at hun var glad for at pensjonsforliket ”er bredt, og at viktige organisasjoner i arbeidslivet støtter forliket”.³¹⁴

Bjarne Håkon Hanssen fra Arbeiderpartiet var glad for at det ble vedtatt et nytt pensjonssystem som ville rette opp urettferdighetene i det pensjonssystemet man hadde i 2005. Å få rettet opp i disse urettferdighetene har vært ”hovedsaker for Arbeiderpartiet, og det har vært hovedsaker for fagbevegelsen. Vi får i dag fullt gjennomslag for våre synspunkter”.³¹⁵ Videre sa han at

alle de i privat sektor som ikke har hatt tjenstepensjon, vil nå få det. Dette har vært et hovedkrav fra fagbevegelsen, ikke minst har Fellesforbundet hatt dette som det viktigste tema ved de siste tariffoppgjør. Gjennom det fagpolitiske samarbeidet får Fellesforbundet i dag gjennomslag for sitt syn.³¹⁶

Den siste som trakk fram fagbevegelsens påvirkning på prosessen, var medlem av finanskomiteen Svein Roald Hansen fra Arbeiderpartiet. ”Den nye folketrygden som blir vedtatt i dag, er bredt forankret politisk og nasjonalt – ved at fagbevegelsen også stiller seg bak hovedprinsippene i reformen”.³¹⁷

Etter at debatten var over, fattet Stortinget sitt vedtak i denne saken.³¹⁸ Ordlyden i vedtaksdokumentet var, bortsett fra det første avsnittet, sammenfallende med ordlyden i dokumentet som ble utformet da Arbeiderpartiet, Senterpartiet og regjeringspartiene Høyre, Kristelig Folkeparti og Venstre inngikk pensjonskompromiss 19. mai 2005.³¹⁹ Finanskomiteen hadde også med avtaledokumentet i sin innstilling.³²⁰ Dermed fikk LO gjennomslag i stortingsvedtaket innenfor de områdene jeg nevnte da jeg omtalte kompromissdokumentet tidligere i dette kapitlet.

---

³¹³ Stortinget, 2005b, s. 31

³¹⁴ Stortinget, 2005b, s. 44

³¹⁵ Stortinget, 2005b, s. 45

³¹⁶ Stortinget, 2005b, s. 45 -46

³¹⁷ Stortinget, 2005b, s. 55

³¹⁸ Stortinget, 2005c

³¹⁹ Stortinget, 2005a, s. 1-6

³²⁰ Innst. S. nr. 195 (2004-2005), s. 9-13

Leder i Fellesforbundet Kjell Bjørndalen mener i ettertid at alle prinsippene som lå i LO-kongressens vedtak om pensjon langt på vei var gjennomført i Stortingets vedtak.³²¹ Han sier at det viktigste som LO fikk gjennomslag for i den politiske behandlingen av denne saken, var at det ikke lenger var snakk om privatisering av folketrygden. Det var også bred enighet om offentlig tilskudd til AFP. Videre var det enighet om at folketrygden fortsatt skulle være bærebjelken i velferdssystemet, og at alle arbeidstakere skulle få en obligatorisk tjenestepensjon i tillegg til utbetalingen fra folketrygden. Fellesforbundet var fornøyd både med det som forbundet oppnådde i denne saken, og med pensjonsforliket som ble inngått på Stortinget. Bjørndalen mener at stortingsvedtaket var i tråd med hovedtrekkene i Fellesforbundets prinsipper i denne saken.³²²

Under Fellesforbundets femte ordinære landsmøte fra 6. til 11. oktober 2007 holdt Bjørndalen en tale den 9.oktober under punktet ”velferdssamfunnet inkludert pensjon”. Her sa han at Stortinget på en del sentrale områder hadde vedtatt den nye folketrygden. Han sa at ikke alt hadde samsvart med det som var forbundets ønsker, men ti av de elleve kravene som Fellesforbundets landsmøte i 2003 hadde stilt til et nytt pensjonssystem, var blitt innfridd. Han nevnte som eksempel at Stortinget hadde vedtatt alleårsregelen, og at grunnlaget for arbeidsledighetstrygden skulle være grunnlaget for pensjonen. Men han sa også at Stortinget ikke hadde innfridd kravet om at pensjonen skulle bli regulert i takt med lønnsutviklingen.³²³

Leder i Fagforbundet Jan Davidsen mener i ettertid at de viktigste områdene som forbundet hadde vært opptatt av i pensjonssaken var med i pensjonsforliket i Stortinget. Han var dermed fornøyd med pensjonsforliket ut fra de forutsetningene som forbundet hadde lagt inn i denne saken.³²⁴

Ingebrigt Sørfohn mener i ettertid at LOs innflytelse på pensjonsforliket var begrenset. LO var en av høringsinstansene og meningsberettiget i og med at organisasjonen representerer mange arbeidstakere som blir berørt av en pensjonsreform. Samtidig tror Sørfohn, uten å kunne dokumentere det, at kontakten mellom LO og Arbeiderpartiet, som var en av forlikspartene i

---

³²¹ Intervju med Bjørndalen, 2006, s. 16

³²² Intervju med Bjørndalen, 2006, s. 18-19

³²³ Fellesforbundet, 2007, s. 76

³²⁴ Intervju med Davidsen, 2007, s. 22

denne saken, var nokså sterk.³²⁵ Det Sørffonn trolig tenker på er at LO kunne få gehør for sine krav i Stortinget via Arbeiderpartiet.

Hill-Marta Solberg sier i ettertid at Arbeiderpartiet hadde gått tidlig ut og sagt at partiet ønsket å være med og forhandle om et pensjonsforlik. Arbeiderpartiet ønsket å forhandle ut fra sitt landsmøtevedtak om pensjon, og Arbeiderpartiet visste at LO hadde fattet et pensjonsvedtak på sin kongress. Dermed var mye avklart om hva Arbeiderpartiet skulle vektlegge, og det var en god dialog mellom Arbeiderpartiet og LO i denne fasen. Men Solberg peker på at Arbeiderpartiet og LO hadde hatt noen tunge runder om pensjonssaken på et tidligere stadium.³²⁶ Arbeiderpartiet var godt fornøyd med pensjonsforliket. I forliket ble det lagt en basis for en framtidig pensjonsordning som var trygg og god for den norske befolkningen. I det nye systemet hadde man fått rettet opp skjevheter i folketrygden fra 1967. Arbeiderpartiet mente at det framtidige pensjonssystemet der man fikk betalt for alt man hadde jobbet i form av pensjospoeng, var et mer bærekraftig pensjonssystem.³²⁷

Når det gjaldt LOs innflytelse på pensjonsforliket, mener Solberg at LO hadde fått igjennom at det nye pensjonssystemet skulle ha en bedre fordelingsprofil hvor de som ikke hadde vært vinnere i det gjeldende pensjonssystemet på det tidspunktet, skulle komme bedre ut. Videre hadde LO fått med noen forpliktende formuleringer om den framtidige AFP-ordningen, samt utformingen av bruttoordningen for de ansatte i offentlig sektor og innføring av obligatorisk tjenestepensjon. Solberg mener at LO hadde fått på plass mange viktige ting for sine medlemmer, men etter hennes mening hadde hele arbeiderbevegelsen innflytelse på dette. Og det var ikke bare LO-medlemmer som fikk nyte godt av at det ble innført en obligatorisk tjenestepensjon. Det kom også andre arbeidstakere til gode som ikke var LO-organisert.³²⁸

Per-Kristian Foss mener i ettertid at LO hadde en viss innflytelse over Arbeiderpartiets forhandlere da partiene forhandlet i pensjonssaken på Stortinget. Han sier at man i Stortinget fikk følelsen av at man forhandlet mer med LO enn med Arbeiderpartiet. Foss mener at LO nok hadde "en hånd på rattet"³²⁹ under Stortingets behandling av pensjonsmeldingen.³³⁰

---

³²⁵ Intervju med Sørffonn, 2007, s. 2

³²⁶ Intervju med Solberg, 2006, s. 7

³²⁷ Intervju med Solberg, 2006, s. 11

³²⁸ Intervju med Solberg, 2006, s. 10

³²⁹ Intervju med Foss, 2006, s. 6

³³⁰ Intervju med Foss, 2006, s. 6

Etter hans mening hadde LO, som den største arbeidstakerorganisasjonen i Norge, selvsagt hatt innflytelse på pensjonsreformen, for det var arbeidstakerne på det tidspunktet og fremtidige arbeidstakere reformen gjaldt for. Men samtidig oppfattet han at LOs innflytelse når det gjaldt AFP-ordningen, som klart i strid med Pensjonskommisjonens innstilling. Det var ikke i tråd med arbeidslinjen at man kunne tjene like mye på å gå av med AFP som ved å fortsette å arbeide. Dette har vært et av dilemmaene. Men hvis man sammenlignet med den motstanden LO hadde til indeksering og levealdersjustering etter at kommisjonen la fram sin innstilling, så ga LO seg på det meste av motstanden. Regjeringen visste også at det var uenighet i LO. Etter hans mening kom LO ut med innflytelse på pensjonsforliket, men forliket ble ikke noe LO diktat.³³¹

Kjell Magne Bondevik skriver i sin selvbiografi at han var glad for at det var enighet om brede og samlende løsninger før vedtaket om hovedprinsippene for et nytt pensjonssystem ble fattet på Stortinget. Etter hans mening skapte forliket trygghet for en offentlig pensjonsordning med en god sosial profil. De personene som hadde hatt lavest inntekt gjennom hele sitt yrkesaktive liv, ville også i det framtidige pensjonssystemet få høyest pensjon målt i forhold til den inntekten de hadde som yrkesaktive. Han mente at vedtaket ville føre til at alle arbeidstakere nå ville få tjenestepensjon, og at de som hadde hatt omsorgsarbeid i hjemmet med det nye systemet, ville få pensjonspoeng for dette. Bondevik påpekte at et av hovedmålene med pensjonsreformen var å få folk til å stå lenger i arbeid. Han mente at innstramningene i regelverket måtte til for å sikre at folketrygden fortsatt skulle bli økonomisk bærekraftig. Dette var avgjørende for tryggheten til framtidens pensjonister.³³²

Henriette Westhrin mener i ettertid at LO hadde innflytelse på pensjonsforliket. Det at LO-kongressen fattet det vedtaket som den gjorde, gjorde det lettere for Arbeiderpartiet å inngå kompromisset med regjeringspartiene og Senterpartiet 19. mai. Etter hennes mening var det mange sammenfallende punkter mellom det pensjonsvedtaket som LO-kongressen gjorde og forliket i Stortinget. Og Westhrin mener at dette ikke var tilfeldig. Hun tror at siden LO-kongressen hadde gått inn for både indeksering og delingstall, så gjorde organisasjonen det lettere for Arbeiderpartiet å videreføre den linjen som partiet hadde lagt seg på. Både i

---

³³¹ Intervju med Foss, 2006, s. 11-12

³³² Bondevik, 2006, s. 678

forhold til valg av modell og på innsparingssiden tror Westhrin at kongressvedtaket hadde mye å si for hvordan Arbeiderpartiet valgte å posisjonere seg i debatten rundt forliket.³³³

Stein Reegård mener i ettertid at LO i pensjonsforliket på Stortinget hadde fått gjennomslag i forhold til tjenestepensjon og AFP. Så etter hans mening var LO rimelig fornøyd med pensjonsforliket.³³⁴

Per Østvold mener i ettertid at det LO oppnådde i pensjonssaken var å skaffe Arbeiderpartiet ryggdekning for at partiet kunne være med å vedta hovedprinsippene for et nytt pensjonssystem. Han synes at det hadde skjedd mye siden det første forslaget var utarbeidet, og for ham virket det som om debatten om pensjonsmodell hadde vært viktig. Den debatten oppfattet han hadde gått for seg i Stortinget, i stortingskomiteene og i departementene. Men det virket som om disse institusjonene hadde rådført seg med mange, og at LO var en av de viktigste. Etter hans mening hadde dette ført til at pensjonsmodellen var blitt mer rettferdig.³³⁵

Per Gunnar Olsen mener i ettertid at hvis man sammenlignet LOs utgangspunkt med pensjonsforliket på Stortinget, så var det ikke grunn for LO å være fornøyd med forliket. Men han sier at man har vært igjennom en prosess i denne saken, og da kunne man endt opp med et dårligere pensjonssystem enn man tross alt endte opp med. Olsen mener at det var enighet innad i LO om at det nye pensjonssystemet var til å leve med, selv om det ikke er det maksimale av hva LO kunne oppnådd.³³⁶

Pensjonsforsker Axel West Pedersen mener i ettertid at LOs krav om å beholde AFP, beholde bruttoordningene for ansatte i offentlig sektor samt innføre obligatorisk tjenestepensjon var de viktigste sakene i pensjonsforliket på Stortinget som Arbeiderpartiet var med på.³³⁷

Oppsummering

Finanskomiteens behandling av pensjonssaken viser at Arbeiderpartiet fikk gjennomslag for sitt og LO sine tre hovedkrav, at det skulle innføres en obligatorisk tjenestepensjon for ansatte

---

³³³ Intervju med Westhrin, 2006, s. 10

³³⁴ Intervju med Reegård, 2007, s. 17 og 20

³³⁵ Intervju med Østvold, 2006, s. 24

³³⁶ Intervju med Olsen, 2006, s. 19

³³⁷ Intervju med Pedersen, 2006, s. 4

i privat sektor, at bruttoordningen for ansatte i offentlig sektor skulle videreføres og at AFP-ordningen ble videreført med statlige bidrag. Men Arbeiderpartiet måtte gå med på noen formuleringer om eventuelle framtidige endringer i AFP-ordningen etter forhandlinger mellom partene. Man fikk også på plass alleårsregelen, delingstall og ordningen med ny indeksering som Pensjonskommisjonen hadde foreslått og som LO-kongressen hadde åpnet for.

Finanskomiteens behandling viser at regjeringspartiene var villige til å imøtekomme Arbeiderpartiets krav for å sikre et bredt kompromiss i pensjonssaken for å unngå at det skulle bli omkamp om saken etter stortingsvalget i 2005. Regjeringspartiene hadde også presset på for å få ferdigbehandlet saken før utgangen av stortingsperioden, fordi den borgerlige regjeringen da kunne legge føringer for behandlingen i Stortinget gjennom å presentere stortingsmeldingen. Arbeiderpartiet var også interessert i å få sluttbehandlet saken for å unngå at pensjonssaken skulle gjøre dannelsen av en rød-grønn-regjering vanskelig etter valget i 2005. Hill-Marta Solberg bekrefter dette indirekte når hun i intervjuet sier at det var en fordel at en unngikk en utsettelse av saken og dermed unngikk en polariserende debatt som kunne resultert i at det kunne bli vanskeligere å få til et bredt forlik etter valget.³³⁸ Behandlingen i finanskomiteen viser at Fremskrittspartiet og SV ble stilt på sidelinjen i saken og fikk ingen innflytelse på utformingen av kompromisset i pensjonssaken.

Lederne i de to største forbundene i LO var rimelig fornøyde med pensjonsforliket. Uttalelsene fra Bjørndalen og Davidsen tyder på at LO var fornøyd med det gjennomslag organisasjonen hadde fått for sine krav under Stortingets behandling. Strategien som var lagt for å vinne gjennomslag på Stortinget gjennom tett samarbeid med Arbeiderpartiet, hadde vist seg å gi et godt resultat. Pensjonssaken var derfor indirekte med på å styrke båndene mellom LO og Arbeiderpartiet ved at Arbeiderpartiet hadde gitt LO et utfall i pensjonssaken som styrket LO-ledelsen både i forhold til egne medlemmer, men også utad. Som jeg tidligere har pekt på er det et gjensidighetsforhold mellom Arbeiderpartiet og LO, hvor hver av partene skal bidra i forhold til hverandre med ytelser som er til fordel for den andre parten. Arbeiderpartiet forventet at LO skulle gi partiet helhjertet støtte ved valget i 2005 både i form av valgkampbidrag og gjennom LO-medlemmenes støtte til partiet.³³⁹

---

³³⁸ Intervju med Solberg, 2006, s. 10

³³⁹ Allern et al., 2007, s. 611-612

Min gjennomgang av stortingsbehandlingen viser at Arbeiderpartiets talsmenn gjerne understreker at det er en fordel for pensjonsforliket at arbeidstakerorganisasjonene støtter forliket og at det faglig-politiske samarbeidet har bidratt til resultatet. Men Hill-Marta Solberg er opptatt av å tone ned LOs særlige betydning for utfallet av pensjonssaken. Ifølge Solberg hadde hele arbeiderbevegelsen innflytelse på gjennomslaget. Men hun innrømmer at LO og Arbeiderpartiet hadde gått tunge runder om saken i en tidligere fase.³⁴⁰

Mens Henriette Westhrin mener at LO hadde innflytelse på pensjonsforliket, går Per-Kristian Foss lenger når han sier at LO hadde en hånd på rattet under Stortingets behandling av saken. Ingebrigt Sørfonn mener på sin side at LOs innflytelse på pensjonssaken var begrenset.³⁴¹

Min gjennomgang av de ulike faser av pensjonssaken, viser at LO har hatt en sterk innflytelse på utfallet i saken. Men intervjuene med de sentrale politikerne i saken kan tyde på at LOs innflytelse ikke har vært særlig synlig siden den er fremmet gjennom Arbeiderpartiet. Men Sørfonns påpekning av at kontakten mellom LO og Arbeiderpartiet har vært sterk, tyder på at politikerne likevel så LO bak Arbeiderpartiets krav i saken.³⁴² Foss sin uttalelse om at man på Stortinget fikk følelsen av at man forhandlet mer med LO enn man forhandlet med Arbeiderpartiet, understreker det samme.³⁴³

At en interesseorganisasjon har så sterk innflytelse over de politiske beslutninger på Stortinget i en så viktig sak, er ikke uproblematisk. Politisk redaktør Trine Eilertsen i Bergens Tidende har pekt på dette på bakgrunn av Gerd-Liv Vallas avsløringer av LOs innflytelse over Arbeiderpartiet:

Men hva skjer når interessene til en gruppe av lønnstakere kommer i konflikt med interessene til samfunnet som helhet? [...] LO skal fremme sine medlemmers interesse. En regjering skal ivareta alle de andre også. [...] En regjering må se at det kan være nødvendig å endre på noen ordninger [...] for å kunne satse på andre områder i samfunnet.³⁴⁴

Stortingspolitikernes forsiktige uttalelser om LOs innflytelse i pensjonssaken er et uttrykk for at de tross alt var tilfredse med pensjonsforliket da alternativet med en utsettelse til høsten

---

³⁴⁰ Intervju med Solberg, 2006, s. 10 og 7

³⁴¹ Intervju med Westhrin, 2006, s. 10, intervju med Foss, 2006, s. 6 og intervju med Sørfonn, 2007, s. 2

³⁴² Intervju med Sørfonn, 2007, s. 2

³⁴³ Intervju med Foss, 2006, s. 6

³⁴⁴ Eilertsen, 29.oktober 2007

2005 hadde vært langt verre. Og når man først har inngått et forlik med et annet parti, er man gjerne forsiktig med å være for kritisk i sin omtale av det andre partiets føringer i saken.

Men på samme tid er det i det politiske miljøet jevnlig kritiske kommentarer omkring uheldige sider ved de sterke båndene mellom Arbeiderpartiet og LO. Også foran stortingsvalget i 2005 var det reaksjoner i forhold til LOs store valgkampbidrag til Arbeiderpartiet, SV og Senterpartiet. Fra de borgerlige partienes side ble det vist til at LO gjennom det økonomiske bidraget kjøpte seg politisk innflytelse over en framtidig rød-grønn-regjering.³⁴⁵

Kommentator Håvard Narum i Aftenposten peker på at ”ingen har gjort mer for å synliggjøre Aps og LOs gjensidige avhengighet av hverandre enn nettopp Valla”, og han legger til ”og når opposisjonen provoserer SV og Senterpartiet til å be AP om å frigjøre seg fra LO, slutter regjeringspartiene rekkene bak storebror”.³⁴⁶

Vedtaket om AFP i Stortinget forutsetter at det skal forhandles om AFP-ordningens framtid mellom staten, arbeidsgiverne og arbeidstakerne. På ny vil LOs innflytelse i en viktig sak for dem, bli interessant å følge. Narum viser til den rød-grønne regjeringens dilemma i saken når den i 2008 står foran et ubehagelig valg:

Enten må staten tilføre det nye pensjonssystemet så store økonomiske midler at AFP-ordningen kan beholdes tilnærmet uforandret.[...] Eller regjeringen risikerer storstreik. For en regjering med stor avhengighet av et velvillig LO for å beholde makten om to år, er valget mer eller mindre gitt så lenge den ikke kan stole på at LO-ledelsen holder medlemmene i sjakk.³⁴⁷

Men på samme tid viser min gjennomgang av pensjonssaken at LO ikke bare har stilt krav og øvet innflytelse over Arbeiderpartiet og de øvrige partiene i pensjonssaken. LO har også bidradd til å få en pensjonsreform på plass, noe Håvard Narum omtaler slik: ”Men Valla kunne også være en solid støttespiller for Stoltenberg. Uten hennes myndige manøvrering ville han fått langt større problemer med pensjonsreformen på LO-kongressen i 2005”.³⁴⁸

---

³⁴⁵ Allern, 2007, s. 290

³⁴⁶ Narum, 27. oktober 2007

³⁴⁷ Narum, 27. oktober 2007

³⁴⁸ Narum, 27.oktober 2007

I intervjuet med Per Østvold sier han at det er lettere å se LOs innflytelse i Arbeiderpartiet enn omvendt. Samtidig peker han på at LO av og til inntar standpunkt som er veldig uavhengig av Arbeiderpartiet.³⁴⁹

LO-ledelsen bidro til at det ble et pensjonsforlik, selv om det ble mindre omfattende enn Pensjonskommisjonen hadde foreslått. LO gikk med på en pensjonsordning med delingstall, forslaget til ny indeksering og alleårsregelen som innebar muligheter til å redusere framtidige pensjonsutgifter. Framtiden vil vise hvor store innstramninger dette vil kunne gi for å kunne møte utfordringene fra de økte utgiftene som et økende antall pensjonister medfører og de reduserte innbetalinger fra en synkende andel yrkesaktive i befolkningen.

---

³⁴⁹ Intervju med Østvold, 2006, s. 22

Kapittel 6 Avslutning

I Maktutredningen konkluderte man med at interesseorganisasjonene hadde styrket sin stilling i forhold til styringen av staten på bekostning av de politiske organ. Man fant at maktforholdene har forskjøvet seg fra Stortinget og til forvaltningen og organisasjonene.³⁵⁰ Gudmund Hernes fant at staten i stor grad ble styrt utenfra via organisasjonsressurser og i direkte kontakt med byråkratiet. Han spissformulerte dette slik: ”Staten blir organisasjonenes forlengete arm”.³⁵¹

Trond Nordby viser til at i løpet av 1980-tallet ble nedleggelse av både permanente og midlertidige utvalg hvor organisasjonene var representert, ganske omfattende. Disse organenes oppgave var å forberede og gjennomføre politiske beslutninger. Representasjon i disse utvalgene ga organisasjonene en gylden mulighet for påvirkning. Grunnen til at disse utvalgene ble avvirket var en bevisst politikk fra myndighetenes side.³⁵²

Men har dette ført til at organisasjonenes innflytelse over staten ble svekket? I sluttboken fra Makt- og demokratiutredningen viser forfatterne til at det har funnet sted en sanering av det korporative komitévesenet, at fristilte forvaltningsorgan og andre påvirkningsmetoder har fått større plass og at noen ”helt sentrale områder av den offentlige politikken er blitt *avsegmentert*”.³⁵³ Forfatterne peker også på at ”spesialisering og avideologisering fører til at organisasjonssamfunnet ikke er like sosialt integrerende og politisk mobiliserende som før”.³⁵⁴ Og de legger til at det var mulig at man var vitne til ”begynnelsen til slutten på organisasjonssamfunnets dominerende rolle i det nasjonale demokratiet”.³⁵⁵ Videre hevder de at ”fagforeningene og arbeiderbevegelsen spiller mindre rolle i politisk mobilisering.[...] Arbeiderbevegelsen er ikke lenger en mobiliserende kraft”.³⁵⁶ Jeg vil på bakgrunn av min gjennomgang av behandlingen av pensjonssaken drøfte om det er grunnlag for påstandene i sluttboken fra Makt- og demokratiutredningen om at ”organisasjonssamfunnets dominerende

---

³⁵⁰ Hernes, 1983, s. 303

³⁵¹ Hernes, 1983, s. 182

³⁵² Nordby, 1994

³⁵³ Østerud et al., 2003, s. 101

³⁵⁴ Østerud et al., 2003, s. 145

³⁵⁵ Østerud et al., 2003, s. 151

³⁵⁶ Østerud et al., 2003, s. 80

rolle i det nasjonale demokratiet” er i ferd med å svekkes, her gjort med særlig henblikk på LO og deres påstand om at ”arbeiderbevegelsen ikke lenger er en mobiliserende kraft”.

Har LO beholdt sitt opparbeidede hegemoni blant arbeidstakerorganisasjonene? I sluttboken fra Makt- og demokratiutredningen pekes det på at LO har fått sterkere konkurranse fra andre organisasjoner i et differensiert arbeidsliv.³⁵⁷ Mens LO tidligere var den dominerende fagorganisasjonen, er i dag bare litt over halvparten av alle fagorganiserte medlemmer i organisasjonen.³⁵⁸ Fra 1960-tallet av ble LO og NAF invitert til inntektspolitisk samarbeid med myndighetene og drøftet rammene for kommende lønnsoppgjør med statsminister og finansminister i det såkalte ”Kontaktutvalget”.³⁵⁹ LO hadde gjennom dette samarbeidet et hegemoni i forhold til andre arbeidstakerorganisasjoner. Den første Bondevik-regjeringen inviterte også de andre arbeidstakerorganisasjonene inn som medlemmer av Kontaktutvalget og svekket dermed LO sin posisjon i den korporative kanal.³⁶⁰

På 1990-tallet ble også fagforeningenes anledning til å vedta kollektiv innmeldelse i Arbeiderpartiet opphevet. Dette førte til at de formelle båndene mellom LO og Arbeiderpartiet ble svekket.³⁶¹ Det er derfor grunnlag for påstanden i sluttboken fra Makt- og demokratiutredning om at ”LO har tapt mye av sitt hegemoni”.³⁶²

Men innebærer tapet av hegemoni for LO og nedbyggingen av den korporative kanalen at LO også har en svekket innflytelse i saker hvor organisasjonen ønsker å ivareta sine medlemmers interesser? Jeg har i denne masteroppgaven søkt å belyse LO sin innflytelse på utfallet av behandlingen av pensjonssaken. Min gjennomgang viser at i tråd med nedbyggingen av den korporative kanal, fikk verken LO eller de andre arbeidstakerorganisasjonene representasjon i Pensjonskommissjonen. Organisasjonene sine representanter ble plassert i Pensjonskommissjonens råd. Som jeg har vist satte LO inn betydelige interne ressurser på å følge opp sin representant i Rådet, og til å oversende sine hovedsynspunkter i pensjonssaken til kommissjonen.

---

³⁵⁷ Østerud et al., 2003, s. 297

³⁵⁸ Østerud et al., 2003, s. 203

³⁵⁹ Heiret, 2003b, s. 155

³⁶⁰ Heiret, 2003a, s. 234-236 og 242

³⁶¹ Heidar og Saglie, 2002, s. 59-60

³⁶² Østerud et al., 2003, s. 203

LO fulgte opp saken i tråd med Gudmund Hernes sin anvisning av hvordan organisasjoner kan oppnå goder fra det offentlige: Å levere argumenter som kan påvirke offentlige vedtak, å reise opinion via medlemmer eller media som myndighetene må ta hensyn til, drive lobbying og iverksette aksjoner.³⁶³ Representanter fra LO var derfor aktive i media med å fremme organisasjonens synspunkter på pensjonssaken, samtidig som organisasjonen startet opp en intern prosess for å avklare sine standpunkter og mobilisere medlemmene. På samme tid etablerte sentrale folk i LO-ledelsen og i LO-forbund kontakt med Arbeiderpartiet sine to og SV sitt ene medlem i kommisjonen og drev lobbying overfor dem.

Pensjonskommisjonens innstilling samsvarer med LOs fire hovedanbefalinger til utformingen av ny pensjonsordning: Å bevare folketrygden som et helhetlig system samt at den ikke skulle privatiseres, at Statens Petroleumsfond og Folketrygdfondet omgjøres til et pensjonsfond, at det blir en løpende regulering av pensjonene og å innføre en tjenstepensjon for ansatte i privat sektor. Det var et klart flertall i kommisjonen som gikk inn for en obligatorisk tjenstepensjon. Deler av Pensjonskommisjonens innstilling ble av LO-ledelsen oppfattet som en tilsidesettelse av opparbeidede rettigheter. Det gjelder blant annet forslaget om at offentlig ansatte skal gå over fra brutto- til nettoordninger, og at kommisjonen ønsket å kutte alle statlige bidrag til AFP.

Innstillingen fra Pensjonskommisjonen tyder på at LO har hatt atskillig innflytelse på kommisjonens arbeid. Man kan anta at særlig lederen av kommisjonen, Sigbjørn Johnsen, og medlem av kommisjonen og nestleder i Arbeiderpartiet, Hill-Martha Solberg samt Sverre Myrli har vært åpen overfor LO sine innspill på bakgrunn av de nære båndene mellom Arbeiderpartiet og LO.

I Pensjonskommisjonens innstilling som ble levert i januar 2004, var det et klart flertall i kommisjonen som gikk inn for en obligatorisk tjenstepensjon, men medlemmene ble ikke enige om hvilken modell man skulle velge. Hvorfor kom innføring av obligatorisk tjenstepensjonsordning på plass allerede under lønnsoppgjøret våren 2004?

For Fellesforbundet var innføring av obligatorisk tjenstepensjon for privat sektor et hovedkrav i forbindelse med pensjonssaken. Fellesforbundet reiste dette også som et krav i

---

³⁶³ Hernes, 1983, s. 234-237

forbindelse med tariffoppgjøret i 2004, og signaliserte at forbundet var villige til å gå til streik på dette kravet. Det var statsminister Bondeviks signaler i januar om at arbeidstakere innenfor privat sektor burde få en tjenstepensjonsordning, som la grunnlag for forhandlingspartenes henvendelse til statsministeren våren 2004 med anmodning om at regjeringen fremmet forslag om pensjoner i arbeidsforhold som gjaldt alle lønnstakere som ikke allerede hadde tjenstepensjon. Ved at statsministeren svarte at regjeringen kom til å fremme forslag om tjenstepensjoner for denne gruppen i stortingsmeldingen om pensjon, ble streiken avverget. Dermed hadde et av de viktigste forslagene fra Pensjonskommisjonen fått regjeringens støtte før regjeringen hadde fremmet stortingsmeldingen i pensjonssaken.

Regjeringens håndtering av spørsmålet om obligatorisk tjenstepensjon viser de mulighetene som LO hadde for å vinne fram med sentrale reformkrav gjennom tariffoppgjørene. LO har muligheter til å velge aksjonskanalen, ved å ta sine medlemmer ut i streik om nødvendig, for å vinne gjennomslag. Dette gir organisasjonen en betydelig innflytelse, noe også Bondeviks omtale av saken i sin biografi belyser.

Men LO har også en annen viktig kanal for å vinne innflytelse på de politiske beslutningstakere: gjennom sine tette bånd til Arbeiderpartiet. Selv om de formaliserte båndene som ga fagorganisasjonene anledning til å tegne kollektivt medlemskap i Arbeiderpartiet ble opphevet ved vedtak på Arbeiderpartiets landsmøte i 1992, er det fremdeles tette bånd mellom ledelsen i LO og Arbeiderpartiet. I særlig grad har Samarbeidskomiteen vært en viktig kanal for LO til å fremme sine synspunkter overfor ledelsen i Arbeiderpartiet.³⁶⁴

Elin Haugsgjerd Allern har sett på aktiviteten og saker i Samarbeidskomiteen fra 1997 til 2003. Hun finner at det stort sett har vært to til tre møter i komiteen per måned i denne perioden og at man har vært innom et vidt felt av saker, deriblant pensjonssaken.³⁶⁵ Hun oppsummerer med at slik komiteen fungerer, betyr det at LO og Arbeiderpartiet over tid har måttet tilpasse seg den andre partens syn i saker de har vært uenige om. Hun mener likevel at selv om relasjonen er blitt tettere de senere årene, har komiteens rolle som en

---

³⁶⁴ Heidar og Saglie, 2002, s. 59-60 og Skjeie, 1999

³⁶⁵ Allern, 2007, s. 294-296

kommunikasjonskanal blitt svakere i det lange perspektiv, fordi begge parter har måtte ta mer hensyn til sine egne styrende organ enn tidligere.³⁶⁶

Jeg har ovenfor sett på stortingsvalget i 2001 som et katastrofevalg for Arbeiderpartiet med 24,3 prosent av stemmene.³⁶⁷ I forkant av valget kom det fram at regjeringen Stoltenberg hadde arbeidet med planer om å stramme inn sykelønnsordningen. Dette skapte spenninger mellom Arbeiderpartiet og LO, og Arbeiderpartiet fikk lite støtte fra LO under valgkampen.³⁶⁸ Tradisjonelt har flertallet av LO-medlemmene stemt Arbeiderpartiet. I 2001 stemte bare 32,8 prosent av LO medlemmene på Arbeiderpartiet.³⁶⁹ Valganalysene viste også at 18,1 prosent av LO-medlemmene stemte på Høyre³⁷⁰ og at mange tidligere Arbeiderpartivelgere stemte på Fremskrittspartiet. Berglund fant ved valget i 2001 at Arbeiderpartiet ikke gjorde det så bra hos partiets tradisjonelle velgere.³⁷¹

I kjølvannet av det dårlige valget i 2001 så Arbeiderpartiet behovet for å styrke sin stilling blant LO-medlemmene og partiets tradisjonelle velgergrupper. Denne vurderingen kommer også til uttrykk i en skandinavisk analyse av forholdet mellom sosialdemokratiske partier og LO. Forfatterne finner at den siste tids styrking av båndene mellom Arbeiderpartiet og LO i Norge kan indikere at valgnederlaget ved stortingsvalget i 2001 førte til at partiet foretok en reorientering mot de tradisjonelle velgerne og LO.³⁷² I den samme artikkelen vises det til motivene for samarbeidet mellom fagbevegelsen og sosialdemokratiske partier. Forfatterne mente at fagbevegelsen så samarbeidet med Arbeiderpartiet som et middel til å få nye medlemmer og til å vinne innflytelse over en Arbeiderpartiregjering. Arbeiderpartiet på sin side så samarbeidet som en mulighet til å få tilført økonomisk støtte og til å få oppslutning i valg fra medlemmene i LO.³⁷³

På Arbeiderpartiets landsmøte i 2002 tok partisekretær Martin Kolberg til orde for å styrke Arbeiderpartiets forbindelser til LO.³⁷⁴ LO svarte på denne invitasjonen, og i de følgende årene skjedde det en revitalisering av de tette båndene mellom Arbeiderpartiet og LO.

---

³⁶⁶ Allern, 2007, s. 298

³⁶⁷ Aardal, 2003b, s. 8

³⁶⁸ Takvam, 2002, s. 29 og 154-155

³⁶⁹ Aardal, 2003a, s. 267

³⁷⁰ Aardal, 2003a, s. 267

³⁷¹ Berglund, 2003, s. 125

³⁷² Allern, 2007 i følge Allern et al., 2007, s. 627

³⁷³ Allern et al., 2007, s. 611-612

³⁷⁴ Allern, 2007, s. 147

Arbeiderpartiet var nok klar over at pensjonssaken var en særlig viktig sak for LO-medlemmene og for LO selv. Ved å støtte LO i pensjonssaken, kunne denne saken gi Arbeiderpartiet økt støtte blant LO-medlemmene og tradisjonelle velgergrupper ved stortingsvalget i 2005. Arbeiderpartiets behov for å styrke sin stilling overfor tradisjonelle velgergrupper, gav LO økt gjennomslag overfor partiet i pensjonssaken. LO satset derfor på å vinne politiske innflytelse gjennom Arbeiderpartiet i pensjonssaken. Første trinn var å vinne støtte for LOs krav i Arbeiderpartiets programkomité hvor partileder Jens Stoltenberg var leder og LO-leder Gerd-Liv Valla var medlem. Arbeiderpartiet støttet LO på organisasjonens tre viktigste krav i pensjonssaken: videreføring av AFP-ordningen, videreføring av bruttoordningen for ansatte i offentlig sektor og at det ble innført en obligatorisk tjenestepensjon for ansatte i privat sektor.

Ved at LO og Arbeiderpartiet samordnet sine synspunkter i pensjonssaken, ble det lettere for LO-ledelsen å få LO-kongressen i mai 2005 til å stille seg bak ledelsens opplegg. Per Østvold fremhever Arbeiderpartiets sterke innflytelse innenfor LO-organisasjonen. Han mener at LO er en arbeiderpartibastion, noe som betyr at personer i LOs ledelse og med toppjobber i organisasjonen har en større eller mindre grad av lojalitet til Arbeiderpartiet. Mange av disse personene er aktive i partiet og de identifiserer seg med partiets politikk.³⁷⁵

Når både Arbeiderpartiets landsmøte i april 2005 og LO-kongressen i mai 2005 stilte seg bak det hovedopplegget som ledelsen i LO og Arbeiderpartiet hadde blitt enige om, var det lagt et solid grunnlag for at LO-ledelsen ville kunne vinne fram også i den politiske behandlingen på Stortinget med sine hovedkrav i pensjonssaken. Stein Reegård og Per Gunnar Olsen mener i ettertid at LO vurderte det slik at muligheten til å påvirke den politiske prosessen på Stortinget under behandlingen av stortingsmeldingen om pensjon best kunne skje gjennom Arbeiderpartiet.³⁷⁶

For regjeringspartiene var det avgjørende å få Arbeiderpartiet med på et pensjonsforlik, både for å sikre et flertall for reformen, og for å sikre at det kunne bli stående også etter et eventuelt regjeringsskifte. Gjennom at det var avgjørende å få til et slikt bredt forlik, er Bjørndalens uttalelse i intervjuet ganske dekkende for situasjonen. Han mener at det var Arbeiderpartiet

---

³⁷⁵ Intervju med Østvold, 2006, s. 22

³⁷⁶ Intervju med Reegård, 2007 s. 15-16 og intervju med Olsen, 2006, s. 7

som var i førersetet i Stortinget på den måten at det Arbeiderpartiet kunne være med på, det endte flertallet på.³⁷⁷

Stortingsbehandlingen ga Arbeiderpartiet og LO gjennomslag for det meste av opplegget i pensjonssaken. For Arbeiderpartiet var det avgjørende å få sluttbehandlet pensjonssaken før stortingsvalget i 2005 da saken ellers kunne gjøre et rød-grønt-regjeringssamarbeid hvor SV inngikk, vanskeligere etter valget. Under Stortingets behandling ble det også fra flere av Arbeiderpartiets representanter understreket at LO hadde fått gjennomslag for sine synspunkter i pensjonssaken gjennom det fagligpolitiske samarbeidet. I en artikkel i LO-Aktuelt kort tid etter Stortingets vedtak oppsummerer noen forskere fra Fafo Stortingets behandling ved å hevde at ”når historien skal skrives er det grunn til å tro at LOs rolle vil framstå som svært sentral for et norsk pensjonsforlik”.³⁷⁸

Min gjennomgang av pensjonssaken tyder ikke på at LO har tapt innflytelse når det gjelder å vinne fram med sitt syn i saker som er viktige for medlemmene. Den korporative kanal har fått redusert betydning når det gjelder å øve innflytelse på staten. Men samtidig har systemet med mindretallsregjeringer åpnet for økt direkte påvirkning på Stortinget. Dette blir også understreket i sluttboken i Makt- og demokratiutredningen: ”Deler av det korporative systemet er trengt til side av lobbymakt og informasjonsstyring.[...] Mindretallsparlamentarisme og svekket regjeringsmakt gjør Stortinget til et mer nærliggende mål for politisk påvirkning”.³⁷⁹

Min gjennomgang viser at LO har satt inn de nødvendige ressursene internt i organisasjonen for å kunne komme med gjennomarbeidede innspill under behandlingen av pensjonssaken både i Pensjonskommisjonen, i regjeringen og på Stortinget. LO har også underveis i saken brukt mediekanalene for å vinne innflytelse og påvirke sine egne medlemmer, opinionen og beslutningstakerne. Underveis har ledelsen i LO også drevet aktiv lobbying overfor sentrale premissleverandører og beslutningstakere i prosessen. I forbindelse med tariffoppgjøret våren 2004 brukte Fellesforbundet trussel om streik som et våpen for å vinne gjennomslag for innføring av en sentral del av pensjonsreformen, obligatorisk tjenestepensjon for de ansatte i privat sektor.

---

³⁷⁷ Intervju med Bjørndalen, 2006, s. 17

³⁷⁸ LO-Aktuelt nr. 11, 2005, s. 38

³⁷⁹ Østerud et al., 2003, s. 102

LO har slik gjort aktiv bruk av de kanaler som kan gi organisasjonene innflytelse over staten. LOs størrelse, med vel 50 prosent av alle fagorganiserte som medlemmer, har nok også vært avgjørende for deres innflytelse. Det samme har den interne prosessen i organisasjonen som ga en solid støtte til ledelsens opplegg. Men framfor alt har det tette samspillet med Arbeiderpartiet i pensjonssaken sikret LO gjennomslag på det politisk plan for sine krav i denne saken. *Det er i pensjonssaken lite som tyder på at nedbyggingen av den korporative kanalen har gitt LO mindre innflytelse overfor sentrale politiske myndigheter i saker som denne hvor det var viktig for LO å påvirke utfallet av saken.*

Min gjennomgang tyder heller ikke på at vi står overfor ”begynnelsen til slutten på organisasjonssamfunnets dominerende rolle i det nasjonale demokratiet”.³⁸⁰ Som Stein Kuhnle har pekt på er det etablert forventninger i befolkningen som gjør det vanskelig å tenke seg muligheten av at folk kan fratras etablerte sosiale rettigheter uten at det skapes legitimitetsproblemer for myndighetene.³⁸¹ Organisasjonene er voktere av slike opparbeidede sosiale rettigheter, og ivaretar sine medlemmers interesser overfor staten.

I pensjonssaken har LO sammen med de øvrige arbeidstakerorganisasjonene ivaretatt denne rollen. LO har vært i føringen blant arbeidstakerorganisasjonene både i kraft av sin størrelse, sine ressurser og gjennom sitt tette faglig-politiske samarbeid med Arbeiderpartiet. Det kan synes som om pensjonssaken har virket som en katalysator for en revitalisering av samarbeidet mellom Arbeiderpartiet og LO. Mens LO-leder Valla foran landsmøtet i Arbeiderpartiet i 2002 hadde sagt nei til å la seg velge inn i Arbeiderpartiets sentralstyre, takket hun ja til dette ved Arbeiderpartiets landsmøte i april 2005. LO ga aktiv støtte til det nye rød-grønne-regjeringsalternativet foran stortingsvalget i 2005. Organisasjonen besluttet å øke sin valgkampstøtte til Arbeiderpartiet foran valget i 2005, og ga også støtte til SV og Senterpartiet.

Aron Etzler mente at det rød-grønne samarbeidet i Trondheim ved kommunevalget i 2003 på bakgrunn av initiativ fra LO i Trondheim, la grunnlaget for det rød-grønne samarbeidet på nasjonalt plan ved valget i 2005.³⁸² Han mente også at LO-kampanjen blant medlemmene i 2004, kalt ”Du bestemmer - LO på din side”, virket mobiliserende på LO-medlemmene. Da

---

³⁸⁰ Østerud et al., 2003, s. 151

³⁸¹ Kuhnle, 1983, s. 160

³⁸² Etzler, 2007, s. 87

Høyre og Fremskrittspartiet nektet å svare på spørsmålene som ble stilt til partiene foran valget i 2005, gikk Høyre tilbake fra en oppslutning på 18 prosent blant LO-medlemmene i 2001 til 6 prosent i 2005.³⁸³ Etzler mente at det rød-grønne-samarbeidet hadde sin forutsetning i Arbeiderpartiets svake stilling etter valget i 2001.³⁸⁴

Grunnen til LO-ledelsens økte involvering i det rød-grønne-samarbeidet foran stortingsvalget, var trolig et ønske om at klarere politiske skillelinjer ville føre til at flere LO-medlemmer ville støtte det rød-grønne-regjeringsalternativet, samtidig som en slik regjering ville gi LO økt innflytelse på regjeringens politikk. Fra borgerlig hold ble LO-ledelsen pengestøtte sett på som et forsøk på å kjøpe seg politisk gjennomslag.³⁸⁵ Regjeringen Bondeviks revisjon av arbeidsmiljøloven like før valget ble brukt som en sentral mobiliseringssak for arbeiderbevegelsen.

Bernt Aardal finner at valget i 2005 representerer en revitalisering av venstre-høyredimensjonen.³⁸⁶ Arbeiderpartiet fikk 32,7 prosent oppslutning ved valget, en framgang på 8,4 prosentpoeng fra valget i 2001.³⁸⁷ Partiet hentet sine stemmer blant annet fra SV, Høyre, hjemmesittere og hadde også netto gevinst i forhold til Fremskrittspartiet.³⁸⁸ Ifølge Karlsen og Aardal ”er hovedtendensen at Ap har mest tillit i alle de 5 viktigste sakene” som er skole, eldreomsorg, skatt, helse og barne- og familiepolitikk.³⁸⁹ Mens bare 32,8 prosent av LO-medlemmene ga Arbeiderpartiet sin stemme ved valget i 2001, stemte nesten halvparten av LO-medlemmene på partiet i 2005.³⁹⁰

Valget i 2005 var en revitalisering av forholdet mellom Arbeiderpartiet og LO. Samarbeidet brakte Arbeiderpartiet tilbake til regjeringskontorene, riktignok i et regjeringssamarbeid med SV og Senterpartiet. Gjennom at Arbeiderpartiet igjen er i regjeringsposisjon, er også LOs muligheter til å øve innflytelse på regjeringens arbeid økt vesentlig. Valget i 2005 ga Arbeiderpartiet et sterkere tak på tradisjonelle velgergrupper, og partiet fikk også et rimelig godt grep om de fleste funksjonærgrupper.³⁹¹

---

³⁸³ Etzler, 2007, s. 84-85

³⁸⁴ Etzler, 2007, s. 86

³⁸⁵ Allern, 2007, s. 290

³⁸⁶ Aardal, 2007a, s. 340

³⁸⁷ Aardal, 2007b, s. 15

³⁸⁸ Aardal, 2007b, s. 29

³⁸⁹ Karlsen og Aardal, 2007, s. 121

³⁹⁰ Berglund, 2007, s. 156

³⁹¹ Berglund, 2007, s. 156

Samtidig som toblokksystemet revitaliseres, styrker dette også de politiske-ideologiske grunnholdningene. Etter valget i 2005 er det grunn for forfatterne av sluttboken i Makt- og demokratiutredningen å moderere sine påstander om at ”fagforeningene og arbeiderbevegelsen spiller mindre rolle i politisk mobilisering.[...] Arbeiderbevegelsen er ikke lenger en mobiliserende kraft”.³⁹² Når Aardal oppsummerer valget i 2005, bruker han ”en forklaringsmodell som bygger på tre hovedelementer: sosial bakgrunn, ideologi og sakseierskap/aktualitet”.³⁹³ Dette tyder på at arbeiderbevegelsen har gjenvunnet noe av sin tidligere mobiliseringsevne. Framtiden vil vise om dette også vil gjelde ved kommende valg.

Det er i lys av min gjennomgang av arbeiderbevegelsens mobilisering i pensjonssaken og ved stortingsvalget i 2005 også grunn til å stille spørsmålstegn ved påstandene i sluttboken fra Makt- og demokratiutredningen om at spesialisering og avideologisering fører til at vi står overfor ”begynnelsen til slutten på organisasjonssamfunnets dominerende rolle i det nasjonale demokratiet”. *Det er lite støtte å finne for en slik påstand i min gjennomgang av pensjonssaken og valget i 2005 som viser at arbeiderbevegelsen er nesten ”like sosialt integrerende og politisk mobiliserende som før”.*

---

³⁹² Østerud et al., 2003, s. 80

³⁹³ Aardal, 2007a, s. 352

Litteratur

Allern, Elin Haugsgjerd (2007): *Parties, Interest Groups and Democracy Political Parties and their Relationship with Interest Groups in Norway*. Dr. polit. - avhandling, Institutt for statsvitenskap. Oslo: Universitetet i Oslo.

Allern, Elin Haugsgjerd, Nicholas Aylott og Fleming Juul Christiansen (2007): "Social Democrats and trade unions in Scandinavia: The decline and persistence of institutional relationships". *European Journal of Political Research*. Volume 46, Number 5, August 2007, s. 607-635.

Allern, Elin Haugsgjerd og Knut Heidar (2001): "Partier og interesseorganisasjoner i Norge" i Jan Sundberg (red.): *Partier och interesseorganisationer i Norden*, s. 103-139. København: Nordisk Ministerråd.

Allern, Sigurd (2001): *Flokkdyr på Løvebakken. Søkelys på Stortingets presselosje og politikkenes medierammer*. Oslo: Pax Forlag AS.

Berglund, Frode (2007): "Nye sosiale skiller: Sektor teller, ideologi avgjør" i Bernt Aardal (red.): *Norske velgere. En studie av stortingsvalget 2005*, s. 135-171. Oslo: N.W. Damm & Søn AS.

Berglund, Frode (2003): "Valget i 2001-skillelinjemodellens endelikt?" i Bernt Aardal (red.): *Velgere i villrede... En analyse av stortingsvalget i 2001*, s. 107-137. Oslo: N.W. Damm & Søn AS.

Bjørnson, Øyvind (2001): "The Social Democrats and the Norwegian Welfare State: Some Perspectives". *Scandinavian Journal of History*. Volume 26, Number 3, September 2001, s. 197-223.

Bondevik, Kjell Magne (2006): *Et liv i spenning*. Oslo: Aschehoug.

Engelstad, Fredrik, Jørgen Svalund, Inger Marie Hagen og Aagoth Elise Storvik (2003): *Makt og demokrati i arbeidslivet*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag AS.

Etzler, Aron (2007): *Trondheimsmodellen. Radikala framgångshistorier från Norge och Nederländerna*. Stockholm: Karneval förlag.

Gulbrandsen, Trygve, Fredrik Engelstad, Trond Beldo Klausen, Hege Skjeie, Mari Teigen og Øyvind Østerud (2002): *Norske makteliter*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag AS.

Heidar, Knut og Jo Saglie (2002): *Hva skjer med partiene?* Oslo: Gyldendal Norsk Forlag AS.

Heiret, Jan (2003a): "Et nasjonalt system i en internasjonal verden 1978-2003" i Jan Heiret, Olav Korsnes, Knut Venneslan og Øyvind Bjørnson (2003): *Arbeidsliv, historie, samfunn. Norske arbeidslivsrelasjoner i historisk, sosiologisk og arbeidsrettslig perspektiv*. Bergen: Fagbokforlaget.

Heiret, Jan (2003b): "Samarbeid og statlig styring 1945-1977" i Jan Heiret, Olav Korsnes, Knut Venneslan og Øyvind Bjørnson (2003): *Arbeidsliv, historie, samfunn. Norske arbeidslivsrelasjoner i historisk, sosiologisk og arbeidsrettslig perspektiv*. Bergen: Fagbokforlaget.

Hernes, Gudmund (1983): *Makt og styring. Det moderne Norge, bind 5*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag AS.

Hågensen, Yngve (2004): *Gjør din plikt, krev din rett*. Oslo: Aschehoug.

Karlsen, Rune og Bernt Aardal (2007): "Politisk dagsorden og sakseierskap" i Bernt Aardal (red.): *Norske velgere. En studie av stortingsvalget 2005*, s. 111-134. Oslo: N.W. Damm & Søn AS.

Kjeldstadli, Knut (1999 [1992]): *Fortida er ikke var den engang var: en innføring i historiefaget*. Oslo: Universitetsforlaget.

Kuhnle, Stein (1983): *Velferdsstatens utvikling - Norge i et komparativt perspektiv*. Bergen: Universitetsforlaget.

Nordby, Trond (1994): *Korporatisme på norsk 1920-1990*. Oslo: Universitetsforlaget.

Pedersen, Axel West (1990): *Fagbevegelsen og folketrygden. LOs målsetninger, strategi og innflytelse i pensjonspolitikken 1945-1966*. Oslo: Fafo-rapport nr. 110.

Rokkan, Stein (1987 [1966]): "Numerisk demokrati og korporativ pluralisme" i Stein Rokkan: *Stat, nasjon, klasse*. Oslo: Universitetsforlaget.

Rommetvedt, Hilmar (1997): "Utviklingsfaser i det norske organisasjon/statforholdet. Med vekt på lobbyistene og de folkevalgte i den pluralistiske fasen" i Gui-Erik Isaksson (red.): *Inblicar i nordisk parlamentarism*. Meddelanden från ekonomisk - statsvetenskapliga fakulteten vid Åbo Akademi, Ser. A: 470. s. 129-156.

Sejersted, Francis (2000): "Kapitalisme og demokrati. En sammenligning av næringslivsledelsens legitimitetsgrunnlag i Norge og Sverige" i Francis Sejersted: *Norsk idyll?*, s.195-230. Oslo: Pax Forlag AS.

Sejersted, Francis (2005): *Sosialdemokratiets tidsalder. Norge og Sverige i det 20. århundre*. Oslo: Pax Forlag AS.

Skjeie, Hege (1999): *Vanens makt: Styringstradisjoner i Arbeiderpartiet*. Oslo: Ad notam Gyldendal.

Stjernø, Steinar (2005): "Svenske impulser til norsk velferdspolitik 1905-2005: Arbeid, trygd, familie". *Tidsskrift for Velferdsforskning*, årgang 8, nr. 4, 2005, s. 188-201.

Skånland, Hermod (2004): "Doktriner og økonomisk styring. Et tilbakeblikk". *Norges Banks skriftserie*, nr. 36, 2004. Oslo.

Takvam, Magnus (2002): *Arbeiderpartiets fall*. Oslo: Tiden Norsk Forlag AS.

Valla, Gerd-Liv (2007): *Prosessen*. Oslo: J.W. Cappelens Forlag AS.

Østbye, Helge, Knut Helland, Karl Knapskog og Terje Hillesund (1997): *Metodebok for mediefag*. Bergen: Fagbokforlaget.

Østerud, Øyvind, Fredrik Engelstad og Per Selle (2003): *Makten og demokratiet. En sluttbok fra Makt- og demokratiutredningen*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag AS.

Aardal, Bernt (2003a): "Appendiks- politiske trender" i Bernt Aardal (red.): *Velgere i villrede... En analyse av stortingsvalget i 2001*, s. 257-267. Oslo: N.W. Damm & Søn AS.

Aardal, Bernt (2007a): "Avslutning: oljerikdom og mistillit" i Bernt Aardal (red.) *Norske velgere. En studie av stortingsvalget 2005*, s. 337-356. Oslo: N.W. Damm & Søn AS.

Aardal, Bernt (2003b): "Det første valget i et nytt årtusen" i Bernt Aardal (red.): *Velgere i villrede... En analyse av stortingsvalget i 2001*, s. 7-30. Oslo: N.W. Damm & Søn AS.

Aardal, Bernt (2007b): "Velgere på evig vandring? Hva skjedde ved Stortingsvalget i 2005?" i Bernt Aardal (red.): *Norske velgere. En studie av stortingsvalget 2005*, s. 13-40. Oslo: N.W. Damm & Søn AS.

Offentlige dokumenter:

Innst. S. nr. 195 (2004-2005): *Innstilling fra finanskomiteen om pensjonsreform – trygghet for pensjonene*. Finanskomiteen.

NOU (2004:1): *Modernisert Folketrygd. Bærekraftig pensjon for fremtiden*, Oslo.

NOU (2005:7): *Om grunnlaget for inntekstoppgjørene i 2005*, Oslo.

Pensjonskommisjonen (2002): *Mål, Prinsipper og veivalg for pensjonssystemet*. Foreløpig rapport fra Pensjonskommisjonen 4. september 2002.

Statsministerens kontor (2004): Tariffrevisjonen 2004. Svarbrev fra statsminister Kjell Magne Bondevik til forhandlingslederne Karl Nysterud og Kjell Bjørndalen 31. mars 2004.

http://www.regjeringen.no/nb/dokumentarkiv/Regjeringen-Bondevik-II/Statsministerens-kontor/246376/234247/tariffrevisjonen_2004-brev_til.html?id=234248 [22. februar 2007]

St.meld. nr. 1 (2002-2003): *Nasjonalbudsjettet 2003*. Finansdepartementet.

<http://www.regjeringen.no/nb/dep/fin/dok/regpubl/stmeld/20022003/Stmeld-nr-1-2002-2003-.html?id=134637> [5. juli 2007]

St.meld. nr. 12 (2004-2005): *Pensjonsreform – trygghet for pensjonene*. Finansdepartementet.

Stortinget (2005a): Avtale om pensjonsreform. Avtale inngått mellom Arbeiderpartiet, Høyre, Kristelig Folkeparti, Venstre og Senterpartiet den 19. mai 2005.

<http://www.pensjonsreform.no/pensjonsavtale.pdf> [2. oktober 2007]

Stortinget (2005b): Stortingsforhandlinger torsdag 26. mai 2005 kl. 10. Sak 1.

<http://www.stortinget.no/stid/2004/s050526-01.html> [2. oktober 2007]

Stortinget (2005c): Vedtak nr. 354. Stortingets vedtak om pensjonsforlik 26. mai 2005.

<http://epos.stortinget.no/Vedtak.aspx?id=30432&innstID=7936> [10. juli 2007]

Partidokumenter:

Arbeiderpartiet (2004): Arbeiderpartiets programkomité. Hovedpunkter i behandling av pensjonsreform.

http://www.dna.no/asset/24907/1/24907_1.doc [19. oktober 2007]

Arbeiderpartiet (2005b): Ny solidaritet. Arbeiderpartiets program 2005-2009. Vedtatt på landsmøte i Arbeiderpartiet 10. april 2005.

Arbeiderpartiet (2003): Programkomiteen. Publisert 21.10.2003.

<http://www.dna.no/print.gan?id=20173&subid=0> [7. november 2007]

Arbeiderpartiet (2005a): Rettferdig pensjon til å stole på. Sentralstyrets programforslag til landsmøtet. Innstilling fra sentralstyret 3. februar 2005. Fra Snorre Wikstrøms arkiv.

SV (2005): Ulike mennesker. Like muligheter. SVs arbeidsprogram 2005-2009. Vedtatt på SVs 16. ordinære landsmøte 31. mars -3. april 2005 i Kristiansand.

Interesseorganisasjonsdokumenter:

Fagforbundet (2004): Høringsuttalelse avgitt 26. mai 2004 til Finansdepartementet om NOU 2004:1 Modernisert Folketrygd. Bærekraftig pensjon for fremtiden. Tilsendt av Odd Eriksen i Fagforbundet.

<http://www.regjeringen.no/nb/dep/fin/dok/hoeringer/hoeringsdok/2004/Horing--NOU-20041-Modernisert-folketrygd/4.html?id=91368> [25. september 2006]

Fagforbundet (2005a): Prinsipp- og handlingsprogram. Vedtekter 2005-2009. Tilsendt av Tore Martin Holm i Fagforbundet.

Fagforbundet (2005b): Referat fra det 1. ordinære landsmøtet i Fagforbundet 19.- 24. mai 2005. Tilsendt av Tore Martin Holm i Fagforbundet.

Fagforbundet (2005c): Utkast til lønnspolitisk dokument. Vedlegg til Lønnspolitisk dokument vedtatt av Arbeidsutvalget 4. mai 2005. Tilsendt av Odd Eriksen i Fagforbundet.

Fellesforbundet (2007): Dagsreferat tirsdag 9. oktober 2007. Dagsreferat fra det 5. ordinære landsmøte i Fellesforbundet 6.-11. oktober 2007.

<http://www.fellesforbundet.no/internet/templates/DocumentList.aspx?id=25233> [12. oktober 2007]

Fellesforbundet (2004): Høringsuttalelse avgitt 15. juni 2004 til Finansdepartementet om NOU 2004:1 Modernisert Folketrygd. Bærekraftig pensjon for fremtiden. Tilsendt av Norvald Mo i Fellesforbundet.

<http://www.regjeringen.no/nb/dep/fin/dok/hoeringer/hoeringsdok/2004/Horing--NOU-20041-Modernisert-folketrygd/4.html?id=91368> [25. september 2006]

Fellesforbundet (2003): Referat fra det 4. ordinære landsmøte i Fellesforbundet 11.- 16. oktober 2003. Fra Kjell Bjørndalens arkiv.

LO (1988): Beretning 1988.

LO (2001a): Beretning 2001.

LO (2005b): Beretning 2005.

LO (2005a): Forslag: En ny og styrket folkepensjon. LO sekretariatets forslag til pensjonspolitisk program for LO kongressen 2005. Publisert: 25.04.2005.

http://www.lo.no/portal/page/portal/LONO/PAG_KONGRESSIDER/PAG_KONGRESSIDER_NYHETSARTIKKEL?p_d_i=-121&p_d_c=&p_d_v=106685 [8. oktober 2007]

LO (2004b): Gerd-Liv Valla om innstillingen fra Aps programkomité om pensjon. Publisert: 16.12.2004

http://www.lo.no/portal/page/portal/LONO/PAG_NOR_DYN/PAG_NOR_ARTIKKEL_DIM?p_d_i=-121&p_d_c=&p_d_v=105749&p_d_i=-241&p_d_c=&p_d_v=105749&p_d_i=-201&p_d_c=&p_d_v=105749 [19. oktober 2007]

LO (2004a): Høringsuttalelse avgitt 14. juni 2004 til Finansdepartementet om NOU 2004:1 Modernisert Folketrygd. Bærekraftig pensjon for fremtiden. Fra Stein Reegårds arkiv.

<http://www.regjeringen.no/nb/dep/fin/dok/hoeringer/hoeringsdok/2004/Horing--NOU-20041-Modernisert-folketrygd/4.html?id=91368> [25. september 2006]

LO (2001c): LO-kongressens vedtak om pensjon. Publisert: 10.05.2001.

http://www.lo.no/portal/page/portal/LONO/PAG_NOR_DYN/PAG_NOR_ARTIKKEL_DIM?p_d_i=-121&p_d_c=&p_d_v=105377&p_d_i=-241&p_d_c=&p_d_v=105377&p_d_i=-201&p_d_c=&p_d_v=105377 [8. oktober 2007]

LO (2002c): Pensjonspolitikk. Dokument datert 20. juni 2002. LOs pensjonspolitiske plattform som ble sendt til Pensjonskommisjonen. Senere vedlegg til Pensjonskommisjonens foreløpige rapport.

http://www.regjeringen.no/nb/dep/fin/tema/Norsk_ekonomi/Vedlegg-til-rapporten-fra-pensjonskommisjonen.html?id=413433 [5. juli 2007]

LO (2001b): Referat fra den 30. ordinære LO-kongress 5.- 11. mai 2001.

LO (2005c): Referat fra den 31. ordinære LO-kongress 7.- 12. mai 2005.

LO (2002a): Referat fra representantskapsmøte 5. februar 2002.

LO (2002b): Referat fra representantskapsmøte, Bergen, 3.- 4. juni 2002.

LO og YS (2002): Pensjonspolitisk innspill fra LO og YS. Dokument datert 29. mai 2002. Sendt til Pensjonskommisjonen. Senere vedlegg til Pensjonskommisjonens foreløpige rapport. http://www.regjeringen.no/nb/dep/fin/tema/Norsk_ekonomi/Vedlegg-til-rapporten-fra-pensjonskommisjonen.html?id=413433 [5. juli 2007]

Norsk Transportarbeiderforbund (2004a): Høringsuttalelse avgitt til LO om NOU 2004:1 Modernisert Folketrygd. Bærekraftig pensjon for fremtiden. Tilsendt av Per Østvold.

Norsk Transportarbeiderforbund (2004b): Uttalelse om pensjonsreformen. Dokument sendt fra administrasjonen til landsstyret 10. desember 2004. Fra Per Østvolds arkiv.

Nysterud, Karl og Kjell Bjørndalen (2004): Tariffrevisjonen 2004- Tjenestepensjoner. Brev sendt til statsminister Kjell Magne Bondevik 30. mars 2004. <http://www.nbf.no/Arbeidsrett-lonn/Lonn/2004/Biloverenskomst-forhandlinger%202004%20protokoll.pdf> [10. juli 2007]

Østvold, Per (2005): Pensjonsreformen: Gerd Liv Vallas røykteppe. Tilsendt av Per Østvold. Ble publisert som innlegg på www.lo-aktuelt.no 14. januar 2005.

Muntlige kilder:

Intervju med Kjell Bjørndalen tirsdag 7. november 2006

Intervju med Jan Davidsen mandag 12. mars 2007

Intervju med Per-Kristian Foss onsdag 8. november 2006

Intervju med Sigbjørn Johnsen fredag 17. november 2006

Intervju med Heidi Larssen torsdag 16. november 2006

Intervju med Per Gunnar Olsen onsdag 15. november 2006
Intervju med Axel West Pedersen onsdag 8. november 2006
Intervju med Stein Reegård fredag 9. mars 2007
Intervju med Hill-Marta Solberg onsdag 8. november 2006
Intervju med Arne Strand tirsdag 14. november 2006
Intervju med Ingebrigt S. Sørfonn 9. mars 2007
Intervju med Henriette Westhrin mandag 13. november 2006
Intervju med Snorre Wikstrøm mandag 6. november 2006
Intervju med Per Østvold torsdag 9. november 2006

Avisartikler:

Aftenposten (2004): "LO krever lenger høringsfrist", 15. januar.
Aftenposten (2004): "Pensjonskommisjonens forslag. 2005 blir et pensjonsvalg", 14. januar.
Bergens Tidende (2004): NHO-sjefen åpner for tjenestepensjon til alle", 8. januar.
Dagens Næringsliv (2005): "Hard kamp bak lukkede dører", 10. mai.
Dagens Næringsliv (2004): "LO-topper varsler oppgjør i Arbeiderpartiet", 14. januar.
Dagens Næringsliv (2005): "LO-topp skal snekre kompromiss for SV", 12. februar.
Dagens Næringsliv (2004): "Må sikre balansen", 22. desember.
Dagsavisen (2004): "- AFP er ikke hellig", 30. januar.
Dagsavisen (2004): "Slik blir din nye pensjon", 18. januar.
Eilertsen, Trine (2007): "Vallas vetorett", Bergens Tidende 29. oktober.
Klassekampen (2004): "Kan godta store kutt", 11. desember.
Klassekampen (2004): "Privatisering er uaktuelt", 10. januar.
Klassekampen (2002): "Provoserande om pensjon", 5. september.
Klassekampen (2005): "SV mot pensjonskutt", 13. februar.
Narum, Håvard (2007): "En prosess som setter spor", Aftenposten 27. oktober.
NTB (2002): "Pensjonsforslag rammer kvinner" 4. september.
Verdens Gang (2004): "Nekter å innfri LOs pensjonskrav", 29. februar.

LO-Aktuelt: (kronologisk)

LO-Aktuelt nr. 1, 2004, s. 6 "Frontkolliderer med LO".
LO-Aktuelt nr. 1, 2004, s. 6 "- Selger ikke rettighetene".

LO-Aktuelt nr. 1, 2004, s. 7 "Tjenestepensjon".

LO-Aktuelt nr. 1, 2004, s. 8 "Dypt urettferdig".

LO-Aktuelt nr. 1, 2004, s. 8 "- Rasing for de lavest lønte".

LO-Aktuelt nr. 1, 2005, s. 4-5. "LO-lederen utfordrer SV: - Gjør som Arbeiderpartiet!"

LO-Aktuelt nr. 2, 2005, s. 2. "Dragkamp om pensjon i LO".

LO-Aktuelt nr. 5, 2005, s. 24-25. "Lite økonomisk spillerom".

LO-Aktuelt nr. 5, 2005, s. 26-27 "Mellomoppgjøret 2005".

LO-Aktuelt nr. 7, 2005, s. 6 "SV og Ap uenige om pensjonsreformen: Kutte eller ikke kutte?"

LO-Aktuelt nr. 7, 2005, s. 7 "Landsmøtene i Ap og SV: Fagbevegelsen styrket".

LO-Aktuelt nr. 9, 2005, s. 22-23 "Sterkt mindretall tapte pensjonskampen".

LO-Aktuelt nr. 11, 2005, s. 38-39 "Etter pensjonsforliket". Kronikk av Jon M. Hippe, Tove Midsundstad og Geir Veland, Fafo.

Vedlegg 1

Noen sentrale begreper

Kilde: Pensjonskommisjonens foreløpige rapport (2002), side 103-106

Aktuarisk

Forsikringsmatematisk. Se også forsikringsteknisk oppbygde pensjonssystemer

Aldersgrense

Det tidspunkt da et ansettelsesforhold opphører uten oppsigelsesvern, vanligvis kombinert med pensjonsrett. Aldersgrensen etter arbeidsmiljøloven og folketrygdloven er 70 år, mens folketrygdens pensjonsalder er 67 år. I offentlige pensjonsordninger er aldersgrensene og pensjonsalderen i utgangspunktet som i folketrygden, og i private tjenstepensjonsordninger er både aldersgrensen og pensjonsalderen 67 år. Det er fastsatt ulike særaldersgrenser for bestemte yrkesgrupper i tjenstepensjonsordningene.

Arbeidsstyrken

Antall yrkesaktive personer, det vil si antall sysselsatte og antall ledige.

Avkastning

Gevinst ved plasserte midler.

Avkorting

Når ulike ytelser/inntekter veies opp mot hverandre slik at den ene ytelsen reduseres etter bestemte regler. Alderspensjonen i folketrygden avkortes for eksempel mot arbeidsinntekten for personer mellom 67 og 70 år.

Avtalefestet pensjon (AFP)

AFP er en førtidspensjonsordning som ble innført etter avtale mellom LO og NHO (daværende NAF) ved lønnsoppgjøret i 1988. Ordningen omfatter offentlig sektor og alle arbeidstakere i LO/NHO-området, i bedrifter utenfor NHO hvor LO er avtalepart og i NHO-bedrifter som har AFP-ordningen i avtaleverket med andre organisasjoner, slik som for eksempel YS. Ordningen er senere utvidet til å omfatte bank- og finanssektoren og NAVO-området. Ordningen trådte i kraft 1. januar 1989 med en pensjonsalder på 66 år. Fra 1. januar

1990 ble pensjonsalderen senket til 65 år og 1. januar 1993 ble den senket til 64 år. Fra 1. oktober 1997 ble pensjonsalderen satt videre ned til 63 år og fra 1. mars 1998 til 62 år. AFP-ordningen i privat sektor finansieres delvis av staten, bl.a. ved at staten dekker 40 pst. av utbetalingene fra 64 til 67 år.

Basispensjon

Fellesbetegnelse for minstesikring i dagens folketrygd og i et eventuelt annet fremtidig obligatorisk pensjonssystem.

Besteårsregelen

Beregningsregel i folketrygden som innebærer at tilleggspensjonen beregnes på grunnlag av de 20 beste årene for opptjening av poeng, eller et gjennomsnitt av alle år dersom det er færre enn 20 poengår.

Bruttoordninger

Pensjonsordninger hvor ytelsene skal kunne fungere som selvstendige pensjoner både alene og sammen med andre ytelser. Ordningen fastsetter et mål for samlet pensjonsytelse, og skal derfor i utgangspunktet dekke et pensjonsbehov fullt ut. Folketrygden, Statens Pensjonskasse og ordningene for kommunalt ansatte, samt AFP og enkelte førtids tjenstepensjoner ved særaldersgrenser er bruttoordninger. Se også samordning.

Delingstall

Begrep brukt i forbindelse med den nye svenske pensjonsreformen. Delingstallet avspeiler blant annetgjennomsnittlig gjenstående levetid på pensjoneringstidspunktet, og brukes til å dividere den enkeltes samlede pensjonsformue ved beregning av årlig pensjon.

Diskonteringsrente

Rentesats som benyttes til å anslå verdien i dag av en fremtidig kontantstrøm eller ytelse.

Foretakspensjon

Den nye betegnelsen for private tjenstepensjonsordninger.

Fondering

Oppbygging av fond, enten generelle eller øremerket til et bestemt formål, for eksempel pensjoner. Det kan skilles mellom fondering i juridisk forstand og fondering i økonomisk forstand.

Fondsbaserte ordninger

Ordninger hvor det er avsatt fond for å dekke fremtidige pensjonsforpliktelser/utbetalinger.

Forsikringsteknisk

En verdi sies å være aktuarisk eller forsikringsteknisk når beregningen bygger på vurderinger av risiki av forskjellig slag (sannsynlighetsfordelinger).

Forsikringsteknisk oppbygde pensjonssystemer

Pensjonssystemer som har en fondsavsetning fastsatt ut fra forsikringstekniske (aktuariske) prinsipper, hvor det i beregningene kan inngå risikofaktorer som rente, omkostninger, lønnsvekst, pensjonsalder (hvis denne er variabel), død, uførhet mv.

Forsørgingstillegg

Tillegg til folketrygdytelse for person som forsørger ektefelle under 67 år eller barn under 18 år.

Fripolise

Forsikring som ikke er fullt ut betalt for resten av avtalt forsikringstid, og hvor således forsikringstakeren har avbrutt premiebetalingen.

Førtidspensjon (tidligpensjon)

Ordninger hvor pensjonsutbetaling (med opphør av yrkesaktivitet) tar til før ordinær pensjonsalder, for eksempel AFP.

Garantipensjon

En behovsprøvd minstesikring i et pensjonssystem der inntektpensjon tjenes opp fra første krone. For personer som har hatt lave inntekter eller få yrkesaktive år fyller et garantitillegg opp differansen mellom opparbeidet inntektpensjon og et nærmere definert minstenivå. Når inntektpensjonen overstiger nivået for garantipensjon, utbetales bare den opptjente inntektpensjonen.

Grunnbeløpet (G)

Beregningsmessig størrelse i folketrygden. Grunnbeløpet er 54 170 kroner fra 1. mai 2002. Både pensjonsopptjening og pensjonsutbetalinger i folketrygden beregnes i grunnbeløp. Grunnbeløpet reguleres årlig (vanligvis 1. mai) om lag på linje med inntektsutviklingen for yrkesaktive.

Grunnlagsrente

Den rente som benyttes ved beregning av nåverdier. Grunnlagsrenten kan også utgjøre en garantert minsteavkastning.

Grunnpensjon

Grunnpensjonen i folketrygden ytes til alle alders-, uføre og etterlattepensjonister og utgjør 1 grunnbeløp for enslige pensjonister og 3/4 grunnbeløp for ektefeller og ulike kategorier samboere.

Grunnsikring

Minstestandard i et obligatorisk pensjonssystem uavhengig av tidligere inntekt, for eksempel folketrygdens minstepensjon. Se også basispensjon og garantipensjon.

Individuell pensjonsavtale (IPA)

Egen pensjonssparing innført f.o.m. inntektsåret 1997 og som gir den enkelte inntektsfradrag for innbetalt premie. Innenfor IPA kan en inngå både pensjonsspareavtale og pensjonsforsikringsavtale, og dette kan foregå både i forsikringsselskap, bank og verdipapirfond

Innskuddsbasert pensjonsordning

Størrelsen på de årlige innskuddene er fastsatt. Årlig alderspensjon bestemmes ut fra innskuddene inkludert avkastningen og avtalt pensjonsalder, evt. opphørsalder for utbetaling av pensjon, etter forsikringstekniske beregninger.

Inntektsprøving

Se avkorting.

Knekkpunkt

Inntektsgrense hvor reglene for beregningen av en ytelse endres. I folketrygden er det et knekkpunkt på 6 G, og inntekter over dette nivået teller bare med 1/3 når pensjonen skal beregnes. Tilsvarende grense på 8 G for offentlige tjenstepensjoner ble fjernet 1. mai 2000.

Kollektiv pensjonsordning

Forsikring for en gruppe personer, i motsetning til individuelle ordninger.

Kompensasjonsgrad (dekningsgrad)

Størrelsen på pensjons- og trygdeytelser i prosent av lønn som yrkesaktiv. På grunn av gunstigere skatteregler for pensjonister enn for yrkesaktive vil kompensasjonsgraden etter skatt som regel være høyere enn kompensasjonsgraden før skatt.

Løpende finansierte ordninger (utlikningssystem/pay as you go)

En ordning der utbetalingene hvert år finansieres av innbetalingene samme år på en slik måte at det verken oppstår fond eller akkumuleres underskudd.

Løpende pensjon

Pensjon under utbetaling.

Minstepensjon

Ytelse fra folketrygden som ikke forutsetter pensjonsopptjening. Minstepensjonen består av grunnpensjon og særtillegg. På grunn av særtilleggets konstruksjon kan deltidsarbeidende og personer med kort opptjeningstid likevel bli minstepensjonister. Se nærmere om særtillegget.

Nasjonalformue

Norges nasjonalformue i vid forstand består av menneskelige ressurser, finans- og realkapital og natur- og miljøressurser.

Nettoordninger

Ordninger hvor pensjonsytelsen er tenkt å være et tillegg til en eksisterende bruttoordning, som for eksempel folketrygdens alderspensjon. Ytelsen i en nettoordning fastsettes i prinsippet uavhengig av andre ytelser, og pensjonen utbetales fullt ut uavhengig av ytelsene

fra folketrygden eller andre ordninger. Det innebærer at det ikke foretas noen form for samordning.

Nåverdi

Neddiskontert verdi, kontantverdien av en framtidig betalingsstrøm.

Omsorgsopptjening (omsorgspoeng)

Fra 1992 godskrives det pensjonspoeng i folketrygden for omsorgsarbeid (for pass av barn og pleie av syke, funksjonshemmede og eldre).

Pensjon

Kontantbeløp som utbetales etter pensjonering. Vanligvis periodiske utbetalte, livsvarige ytelser.

Pensjonist

Mottaker av pensjon fra folketrygden eller andre pensjonsordninger i offentlig eller privat sektor.

Pensjonsalder

Den alderen som gir rett til uttak av alderspensjon. I folketrygden og de fleste ordinære tjenestepensjonsordninger er denne 67 år. Laveste pensjonsalder i AFP er 62 år fra 1. mars 1998.

Pensjonsgivende inntekt

Begrep i folketrygden for den inntekt pensjonen beregnes av. Pensjonsgivende inntekt er i hovedsak arbeidsinntekt, men er begrenset oppad til 12 ganger G, dog slik at den del som overstiger 6 ganger G medregnes kun med 1/3.

Pensjonsplan

Den del av regelverket for en foretakspensjonsordning som beskriver fastsettelsen av pensjonsytelsene.

Poengår

År med pensjonsgivende inntekt på over 1 G.

Samordning

Lov om samordning trådte i kraft 1. januar 1959 og regulerer forholdet mellom folketrygden og offentlige tjenstepensjonsordninger, personskadetrygd og avtalefestet pensjon med statstilskott. Pensjonen fra folketrygden betales fullt ut, mens de andre ytelsene reduseres i henhold til bestemmelsene i samordningsloven.

Standardberegnet folketrygd

Beregninger av folketrygdytelse ved fastsettelse av tjenstepensjon, som kan avvike fra den faktiske folketrygdytelsen som kommer til utbetaling. Fremgangsmåten benyttes gjerne ved fastsettelse av tjenstepensjon i privat sektor.

Standardsikring

En pensjonsytelse som står i et visst forhold til inntekten som yrkesaktiv, for eksempel folketrygdens tilleggspensjonssystem.

Særaldersgrenser

For en del yrker der tjenesten medfører «usedvanlige fysiske eller psykiske belastninger» er det fastsatt særaldersgrenser lavere enn 70 år. I offentlig sektor er rundt 30 til 40 prosent av de yrkesaktive omfattet av særaldersgrenser.

Sært tillegg

Ved utbetaling av pensjon fra folketrygden gis det sært tillegg til grunnpensjonen til den som ikke har opptjening av pensjonspoeng i folketrygden. Hvis det er tjent opp tilleggspensjon, men denne er lavere enn sært tillegg, avkortes sært tillegg krone for krone mot tilleggspensjonen slik at utbetalt sært tillegg og tilleggspensjon samlet utgjør fullt sært tillegg.

Tilleggspensjon i folketrygden

Pensjon utover grunnpensjonen i folketrygden basert på krav til samlet antall år med opptjening av pensjonspoeng (poengår) og beregnet på grunnlag av de 20 beste poengårene som igjen er beregnet på grunnlag av pensjonsgivende inntekt.

Tjenstepensjon

Tjenestepensjoner er kollektive pensjonsordninger med alders- og særaldersgrenser, som tilbys av arbeidsgiveren og tjenes opp i arbeidsforholdet som en rettighet. Tjenestepensjonsordninger i henholdsvis offentlig og privat sektor bygger på separate regelverk.

Trygdet

Medlem av folketrygden, det vil si alle som er bosatt her i landet samt nordmenn som er bosatt i utlandet og er medlem av folketrygden.

Yrkesfrekvens

Andelen av befolkningen som er yrkesaktiv. Begrepet kan også brukes for deler av befolkningen, for eksempel definert etter kjønn og alder.

Ytelsesbasert pensjonsordning

Pensjonsytelsen er eksplisitt fastsatt, oftest som en prosent av sluttlønn avhengig av varigheten av medlemsskapet i ordningen. De årlige pensjonsinnbetalinger fastsettes ut fra hva som er nødvendig for å sikre den fastsatte pensjonsytelsen